

Sedert respectievelijk 1991 en 1992 zijn er in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen LOGO's en participatieraden werkzaam, waarin de verschillende geledingen van de schoolgemeenschap kunnen deelnemen aan het schoolbeleid. Dit boek steunt op de eerste systematische studie over het functioneren van deze raden. Daarbij werden, met behulp van een schriftelijke vragenlijst, ca. 1400 leden uit 201 LOGO's, ca. 960 leden uit de participatieraden van 227 gemeentelijke en provinciale scholen en ca. 2200 leden uit 524 participatieraden van het katholiek onderwijs ondervraagd. Er wordt per net een beschrijving gegeven van de samenstelling van de raden en van de wijzen waarop deze raden werken en er wordt een antwoord gegeven op de volgende vragen: zijn de leden tevreden met deze raden en waarom; hoe hoog schatten de leden de kwaliteit van de werking van de raden in; en in welke mate hebben deze raden invloed op het schoolbeleid? Op basis daarvan worden er ten slotte beleidsvoorstellen gedaan.

Jef Verhoeven is gewoon hoogleraar en Ilse Van Heddegem wetenschappelijk medewerker aan de Katholieke Universiteit Leuven, Afdeling Theoretische en Onderwijs sociologie. Marc Jegers doceert aan de Vrije Universiteit Brussel, en is er verbonden aan het Centrum voor Financiële Analyse en Beleid.

ISBN 90-5350-614-4

9 789053 506141

Jef C. Verhoeven - Marc Jegers - Ilse Van Heddegem

PARTICIPATIERADEN EN LOKALE SCHOOLRADEN IN VLAANDEREN

De eerste jaren

G

Jef C. Verhoeven
Marc Jegers
Ilse Van Heddegem

PARTICIPATIERADEN EN LOKALE SCHOOLRADEN IN VLAANDEREN

De eerste jaren

Garant

Jef C. Verhoeven
Marc Jegers
Ilse Van Heddegem

Participatieraden en
lokale schoolraden
in Vlaanderen

De eerste jaren

Garant

Leuven-Apeldoorn

J.C. Verhoeven, M. Jegers, I. Van Heddegem
Participatieraden en lokale schoolraden in Vlaanderen
De eerste jaren

Leuven / Apeldoorn
Garant
1997
131 blz. - 24 cm
D/1997/5779/39
ISBN 90-5350-614-4
NUGI: 722

Omslagontwerp: Studio IO

© Garant Uitgevers N.V. en de auteurs

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en / of openbaar gemaakt door middel van
druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van de auteurs en van de uitgever.

Garant
Tiensesteenweg 83, 3010 Leuven-Kessel-Lo (België)
Koninginnelaan 96, 7315 EB - Apeldoorn (Nederland)

INHOUD

Inhoud	5
Lijst van tabellen	9
Voorwoord	11
Hoofdstuk 1. De lange weg naar participatie	13
1. Decentralisering, deregulering en inspraak	13
2. De verschillende stappen naar inspraak	16
3. De LOGO's en de participatieraden	21
Hoofdstuk 2. Het onderzoeksontwerp en -verloop	29
2.1. Onderzoeksopzet	29
2.2. Vragenlijst en steekproef	31
2.2.1. Methode	31
2.2.2. Voorbereiding	31
2.2.3. Verloop van de dataverzameling	32
2.2.4. Steekproefgrootte en responsgraad	32
2.2.4.1. Steekproefstratificatie	32
2.2.4.2. Gemeenschapsonderwijs	33
2.2.4.3. Officieel gesubsidieerd onderwijs	33
2.2.4.4. Vrij gesubsidieerd onderwijs	34
2.2.4.5. Opmerking	34
2.3. Rapportering	34
Hoofdstuk 3. De lokale raden van het gemeenschapsonderwijs	37
3.1. Het woord te voeren past de man...	37
3.2. De voorzitters zijn tevreden, de andere geledingen ook, maar toch iets minder...	40
3.3. Wat is de kwaliteit van de werking van de LOGO?	43
3.4. Hoe deskundig zijn de leden?	45
3.5. Hoe werden de LOGO's samengesteld?	47

3.6. Hoe functioneren de LOGGO's?	50
3.7. Waarom is men tevreden over de LOGGO?	52
3.7.1. Maken schoolkenmerken een verschil in tevredenheid met de LOGGO?	53
3.7.2. Tevredenheid over LOGGO niet bepaald door persoonskenmerken	56
3.7.3. Kennis, vaardigheid, openheid voor participatie aan besluitvorming en tevredenheid over de LOGGO	57
3.7.4. Tevredenheid met LOGGO vooral bepaald door de werking van de LOGGO	58
3.8. De kwaliteit van de werking van de LOGGO is vooral een product van wat er in de LOGGO gebeurt	60
3.9. Waarin verschillen leden van de minst en de meest tevreden LOGGO's	61
Hoofdstuk 4. De participatieraden in het officieel gesubsidieerd onderwijs	65
4.1. De participatieraad... Is dat iets voor vrouwen?	66
4.2. Vooral de inrichtende machten en de lokale gemeenschap zijn tevreden	69
4.3. Werken de PR-en zoals het hoort?	72
4.4. Hoe deskundig zijn de leden?	74
4.5. Hoe werden de PR-en samengesteld?	76
4.6. Hoe functioneren de PR-en?	78
4.7. Waarom is men tevreden over de PR?	80
4.7.1. Bewerken schoolkenmerken een verschil in tevredenheid met de PR?	81
4.7.2. Persoonskenmerken en tevredenheid met de PR	82
4.7.3. Kennis, vaardigheid, openheid voor participatie aan besluitvorming en tevredenheid met de PR	83
4.7.4. De PR leeft zijn eigen leven	85
4.8. Wat in de PR gebeurt, bepaalt de kwaliteit van de werking van PR	87
4.9. Verschillen de leden in de minst en de meest tevreden PR-en?	88

Hoofdstuk 5. De participatieraden in het vrij gesubsidieerd onderwijs	91
5.1. Mannen in de raad, vrouwen aan de haard?	91
5.2. Iedereen tevreden, maar de inrichtende machten en de lokale gemeenschap iets meer	94
5.3. De werking van de PR in het VGO	97
5.4. Deskundigheid van zichzelf en de anderen	100
5.5. Goed begonnen is half gewonnen: samenstelling van de PR-en	102
5.6. Wijze van functioneren	104
5.7. Welke factoren beïnvloeden de tevredenheid over de PR?	106
5.7.1. Het effect van schoolkenmerken op de tevredenheid met de PR	107
5.7.2. Persoonskenmerken en tevredenheid met de PR	108
5.7.3. Ingesteldheid, kennis en vaardigheden en hun effect op tevredenheid	110
5.7.4. Staat de PR apart?	111
5.8. Hoe de PR werkt, bepaalt wat men ervan denkt	114
5.9. Waarin verschillen leden van zeer tevreden raden met deze uit zeer ontevreden raden?	115
Hoofdstuk 6. Nabeschouwingen en beleidsvoorstellen	119
6.1. Adviezen met betrekking tot de samenstelling van de participatieorganen	122
6.2. Adviezen ter verbetering van de deskundigheid van de leden	123
6.3. Adviezen met betrekking tot de bevoegdheden van de participatieorganen	123
6.4. Adviezen in verband met de werking van de participatieorganen	124
6.5. Suggesties voor verder onderzoek	124
Bibliografie	127

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 3.1.	Gemiddelde tevredenheid over LORGO	40
Tabel 3.2.	Verschil tussen gewenste en gepercipieerde invloed van de LORGO, per geleding en beleidsdomein	42
Tabel 3.3.	Algemeen oordeel over de kwaliteit van de werking van de LORGO in de school (GO)	43
Tabel 3.4.	Algemeen oordeel over de feitelijke invloed van de LORGO in de school (GO)	44
Tabel 3.5.	Algemeen oordeel over de wenselijke invloed van de LORGO in de school (GO)	45
Tabel 3.6.	Gemiddelde uitslagen van kennistoets bij verkozen LORGO-leden (maximum: 10)	47
Tabel 3.7.	Motivering van het lidmaatschap per geleding in het GO	49
Tabel 3.8.	Vergelijking van de gemiddelde score voor enkele beleidsvariabelen bij de meest tevredenen (+) en minst tevredenen (-) over de LORGO in het GO	62
Tabel 4.1.	Gemiddelde tevredenheid over PR (OGO)	69
Tabel 4.2.	Verschil tussen gewenste en gepercipieerde invloed van de PR in het OGO, per geleding en beleidsdomein	71
Tabel 4.3.	Algemeen oordeel over de kwaliteit van de werking van de participatieraad in de school (OGO)	72
Tabel 4.4.	Algemeen oordeel over de feitelijke invloed van de participatieraad in de school (OGO)	73
Tabel 4.5.	Algemeen oordeel over de wenselijke invloed van de participatieraad in de school (OGO)	74
Tabel 4.6.	Gemiddelde uitslagen kennistoets van verkozen PR-leden in het OGO (maximum: 10)	75
Tabel 4.7.	Motivering van het lidmaatschap van de PR per geleding in het OGO	77

Tabel 4.8. Vergelijking van de gemiddelde score voor enkele beleidsvariabelen bij de meest tevredenen(+) en minst tevredenen (-) over de PR in het OGO	89
Tabel 5.1. Gemiddelde tevredenheid over PR (VGO)	95
Tabel 5.2. Verschil tussen gewenste en gepercipieerde invloed van de PR in het VGO, per geleding en bevoegdheidsdomein	96
Tabel 5.3. Algemeen oordeel over de werking van de participatieraad in de school (VGO)	98
Tabel 5.4. Algemeen oordeel over de feitelijke invloed van de participatieraad in de school (VGO)	99
Tabel 5.5. Algemeen oordeel over de wenselijke invloed van de participatieraad in de school (VGO)	100
Tabel 5.6. Uitslagen kennistoets verkozen leden PR in het VGO (maximum: 10)	101
Tabel 5.7. Motivering van het lidmaatschap van de PR per geleding in het VGO	103
Tabel 5.8. Vergelijking van de gemiddelde score voor enkele beleidsvariabelen bij de meest tevredenen (+) en minst tevredenen (-) over de PR in het VGO	117

Voorwoord

In dit boek rapporteren en becommentariëren we de belangrijkste resultaten van het onderzoek naar de evaluatie van de werking van participatieraden en lokale schoolraden in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen. Dit project werd gefinancierd door het Fonds voor Collectief Fundamenteel Wetenschappelijk Onderzoek (M.I. 93.10) en gebeurde in opdracht van het Departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Een volledig, meer technisch, onderzoeksverslag, inclusief een literatuurstudie, werd door ons en Filip Bally eveneens gepubliceerd onder de titel *"De werking van participatieraden en lokale schoolraden. Een evaluatie in het basis- en secundair onderwijs"*, eveneens bij Garant.

Dit onderzoek werd in de beste verstandhouding uitgevoerd door een multidisciplinair team van onderzoekers aan de K.U.Leuven en de V.U.Brussel, bestaande uit twee sociologen, een psycholoog en een econoom. Tevens konden wij op verschillende cruciale momenten een beroep doen op de expertise van de copromotoren, onze collega's Michel Magits, Jan Van Damme, Roland Vandenberghe en Raf Verstegen, en van de Stuurgroep Schoolorganisatie onder voorzitterschap van de secretaris-generaal Georges Monard, functionerend ter hoogte van het Departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. In de beginfase kon eveneens een beroep gedaan worden op Carine Smolders voor het bekomen van relevante informatie en voor inhoudelijke suggesties.

Onze dankbaarheid gaat natuurlijk ook uit naar al onze respondenten, die, zowel voor de proefenquête als voor de uiteindelijke bevraging, de tijd genomen hebben om de omvangrijke vragenlijsten in te vullen. Hierbij kunnen we de steun die we genoten van de ARGO, het OVSG, het VSKO, en een groot aantal provinciale, stedelijke en gemeentelijke overheden niet onvermeld laten. Zij steunden ons met begeleidende brieven om ons te introduceren in de raden en zij gaven de kans data van eigen onderzoek te gebruiken of in te zien. Wij danken ook de heer Luc Van den Bossche, Minister van Onderwijs en Ambtenarenzaken om de raden te motiveren mee te werken aan dit onderzoek.

Voor een onderzoek van een dergelijke omvang is logistieke steun niet alleen welkom maar ook onontbeerlijk. Deze werd in ons geval verleend door Ilse Beuselinck, Ariane Gheysen, Dirk Maetens, Elke Speltincx en Joeri Vancoillie, allen van de Afdeling Theoretische en Onderwijssociologie van de K.U.Leuven en door Mia Hofman van het Centrum voor Financiële Analyse en Beleid van de V.U.B.

Allen hebben zij bijgedragen tot een onderzoek dat een aantal vragen beantwoordt, maar ook nieuwe vragen stelt die verder onderzoek naar werking van de participatiestructuren in ons onderwijs noodzakelijk maken.

Het boek is zo opgebouwd dat een lezer die niet geïnteresseerd is in de technische kant van het onderzoek hoofdstuk 2 kan overslaan. Verder is elk hoofdstuk aan een aparte thematiek gewijd zodat ook hier kan worden gekozen. Het eerste hoofdstuk bespreekt de verschillende stappen die doorheen de jaren werden gezet naar participatie in schoolbeleid. Vanaf hoofdstuk 3 komt er telkens een ander net aan bod. Het derde hoofdstuk bespreekt de werking van de LOGO's. Het vierde behandelt de participatieraden in het officieel gesubsidieerd onderwijs en het vijfde deze van het vrij gesubsidieerd onderwijs. In een zesde hoofdstuk ten slotte geven we enkele nabeschouwingen en doen we enkele beleidsvoorstellen.

Jef C. Verhoeven
Marc Jegers
Ilse Van Heddegem

Hoofdstuk 1. De lange weg naar participatie

Opgroeien in een politieke democratie maakt mensen niet enkel gevoelig voor een deelname aan de politieke besluitvorming, maar toont hen tevens de mogelijkheden van democratische besluitvorming in andere sferen van de samenleving. Het onderwijs is daar een deel van. Al beschouwen vele mensen dit onderwijs als een van de verantwoordelijkheden van de staat, zij beseffen dat zij het onderwijs krijgen waarvoor zij opkomen. Dit maken zij waar langs de politieke democratie door hun vertegenwoordigers te kiezen die aan een regering de opdracht geven om een onderwijsbeleid te voeren. Maar stilaan is de idee gegroeid dat zij op een meer nabij niveau, nl. de school zelf, iets kunnen doen aan de organisatie van het onderwijs. Deze idee was zeker geen gemeengoed tot voor de Tweede Wereldoorlog, maar groeide stilaan gedurende de laatste halve eeuw. Waar het bij de oprichting van de Belgische staat reeds aanvaard was dat naast de staat en andere publieke organisaties ook private instituten onderwijs konden inrichten, bleef voor een zeer lange tijd dit onderwijs de verantwoordelijkheid van de inrichtende machten. Leerkrachten en ouders hadden destijds weinig of niets in te brengen in het schoolbeleid. Vakbonden en ouderorganisaties eisten later echter meer en meer inspraak, zowel in het nationale onderwijsbeleid als in het lokale schoolbeleid. Dit proces is nog steeds aan de gang en het is niet duidelijk waar het eindpunt ligt. Opmerkelijk is evenwel dat de ruimte voor een echte participatie van leerkrachten en ouders in het schoolbeleid pas echt vorm krijgt wanneer ook het nationale onderwijsbeleid opteert voor decentralisering en deregulering. Wat betekent deze decentralisering en deregulering?

1. DECENTRALISERING, DEREGULERING EN INSpraak

Het zou fout zijn te beweren dat decentralisatie van onderwijsbeleid een recente uitvinding is (Verhoeven e.a., 1991). Van bij de oprichting van België heeft men een functioneel gedecentraliseerd onderwijssysteem: elk net, zowel het rijks-onderwijs, het gemeentelijk en provinciaal onderwijs als het vrije net, genoot pedagogische vrijheid. Maar reeds vanaf de wet van 1 juni 1850 op het middelbaar

onderwijs georganiseerd door de staat worden subsidies voorzien voor het gemeentelijk en provinciaal onderwijs. In ruil hiervoor kreeg de Minister van Onderwijs het recht op toezicht op de interne reglementen, de lesroosters, het budget, en dgl. Dit principe werd doorheen de jaren uitgebreid voor alle netten en het zijn vooral de wettelijke bepalingen van 1959 die voortvloeiden uit het Schoolpact, die een sterke invloed op de onderwijsorganisatie zullen nalaten. Enerzijds was er dus decentralisering, maar aangezien verschillende netten subsidies kregen van de Minister van Onderwijs, had hij niet enkel de verantwoordelijkheid voor het rijksonderwijs, maar ook het recht om de leerplannen en de kwaliteit van het onderwijs te controleren naar aanleiding van het toekennen van toelagen aan nieuwe onderafdelingen van een school. Enerzijds was er dus decentralisering, maar anderzijds was de centralisatie voelbaar. Een andere vorm van decentralisatie kan als een uitvloeisel worden gezien van een pacificatiebeleid waarin men tracht de communautaire tegenstellingen in België op te lossen. Reeds in 1961 werd bepaald dat de Minister van Nationale Opvoeding zou worden bijgestaan door een adjunct-minister of een minister-staatssecretaris die tot de andere taalrol zou behoren dan de minister. Dit proces waarbij men meer autonomie aan de verschillende gemeenschappen in ons land gaf, was sindsdien niet meer te stuiten. Het proces van federalisering was daarmee ingezet en op 1 januari 1989 krijgt elke Gemeenschap haar eigen Gemeenschapsminister voor Onderwijs. Vanaf nu zullen de drie gemeenschappen in het land hun eigen onderwijsbeleid voeren, iets wat onmiskenbaar is als men enigszins vertrouwd is met de verschillende onderwijssystemen. Deze federalisering was nochtans niet het startpunt om meer verantwoordelijkheid naar de scholen toe te spelen. Reeds vroeger begon de overheid een deel van zijn verantwoordelijkheden aan een lager beleidsniveau af te staan. We geven enkele voorbeelden. In 1984 werden de Staatsdiensten met Afzonderlijk Beheer van het Ministerie van Onderwijs (SABMO) in de rijksscholen opgericht. Dit gaf aan het instellingshoofd een grotere mate van autonomie bij het beheer van de materiële uitrusting van zijn school. Vanaf 1984-1985 kenden de ministers meer vrijheid toe aan de scholen bij het aanwenden van het lestijdenpakket. Vanaf 1986-1987 werd er meer rekening gehouden met de regionale behoeften wanneer leerkrachten moesten gereffecteerd worden. Vervolgens wordt een zeer vergaande vorm van decentralisering gerealiseerd in 1989 wanneer de Autonome Raad van het Gemeenschapsonderwijs

(ARGO) wordt opgericht, waardoor de Minister van Onderwijs niet langer meer de inrichtende macht is van het gemeenschapsonderwijs, maar wel de ARGO. Ondertussen bleef het gesubsidieerd onderwijs een grote mate van autonomie behouden, ofschoon deze netten ook door tal van regels waren ingeperkt.

Op basis van studie van de parlementaire documenten en de ministeriële omzendbrieven wordt het duidelijk dat de decentralisatie pas goed op gang kwam toen de regering gedwongen werd te besparen. Pas later werd deze decentralisatiepolitiek verantwoord vanuit een zorg voor meer pedagogische en beheerstechnische rationaliteit. Scholen zouden beter beheerd kunnen worden wanneer de verantwoordelijkheid meer in de school werd gelegd. Dit zou immers toelaten direct op de lokale noden in te spelen.

Deze decentralisatie werd op tal van domeinen gerealiseerd. De vier belangrijkste domeinen waarop decentralisatie werd gerealiseerd zijn: 1) de beleidsstructuren, 2) het pedagogisch beleid, 3) het personeelsbeleid en 4) het financieel en materieel beleid. De feiten tonen duidelijk aan dat de onderwijsbeleidvoerders op deze domeinen heel wat hebben gedecentraliseerd. Het valt echter wel te betwijfelen of zij daarmee ook veel hebben gedereguleerd. De decentralisatie ging immers gepaard met een uitgebreid arsenaal van nieuwe regelgeving die de contouren tekende waarbinnen het gedecentraliseerd onderwijsbeleid zou mogen plaatsgrijpen.

In de context van dit boek, waar de werking van de LORGO's en participatieraden centraal staat, heeft het weinig zin om al deze vormen van decentralisatie te gaan analyseren. Wij hebben enkel wat uitvoeriger bij dit decentralisatiebeleid stil gestaan om het kader aan te geven waarbinnen de verruiming van de inspraak in het onderwijs heeft plaatsgehad. De onderwijsbeleidvoerders wilden niet enkel het beleid dichter bij de school brengen, zij wilden - mede onder druk van bepaalde drukkingsgroepen - ook de verantwoordelijkheid van het lokale schoolbeleid bij alle partijen leggen die bij dat onderwijs betrokken zijn. Dit betekent niet dat er geen enkele vorm van inspraak was tot bij de oprichting van de lokale onderwijsraden in het gemeenschapsonderwijs op 1 april 1991 en de participatieraden in het gesubsidieerd onderwijs op 31 mei 1992. Integendeel. Het is echter wel zo dat de mogelijkheden tot inspraak voordien niet zoveel partijen bij het

lokale onderwijsbeleid betrokken en dat ook de rechten van de partijen minder uitvoerig waren gegarandeerd.

Ondertussen had deze democratische verzuchting ook steun gekregen vanuit de onderwijskunde, vooral dan wat de plaats van de leerkracht betreft in het proces van besluitvorming in de school. De idee groeide dat in scholen waarin leerkrachten sterk participeerden aan het schoolbeleid dit een positieve invloed zou hebben op de schooleffectiviteit. Verschillende onderzoekers (o.a. Anderson, 1982; Lugthart e.a., 1989; Reynolds, 1992) stelden vast dat in scholen waar de leerkrachtenparticipatie sterk was, er ook goede studieresultaten door de leerlingen werden behaald. Nochtans wordt dit positieve beeld niet door alle onderzoek ondersteund, o.m. Engels (Rutter e.a., 1979(1987)) en Vlaams (Verhoeven e.a., 1992) onderzoek vond niet direct een bevestiging van dit fenomeen.

Rosenholtz (1989) benadert het probleem enigszins anders. Zij stelde immers vast dat een grotere deelname van leerkrachten aan de besluitvorming in de school gepaard gaat met meer collegiale samenwerking. Op die wijze komen leerkrachten tot meer overleg en wordt er een sfeer van coöperatie geschapen wat een positieve invloed heeft op de studieresultaten van de leerlingen. In Vlaanderen kwamen wij tot gelijkaardige bevindingen (Verhoeven e.a., 1992). Deelname aan de besluitvorming zou dus de collegialiteit versterken en op die wijze onrechtstreeks bijdragen tot meer schooleffectiviteit. In welke mate deze wetenschappelijke legitimaties hebben bijgedragen tot de ontwikkeling van inspraak is niet meteen duidelijk en willen wij hier ook niet onderzoeken. Vooraleer dieper in te gaan op de taken en de samenstelling van LORGO's en participatieraden, willen wij eerst kort beschrijven welke voorafgaande stappen er zijn genomen om de onderwijsbetrokkenen een kans te geven op inspraak in de scholen.

2. DE VERSCHILLENDE STAPPEN NAAR INSPRAAK

Wij willen dit beeld van de inspraakorganen echter beperken tot een schets van de situatie zoals die was juist voordat LORGO's en participatieraden in het leven werden geroepen (Devos e.a. 1987: 67-82). Aangezien elk net daarin zijn eigen opties maakte, zullen we eerst de situatie in het rijksonderwijs beschrijven en

vervolgens enkele kenmerken van de inspraakorganen in het gesubsidieerd onderwijs.

In het rijksonderwijs (nu gemeenschapsonderwijs (GO)) functioneerden vooraleer de LORGO's (lokale schoolraden van het gemeenschapsonderwijs) werden opgericht reeds de pedagogische collegies en de schoolcomités. In het pedagogisch college, dat nu nog bestaat, zetelden naast het inrichtingshoofd, de provisor en de beheerder, een afvaardiging van het onderwijzend en hulpopvoedend personeel gekozen door het personeel en een afvaardiging van de representatieve onderwijsvakbonden. In het schoolcomité zaten naast het pedagogisch college, een afvaardiging van het administratieve en het meester-, vak- en dienstpersoneel, een afvaardiging van de leerlingen, een afvaardiging van de ouders, een afvaardiging van de aan de school verbonden vriendenkring en/of oud-leerlingenbond, en een afvaardiging van de representatieve onderwijsvakbonden. In feite waren in deze organen alle betrokkenen bij het lokaal schoolbeleid vertegenwoordigd. Het grote verschil van deze organen met de latere LORGO's ligt echter op het vlak van de bevoegdheid van deze organen. Waar de LORGO's op tal van punten beslissingsbevoegdheid hebben, had het pedagogisch college enkel maar beslissingsbevoegdheid in verband met 'huiswerk, taken en toetsen', en het schoolcomité enkel in verband met de ouderverenigingen. Voor al het overige waarover zij mochten discuten, ging hun bevoegdheid niet verder dan consultatie. Hadden de vakbonden invloed langs hun vertegenwoordigers in de twee juist genoemde raden, dan hadden zij daarenboven ook invloed langs de basisoverlegcomités (dit comité functioneert ook in het officieel gesubsidieerd onderwijs (OGO)) waarin naast een vertegenwoordiging van de overheid de vakbonden hun vertegenwoordigers hebben. Naast de zorg voor personeelsproblemen en vakbondsangelegenheden werd door dit overlegcomité ook de taak vervuld van wat in de particuliere sector gebeurt door de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen. Eigenlijk is hiermee de inspraak van de leerkrachten in de school niet volledig beschreven. Er moet ook melding worden gemaakt van de kwalificatiecommissie, de klasseraad, de vakwerkgroepen, thematische werkgroepen en de leraarsvergadering. Al deze raden hebben hoofdzakelijk een pedagogische betekenis.

Uit voorgaande is gebleken dat er in de vorige overlegorganen destijds geen ruimte was voor een vertegenwoordiging van andere socio-economische middelen dan de

vakbonden. Dit was echter wel het geval in de bestuurscommissie die in alle richtingen van technisch of beroepsonderwijs moest worden opgericht. In het rijks-onderwijs moesten de leden van deze commissie voor meer dan de helft bestaan uit mensen die het economisch en sociaal leven van de streek vertegenwoordigen.

Na de oprichting van de ARGO in 1989 blijft deze overlegstructuur bestaan, maar er wordt meteen gestipuleerd dat later LORGO's zullen moeten worden opgericht, wat dan ook gebeurt op 1 april 1991. Vooraleer te beschrijven wat de samenstelling en de taken van de LORGO's zijn, staan we nog even stil bij de inspraakorganen in het vrij onderwijs zoals die bestonden vooraleer de participatieraden werden opgericht.

In het gesubsidieerd onderwijs bleef in feite de verantwoordelijkheid voor het schoolbeleid helemaal bij de inrichtende macht. Nochtans waren ook daar vormen van inspraak ontstaan die verder gingen dan de formele regels voorschreven. Wij geven de belangrijkste raden voor het vrij gesubsidieerd onderwijs (VGO). De enige formele organen die in het vrij onderwijs een vertegenwoordiging van het personeel toelieten waren de ondernemingsraad, de comité's voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen (CVGV) en de hierboven reeds besproken bestuurscommissie in het technisch en beroepsonderwijs (Devos e.a. 1987: 83-118). Daarenboven bestonden ook in dit net kwalificatiecommissies, klasseraden, vakwerkgroepen en thematische werkgroepen. Reeds sedert de Wet van 23 januari 1975 waren de ondernemingsraden in scholen mogelijk, doch enkel in scholen met minstens honderd werknemers. Dit is uiteraard een sterke beperking, vermits er heel wat scholen waren, zeker in het basis-onderwijs, die minder dan honderd werknemers hadden. Daarenboven was het zeer goed mogelijk dat niet elke school een ondernemingsraad had, ook al was het technisch mogelijk. Zoals men weet, is de bevoegdheid van deze raad overwegend adviserend en kan deze raad ook informatie vragen over tewerkstelling, alsook over de economische en financiële situatie van de school. Nochtans zijn er enkele domeinen waarover de ondernemingsraad kan beslissen, nl. het beheer van de maatschappelijke werken van het personeel en de wijziging van het arbeidsreglement, en daarenboven heeft deze raad toezicht op de toepassing van de arbeidswetgeving. De ondernemingsraad werd op die wijze voor tal van scholen een belangrijk inspraakinstrument voor de leerkrachten.

Naast deze ondernemingsraad functioneerde en functioneert de CVGV verplicht in scholen met minstens vijftig werknemers. De taak van deze raad, waarin eveneens vertegenwoordigers van de werkgevers en van de werknemers zijn opgenomen, waakt over de veiligheid en gezondheid van personeel en leerlingen, bespreekt het jaarlijks actieplan van de inrichtende macht ter bevordering van de gezondheid van het personeel en de leerlingen, en dgl.

Het zou echter onjuist zijn de inspraakorganen van het vrij onderwijs te beperken tot deze formeel voorgeschreven raden. Afhankelijk van de inrichtende macht zijn er in tal van scholen een reeks van raden die verschillende namen en bevoegdheden kregen. Zo vonden wij in ons onderzoek over lokaal schoolbeleid in 1987-1988 scholen waarin leerkrachten vertegenwoordigd waren in een directieraad of in een leraarsraad (Devos e.a., 1989). De bevoegdheid van deze raden kon sterk verschillen van school tot school. Een zaak hadden zij wel gemeen: deze raden konden strikt genomen geen beslissingen nemen, maar anderzijds bleek uit onze data dat de inbreng van het personeel zo sterk kon zijn dat zij het beleid in bepaalde banen konden leiden. De invoering van de participatieraden heeft deze situatie in feite niet grondig veranderd: participatieraden hebben meestal de vorige raden niet doen verdwijnen en daarenboven hebben zij geen beslissingsmacht, waardoor de verantwoordelijkheid blijft waar zij vroeger was, nl. bij de directie en de inrichtende macht.

Uit deze verschillende structurele ingrepen blijkt dat bij de onderwijsbeleidsvoerders en de leiders van de drukkingsgroepen (vakbonden, ouderraden) de overtuiging leefde dat hun leden nood hadden aan inspraak in het lokale onderwijs. Ofschoon dit verlangen niet steeds even sterk terug te vinden was in de samenleving krijgt men uit partiële gegevens wel de indruk dat het aantal personeelsleden en ouders dat inspraak wenst, is toegenomen. In 1977 vroegen wij aan een steekproef van leerkrachten in 70 secundaire scholen hoe groot zij hun invloed inschatten op veertien domeinen van schoolbeleid en daarenboven vroegen wij hen hoe groot zij die invloed wilden (Verhoeven, 1982). Wat de eerste vraag betreft, kon men scoren van 0 tot 25 en 65% van de leerkrachten haalden een score die lager was dan 13. Directies hielden duidelijk het schoolbeleid voor zichzelf. Daarenboven bleek dat leerkrachten het meest te zeggen hadden op het domein van het pedagogische. Vergeleek men de feitelijke inschatting door de leerkrachten met wat zij wensten aan inspraak dan stelde men vast dat ongeveer

40% zich gedeprimeerd voelde. Tien jaar later deed Mahieu (1989) een gelijkaardige oefening in acht vrije scholen en zijn cijfer lag nog veel hoger, nl. 91% van de leerkrachten voelden zich gedeprimeerd. Merkwaardig was eveneens dat hij een grotere deprivatie vaststelde op het vlak van het schoolorganisatiebeleid dan op het vlak van het pedagogisch beleid.

Wij zijn doorheen de jaren blijven onderzoeken hoe leerkrachten en directie stonden tegenover deze overlegorganen. In 1990 hebben we bij 1.058 leerkrachten van 23 gemeenschaps- en vrije secundaire scholen dit fenomeen onderzocht (Verhoeven, 1993-1994). Wanneer de leerkrachten de kwaliteit van de werking van de oude overlegorganen beoordeelden scoorden zij 65 op 100; bij de 23 directies lag dit cijfer significant hoger, nl. 88 op 100. Wat de onmisbaarheid van deze raden voor het behoud van de kwaliteit van het onderwijs betreft, scoorden de leerkrachten 78 op 100 en de directies 87 op 100. Deze cijfers verschilden weliswaar sterk van school tot school. Vroegen wij de leerkrachten naar hun wensen om betrokken te worden bij de besluitvorming inzake het beheer en de organisatie van de school dan scoorden zij 0.69 op 2 en voor wat betreft hun wens tot betrokkenheid bij de besluitvorming over de onderwijskundige problemen van de school 1.14 op 2. Aan de directies vroegen wij niet over de wensen van de leerkrachten, wel over de feitelijke deelname van de leerkrachten aan de besluitvorming inzake beheer en organisatie van de school en over hun feitelijke deelname aan de besluitvorming over het pedagogische in de school. De resultaten waren hier resp. 0.91 en 1.38 op 2. Op het ogenblik van dit onderzoek waren de participatieraden en de LORGO's nog niet aan het werk, maar de resultaten tonen duidelijk aan dat leerkrachten wilden participeren aan het schoolbeleid, al was dit niet op alle domeinen even vanzelfsprekend voor hen.

Ook in het onderzoek waarover we in de rest van dit boek zullen rapporteren, hebben wij deze vragen opnieuw gesteld. Wij hebben de resultaten wel enigszins anders verwerkt. De trend is echter wel duidelijk in overeenstemming met de voorgaande vaststellingen. Let wel op dat we in dit onderzoek enkel leerkrachten hebben ondervraagd die lid zijn van een participatieraad of een LORGO en dat het hier gaat om basis- en secundair onderwijs. In het GO hebben we 256 leerkrachten bereikt, in het OGO 163 en in het VGO 351. Voor de directies waren deze cijfers resp. 147, 165 en 387. Uit deze gegevens blijkt dat in het VGO 66% van de leerkrachten de kwaliteit van de werking van de overlegorganen goed

noemen, in het OGO 69% en in het GO 66%. Bij de directies zijn deze cijfers resp. 70%, 69% en 64%. De feitelijke invloed van deze raden wordt wel lager ingeschat: bij de leerkrachten in het VGO zegt 36% dat deze invloed groot is, in het OGO is dit 35% en in het GO 29% en bij de directies is dit resp. 46%, 45% en 33%. Op de vraag hoe groot men de invloed van deze overlegorganen op het schoolbeleid zou wensen, antwoordt 67% van de leerkrachten in het VGO dat die groot zou moeten zijn, in het OGO 59% en in het GO 69%. Bij de directies lopen deze cijfers resp. op tot 65%, 63% en 63%. Dit wijst erop dat ofschoon men ondertussen beschikt over een participatieraad of een LORGO dat leerkrachten en directies nog duidelijk taken weggelegd zien voor de oude overlegorganen. Het spreekt vanzelf dat dit niet door iedereen gedeeld wordt en dat dit afhankelijk is van het functioneren van het schoolbeleid in het algemeen, zoals in de volgende hoofdstukken zal blijken.

3. DE LORGO'S EN DE PARTICIPATIERADEN

Toen eenmaal de LORGO's voorzien waren in het 'Bijzonder decreet betreffende de Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs van 19 december 1988' was het duidelijk dat een gelijkaardige vorm van inspraak zou voorzien worden voor het gesubsidieerd onderwijs. Eenvoudig lag dit niet, vermits men in de LORGO duidelijke domeinen had voorzien waarover de LORGO beslissingen kon nemen. In het gesubsidieerd onderwijs behielden de inrichtende machten de volledige verantwoordelijkheid over de organisatie van het onderwijs en lag het niet voor de hand dat men deze verantwoordelijkheden ook zou afstaan aan een verkozen raad. Uiteindelijk is men tot een raad gekomen waarin de verschillende betrokkenen op het onderwijs in de scholen een zeg hadden over het onderwijs, maar de verantwoordelijkheid voor het schoolbeleid bleef integraal bij de inrichtende machten. Dit werd vastgelegd in het 'Decreet betreffende de medezeggenschap in het gesubsidieerd onderwijs van 23 oktober 1991'. In die zin kan men nu zeggen dat de LORGO in de gemeenschapsscholen aan medebeheer kan doen, terwijl in de participatieraden van het gesubsidieerd onderwijs er enkel sprake is van inspraak.

In het gemeenschapsonderwijs wordt per school of groep van scholen die om geografische, pedagogische of infrastructurele redenen samenhoren, één lokale schoolraad opgericht. De samenstelling van de lokale schoolraden is de volgende:

een verkozen vertegenwoordiging van de ouders, een vertegenwoordiging uit de lokale, sociale, economische en culturele milieus (gecoöpteerd door de vertegenwoordiging van de ouders), een vertegenwoordiging uit het pedagogisch college (gecoöpteerd door de eerste en tweede groep) en één afgevaardigde bestuurder (een directeur) die de instellingshoofden vertegenwoordigt indien meerdere scholen deel uitmaken van de lokale schoolraad. De andere instellingshoofden wonen de vergaderingen bij maar hebben slechts een adviserende stem. De leerlingen van de laatste twee jaren van het secundair onderwijs kunnen voor bepaalde aangelegenheden eveneens betrokken worden bij de werking van de lokale schoolraad, maar hebben geen recht op een permanente vertegenwoordiging. De lokale schoolraden hebben beslissingsbevoegdheid betreffende al wat op lokaal vlak kan geregeld worden. Dit geldt zowel voor het materiële en het financiële beheer, als voor het onderwijskundige en het personeelsbeleid (enkel de aanstelling van tijdelijke leerkrachten).

Iedere onderwijsinstelling van het gesubsidieerd onderwijs moet een participatieraad oprichten. De participatieraad wordt voorgezeten door de directeur en bestaat daarnaast uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van de inrichtende macht, het personeel, de ouders en gecoöpteerde vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap. Elke groep bestaat uit minstens twee vertegenwoordigers. In dit net is er geen vertegenwoordiging van de leerlingen. De participatieraad kan wel beslissen om hen te horen voor aangelegenheden die hen rechtstreeks aanbelangen. De participatieraad is minstens bevoegd voor advies met betrekking tot de algemene organisatie, werking en planificatie van de school en de algemene criteria inzake begeleiding en evaluatie van de leerlingen en overleg over de onderwerpen voorzien in het decreet van 23 oktober 1991. Aan de participatieraad kunnen daarenboven nog een aantal bijkomende rechten of bevoegdheden worden toegevoegd, zoals informatierecht over alle materies die een weerslag hebben op het algemene schoolleven en het recht op instemming. De participatieraad vermindert de verantwoordelijkheid van de directeur en de inrichtende macht dus niet, maar voorziet wel een forum voor overleg tussen alle participanten in het schoolleven.

Ofschoon heel wat belanghebbenden deze nieuwe raden als een winstpunt zagen, was niet iedereen ervan overtuigd dat het zo moest gaan zoals het is verlopen. In het gemeenschapsonderwijs werd door de vakbonden en het NVO het toekennen

van beleidsverantwoordelijkheid aan hun vertegenwoordigers in de LORGO's als een winstpunt gezien. Anderzijds ging de invoering zo snel dat men aanvoelde dat niet alle toekomstige leden van de LORGO's voorbereid waren om hun taak in de LORGO op te nemen. Daarenboven was men in deze oudervereniging niet onverdeeld gelukkig met het feit dat er nergens voorzien was dat de vertegenwoordigers van de ouders geen verantwoording hebben af te leggen aan de andere ouders (Devos, 1995: 296-299). Latere spanningen en o.m. de persmededelingen dat vertegenwoordigers van de lokale sociaal-economische milieus in de LORGO's niet steeds representatief waren voor de lokale bevolking, maakten dat de Minister van Onderwijs de opdracht gaf aan het onderzoeksbureau Ernst en Young om de ARGO door te lichten. In de ARGO vormen de Centrale Raad van het gemeenschapsonderwijs en de 374 lokale raden immers de inrichtende macht van het gemeenschapsonderwijs. Op basis van dit rapport zou er eventueel een herstructurering van de ARGO kunnen worden ingevoerd, een proces dat op dit ogenblik nog steeds aan de gang is en bij het ter perse gaan van dit boek nog niet voltrokken is.

In het katholiek onderwijs had men reeds vooraleer de participatieraden in werking traden op nationaal vlak een Algemene Raad van het Katholiek Onderwijs (ARKO) waarin vertegenwoordigers zetelen van de inrichtende machten, het VSKO, de bisschoppen, de personeelscentrales en de ouderverenigingen. Op het regionale vlak heeft men de DPPC en de RCC die op een gelijkaardige manier zijn samengesteld en op het lokale vlak had men een syndicale afvaardiging, de ondernemingsraden en de CVGV. Van de ondernemingsraden had men de ervaring echter dat zij niet zo geschikt waren om in het onderwijs te functioneren aangezien zij geconcipteerd waren voor de wereld van de industrie. Toen de overheid de wens formuleerde om de scholen meer autonomie te geven, werd van de kant van het ACV en het VCOV gevraagd dat de participatie van de verschillende geledingen van de schoolgemeenschap zou worden geformaliseerd (Devos, 1995: 299-308). Op 21 februari 1991 komt er binnen de ARKO een consensusstekst tot stand waarvan een aantal punten worden opgenomen in het decreet van 23 oktober 1991 op de medezeggenschap in het gesubsidieerd onderwijs. Nochtans zouden niet alle afspraken gemaakt binnen het katholiek onderwijs daarin opgenomen worden. Zo was o.m. een afspraak bereikt om alle materies van de ondernemingsraad via een bilateraal overlegorgaan (inrichtende macht - personeel) aan

de werking van de participatieraad te verbinden. Op die wijze zou de ondernemingsraad enkel nog maar dienen om officieel te maken wat in feite in de participatieraad langs het bilateraal overlegcomité zou aanvaard zijn. Het decreet heeft dit nochtans niet opgenomen. Dit was ook niet mogelijk vermits de ondernemingsraad het domein was van de federale Minister van Arbeid. Wat wel werd bepaald, is dat de leden van de ondernemingsraad ook lid zouden worden van de participatieraad, ofschoon zij autonoom kunnen beslissen om hun vertegenwoordiging te verminderen. Later bleek trouwens dat een aantal inrichtende machten de consensustekst niet wilden nakomen, wat dan wederom aanleiding was voor de reactie van de vakbonden. Van de kant van het VSKO, dat zich volgens de vakbonden te sterk opstelde als de vertegenwoordiging van de inrichtende machten, kwam het verwijt aan de vakbonden dat zij de participatieraad te sterk wilden belasten met problemen die betrekking hebben op de relatie werkgever - werknemer, terwijl de participatieraden in de eerst plaats bedoeld zijn om overleg te plegen over het onderwijsbeleid van de school en de belangen van de school en de kinderen te verdedigen. Trouwens het feit dat de vakbonden een monopoliepositie hebben bij het vertegenwoordigen van het personeel in de participatieraad blijft voor meerdere verantwoordelijken in het katholiek onderwijs een probleem. Dat de participatieraden in feite geen medebeheer gaven, was voor het ACV niet primordiaal, een houding die ook bij het ACOD te vinden was, ook al had men in de LOGO's wel inspraak bereikt. Toen echter bleek dat lokaal de raden niet steeds werkten zoals verwacht, kwamen er echter bij het ACV meer stemmen op voor medebeheer. Van de kant van het VCOV werd het decreet op de participatieraad als een noodzakelijke voorwaarde gezien voor de participatie, maar voldoende is zij niet. Men had immers een groot gebrek aan middelen om de ouders voor te bereiden op hun taak in de participatieraden.

Ondertussen is ook uit casestudies (Verhoeven en Gheysen, 1994; Devos, 1995:148-150) gebleken dat de LOGO's en de participatieraden niet steeds functioneerden zoals zou moeten, maar eveneens werd vastgesteld dat in andere scholen deze raden uitstekend werkten, althans volgens de leden van deze raden. Wij wijzen kort op enkele problemen. Belangrijk voor het functioneren van deze raden is de houding van de directie: staat zij achter deze raden dan is de kans ook groot dat de raden hun functie kunnen vervullen. Ofschoon directeurs in een aantal gemeenschapsscholen niet echt tevreden waren met de werking van de

LOGO, waren zij er allemaal van overtuigd dat de participatie door de leerkrachten aan het schoolbeleid vanzelfsprekend was. In vrije scholen waren de directies ook overtuigd van het nut van de vertegenwoordiging van leerkrachten, maar zij beklemtoonden dat zij enkel een adviserende taak hadden. Daarenboven waren de beleidsvoerders geconfronteerd met een groot aantal raden, zodat het aantal vergaderingen beperkt bleef tot het opgelegde minimum en de functie van de vergaderingen overwegend informatief was. Voor de directies in het vrij onderwijs is het niet steeds eenvoudig om de oude overlegstructuren te doen aansluiten bij deze formele organen. Een bijzonder probleem zien sommige directeurs in het feit dat leerkrachten enkel maar door gesyndiceerde leerkrachten vertegenwoordigd zijn. Meer nog, sommige directies vinden dat de syndicale inslag van de vertegenwoordiging van de leerkrachten een echte vertegenwoordiging onmogelijk maakt. Zij verwijten hen geen voeling te hebben met de leerkrachten die zij vertegenwoordigen. Het bleek trouwens dat in bepaalde scholen leerkrachten niet wisten door wie en hoe zij vertegenwoordigd werden in de participatieraad. Nochtans werd verder wel vastgesteld dat de meeste leerkrachten van de casestudies voor deze vertegenwoordiging waren, ook al kritiseerden zij het functioneren van de raden. In het gemeenschapsonderwijs hadden de vertegenwoordigers van de leerkrachten vooral opmerkingen bij bepaalde facetten van de werking van de raden. Zo aanvaarde men het niet dat de personeelsproblemen wel door de ouders mochten worden besproken maar niet door de leerkrachten. In het vrij onderwijs waren er vooral bedenkingen bij het adviserende karakter van hun taak en de last van deelname aan vele vergaderingen van verschillende raden die ten slotte over dezelfde zaken handelden. Verder stelden deze vertegenwoordigers een grote onverschilligheid vast bij hun collega's voor al wat in de raden aan bod kwam. Wat de vertegenwoordiging van de ouders betreft, werd hen vooral verweten dat zij niet steeds goed op de hoogte waren om goed te kunnen functioneren in de raad. Ook werden ouders er soms van verdacht meer met hun eigen belangen bezig te zijn dan met de belangen van de school in haar geheel. Ook al vonden de directies dat de ouders een positieve bijdrage konden leveren om het welbevinden van de leerlingen in de school te verhogen, zagen de directies hun aanwezigheid ook dikwijls als overbodig. De klassieke ouderraden konden volgens de directies ook deze taak vervullen. Van de kant van de ouders werd anderzijds ervaren dat de directie hen niet steeds ernstig nam ofschoon de meesten

toch geloofden dat hun impact op het schoolbeleid merkelijk was toegenomen. Opmerkelijk was evenwel dat in sommige raden ouders het gevoelen hadden dat zij ernstig werden genomen, terwijl de directie toch tal van bedenkingen had op hun bijdrage in de raad. In vergelijking met de ouders werden de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap in deze casestudies meer positief ervaren, vooral dan in technische en beroepsscholen waar hun relaties met de lokale industrie erg belangrijk waren. Wat de vertegenwoordiging en de informatie van de leerlingen betreft, had men in geen enkele van de onderzochte scholen enige ervaring. Tot zover enkele pijnpunten in het functioneren van de LOGO's en de participatieraden. In welke mate dat deze problemen zich voordoen op een grotere schaal, zal het voorwerp uitmaken van de rest van dit boek. Maar vooraleer we daaraan beginnen willen we kort wijzen op enkele structurele antwoorden die door de wetgever gegeven zijn aan de problemen waarmee vakbonden en inrichtende machten geconfronteerd werden.

Hierboven hebben we beschreven welke spanningen er waren tussen de inrichtende machten en de vakbonden in het vrij gesubsidieerd onderwijs over de plaats van de vakbond in de participatieraad. De overheid heeft hieraan een oplossing willen geven door het decreet van 5 april 1995 op de lokale onderhandelingscomité's (loc). Door dit decreet kan in elke school een loc worden opgericht dat paritair moet bestaan uit vertegenwoordigers van de inrichtende macht en van de representatieve vakbonden. De vertegenwoordiging kan gaan van twee tot acht leden per geleding en is bepaald overeenkomstig het aantal personeelsleden. In vergelijking met de ondernemingsraad is de kans op vertegenwoordiging zeer groot, vermits men reeds een vertegenwoordiging kan hebben vanaf twee tot vijftientig personeelsleden. Voor de vakbonden worden deze posities ingenomen door de afgevaardigden van de vakbonden. Indien er meer plaatsen in de loc zijn te begeben dan er plaatsen worden bezet door de vakbondsafgevaardigden, dan worden er verkiezingen georganiseerd op lijsten voorgesteld door de vakbonden. De loc is daarenboven zo belangrijk voor alle beslissingen die tot de bevoegdheid van de loc behoren dat deze beslissingen voorafgaan aan deze van de inrichtende macht of participatieraad. Het is trouwens zo dat in de toekomst in de scholen waar er een loc is bij de verkiezing van de participatieraad er geen voorkeurbehandeling meer zal worden gegeven aan de vakbondsafgevaardigden. Net zoals de ondernemingsraad beschikt de loc over een aantal belangrijke rechten om de

beroepsbelangen van de leden te beschermen, nl. zij hebben informatierecht (o.a. over de leerlingenaantal en het personeelsverloop), onderhandelingsbevoegdheid (bv. over de algemene principes van personeelsbeleid, de regeling inzake evaluatie van personeel), toezichtsbevoegdheid (toepassing van de sociale wetgeving) en bemiddelingsbevoegdheid (bij elk geschil). Er bestaat tevens een overkoepelend onderhandelingscomité bij het Departement van Onderwijs (Ministerie van de Vlaamse gemeenschap) waarin zowel afgevaardigden van de Minister voor Onderwijs, van de representatieve vakbonden en de inrichtende machten zetelen.

Daarmee is de discussie over de participatie niet ten einde. De hogeschoolonderhandelingscomité's creëerden de mogelijkheid van echte lokale onderhandelingen, ofschoon de ervaring ook uitwees dat dit niet steeds zo functioneerde, en naar analogie hiermee willen ook de vakbondsmiddens echte lokale onderhandelingsmogelijkheid in het basis- en het secundair onderwijs. Zij willen dus deregulering van de onderhandelingen op lokaal niveau: niet enkel overleg dus, maar ook lokaal wil men komen tot echte onderhandelingsmogelijkheid voor de vakbonden (Van Dongen, 1996). Dit realiseren is de hoofdbedoeling van de vakbonden. Dit zal ook zijn gevolgen hebben voor de federale en de Vlaamse onderhandelingsorganen en daarover zijn de gesprekken nog aan de gang. Daarover zijn voorstellen geformuleerd door de Minister van Onderwijs, die echter nog geen definitieve vorm hebben. Hoe deze er zullen uitzien, zal de toekomst uitwijzen. De lange weg naar de participatie is zeker nog niet ten einde.

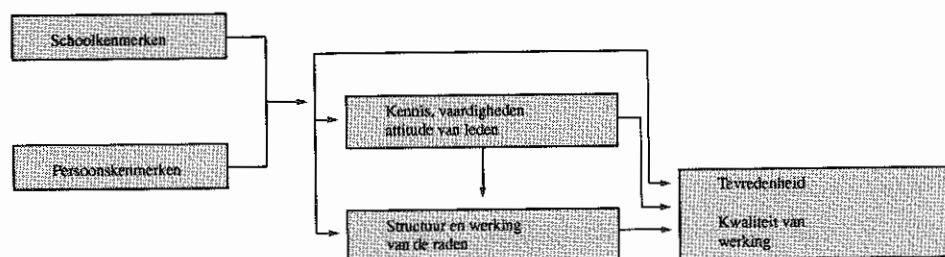
Hoofdstuk 2. Het onderzoeksontwerp en -verloop

2.1. ONDERZOEKSOPZET

Dit onderzoek heeft tot doel het functioneren van de participatieraden (PR) in het gesubsidieerd onderwijs (vrij (VGO) en officieel (OGO)) en de lokale schoolraden (LORGO) in het gemeenschapsonderwijs (GO) te beschrijven en te evalueren vanuit het standpunt van de leden van deze raden. Het betreft hier enkel de raden met bevoegdheid in het basis- en secundair onderwijs. Zowel PR als LORGO zijn te beschouwen als de institutionalisering van een toenemende participatie van ouders, leerkrachten en lokale gemeenschap in het schoolbeleid. Om het functioneren van deze raden te kennen, ligt het voor de hand dat wij op de eerste plaats de leden van deze raden ondervragen. Deze optie heeft nochtans een groot nadeel: we weten niet hoe de niet-leden van deze raden de werking van de raden beoordelen. Bij onderzoek moet men echter keuzen maken en voor ons leek het belangrijker een zicht te krijgen op hoe insiders over de raden denken dan hoe de niet-leden deze raden ervaren. Om dit laatste te onderzoeken, zou een ander onderzoeksontwerp nodig zijn.

Wij wilden het onderzoek ook niet louter beschrijvend houden, maar zoeken naar mogelijke verklaringen van het oordeel van de leden over het functioneren van de raden. Op basis van een grondig overzicht van de relevante Vlaamse en buitenlandse literatuur werd het onderzoek gekaderd in een gedachtenschema (of 'model') waarvan de belangrijkste elementen en verbanden weergegeven worden in figuur 1.

Figuur 1. Onderzoeksmodel voor appreciatie van de werking van de participatieorganen door de leden

In dit model gaan we ervan uit dat de tevredenheid van de leden van de participatieorganen (PO: zowel PR als LORGO) en hun oordeel over de kwaliteit van de werking van de raden door een viertal groepen van variabelen kan verklaard worden: de schoolkenmerken, persoonskenmerken van de leden, het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes van de leden, en de structuur en werking van de PO zelf. Uit figuur 1 blijkt daarenboven dat deze vier groepen kenmerken onderling gerelateerd zijn. De school- en persoonskenmerken van de leden vormen een eerste verklaringsniveau. Zij kunnen de uiteindelijke satisfactie zowel rechtstreeks beïnvloeden als via een aantal tussenliggende factoren die zich eveneens op twee niveaus bevinden: ten eerste, de kennis en de vaardigheden van de raadsleden alsook hun attitudes tegenover het schoolbeleid in het algemeen en de participatieorganen in het bijzonder en ten tweede de wijze waarop de raad is samengesteld en hoe deze functioneert.

Hoewel we ervan uitgaan dat dit model a priori voor alle PO van toepassing kan zijn, verwachten we niet dat we voor PR en LORGO tot dezelfde bevindingen zullen komen. In vorig hoofdstuk werd immers duidelijk gemaakt dat de roeping van twee raden fundamenteel verschillend is.

2.2. VRAGENLIJST EN STEEKPROEF

2.2.1. Methode

De gegevensverzameling gebeurde op basis van een schriftelijke bevraging van leden van de participatieorganen begin 1995. Gezien de institutionele verschillen tussen PR en LORGO, en tussen het VGO en het OGO, diende voor elk net een eigen vragenlijst ontwikkeld te worden. Binnen elk net moest daarenboven de vragenlijst worden aangepast aan de positie van het raadslid in de raad. Zo hebben ouders niet dezelfde positie als een directeur. Dus moeten er aangepaste vragen worden gesteld. In het GO werden vijf categorieën bevraagd (de voorzitter, de afgevaardigde bestuurder, een vertegenwoordiger van de leerkrachten, een vertegenwoordiger van de ouders en een vertegenwoordiger van de lokale gemeenschap), evenals in het VGO en het OGO (de voorzitter, een vertegenwoordiger van de inrichtende macht, een vertegenwoordiger van de lokale gemeenschap, een vertegenwoordiger van de ouders en een vertegenwoordiger van het personeel). Dit betekent dus dat uiteindelijk vijftien verschillende vragenlijsten ontworpen werden. Daarenboven werd een afzonderlijke (korte) vragenlijst opgesteld om voor de scholen ressemblerend onder de bevraagde raad een aantal feitelijke gegevens te verzamelen, o.m. over leerlingen, leerkrachten en een aantal structurele schoolkenmerken.

2.2.2. Voorbereiding

De vragenlijsten doorliepen verschillende fasen alvorens hun definitieve inhoud vastgelegd werd. Exploratorisch werden vooreerst tien semi-gestructureerde interviews afgenomen van afgevaardigden van verscheidene geledingen om voeling te krijgen met de feitelijke werking van een PO. Een eerste versie van de vragenlijsten werd voorgelegd aan de leden van de universitaire stuurgroep van het project. De hieruit gedistilleerde tweede versie werd voor een pre-test toegestuurd aan achttien beoordelaars. Dezen werden geselecteerd rekening houdend met een evenwichtige verdeling naar onderwijsnet, onderwijsniveau, geleding en urbanisatiegraad. Hierna werd een derde versie van de vragenlijsten opgesteld, die opnieuw werd voorgelegd aan de universitaire stuurgroep, en ook aan de ministe-

riële stuurgroep. De commentaren werden in het onderzoeksteam besproken en verwerkt in de definitieve versies.

2.2.3. Verloop van de dataverzameling

Een eerste verzending van de vragenlijsten werd uitgevoerd in februari 1995. Elke vragenlijst was vergezeld van een begeleidingsbrief van de Minister van Onderwijs. Voor de scholen uit het VGO werd tevens een begeleidingsbrief van het VSKO toegevoegd, en voor de scholen uit het OGO een begeleidingsbrief van het CVPO of de OVSG, al naargelang van het geval. Tevens werd er een begeleidende brief van het onderzoeksteam en een gefrankeerde en geadresseerde omslag voor het terugzenden van de vragenlijsten aan de zending toegevoegd. De leden van de LOGO's konden op hun thuisadres aangeschreven worden, de leden van de PR via de school.

Enkele weken na de eerste verzending werd een herinneringsbrief verzonden. Weer enkele weken later werd naar de niet-respondenten opnieuw een vragenlijst met gefrankeerde omslag verstuurd.

Bij dit alles moet opgemerkt worden dat een deel van de verzendingen voor het GO zo laat mogelijk gebeurde, teneinde de hinderlijke interferentie met een quasi-gelijktijdig en gelijkaardig uitgevoerd onderzoek door het consultingbureau Ernst & Young zoveel mogelijk te reduceren.

2.2.4. Steekproefgrootte en responsgraad

2.2.4.1. Steekproefstratificatie

Er werd besloten de steekproef disproportioneel naar onderwijsnet en -niveau te trekken om zo het kleine aantal raden van het basisonderwijs in het GO en van het secundair onderwijs van het OGO dat bij een volledig toevallige steekproef zou bekomen zijn, te kunnen compenseren. Aldus werd een groter aantal raden voor voornoemde onderwijssegmenten in de steekproef opgenomen. Dit zou ons toelaten om later ook daarvoor diepgaande statistische analyses uit te voeren.

2.2.4.2. Gemeenschapsonderwijs

Tengevolge van de bevraging door Ernst & Young kon de steekproeftrekking hier niet volkomen toevallig gebeuren, wilde men een statistisch aanvaardbare en niet-vertormde responsgraad bekomen. Voor de kleinere LOGO's (tot en met drie scholen) werd beslist alle niet door Ernst & Young onderzochte raden aan te schrijven. De grotere raden werden echter alle door Ernst & Young in hun steekproef opgenomen. Het effect hiervan op de respons hebben we trachten te minimaliseren door ze eveneens allemaal (wat meer is dan bij de eerst voorgenomen steekproef) in onze steekproef op te nemen en de verzendingsdatum van de vragenlijsten in vergelijking met de andere vragenlijsten te verlaten. Tevens werden binnen de geledingen die uit meer dan één persoon bestaan (ouders, leerkrachten, lokale gemeenschap) twee personen bevraagd i.p.v. één. Uiteindelijk werden 201 LOGO's (met bevoegdheid over 469 scholen) in het onderzoek opgenomen, zijnde 2/3 van de onderzochte populatie, met een representatieve verdeling over provincies, en een lichte oververtegenwoordiging van scholen die zowel basis- als secundair onderwijs verstrekken, ten nadele van scholen die uitsluitend in secundair onderwijs voorzien.

Van de 2.077 verzonden vragenlijsten werden er 1.373 (66%) terug ontvangen. Bij de afgevaardigden van de lokale gemeenschap was de responsgraad het laagst (55%), bij de afgevaardigde bestuurders het hoogst (74%). De vragenlijst over de scholen werd in 80% van de gevallen teruggezonden.

2.2.4.3. Officieel gesubsidieerd onderwijs

Voor het OGO was op het moment van onderzoek geen systematische lijst van PR-en beschikbaar. Daarom diende de steekproeftrekking noodzakelijkerwijs op schoolniveau te gebeuren. Van de 622 scholen uit de populatie werden er 227 (36%) aangeschreven. Er is geen vertekening voor wat de verdeling over de provincies betreft.

De globale responsgraad bedroeg 65% (866 vragenlijsten), met voor de afgevaardigden van de inrichtende machten de laagste respons (50%), en voor de voorzitter de hoogste (75%). In 75% der gevallen werden de feitelijke schoolgegevens overgemaakt.

2.2.4.4. Vrij gesubsidieerd onderwijs

In het VGO kon, tengevolge van een eerder uitgevoerde enquête van het VSKO, een lijst bekomen worden van 89% van de PR-en in het LO en 86% in het SO. Op een totaal van 1.595 PR-en werden er 524, zijnde 33%, aangeschreven. Ook hier is geen sprake van een noemenswaardige vertekening van de steekproef in vergelijking met de populatie. De responsgraad bedroeg 67%, met als uitschieters de vertegenwoordigers van de inrichtende machten en de lokale gemeenschap enerzijds (62%), en de voorzitters anderzijds (74%). De schoolvragenlijsten werden in 67% van de gevallen teruggestuurd.

2.2.4.5. Opmerking

Gezien de lengte van de vragenlijst kan het globale responsresultaat als uitstekend beschouwd worden. Door de voornoemde disproportionele steekproeftrekking voor onderwijsnet en -niveau, de afwijking van de steekproeftrekking in het GO wegens de enquête van Ernst & Young en de daaruit voortkomende keuze om twee ouder-, leerkracht- en lokale gemeenschapsvertegenwoordigers per raad aan te schrijven, dienden bij de aggregaties voor de analyses de nodige wegingsprocedures toegepast te worden. Voor details hierover verwijzen we naar het technische rapport.

2.3. RAPPORTERING

In de volgende hoofdstukken presenteren we de voornaamste bevindingen uit ons onderzoek. Hierbij zullen we ons beperken tot verbanden die (minstens op 1%) statistisch significant zijn, hetgeen betekent dat de kans dat ze door het toeval bekomen worden onder de hypothese dat er geen verband is, klein is, met name ten hoogste 1 kans op 100. Dit betekent eveneens dat we hier geen aandacht zullen besteden aan de talrijke verbanden die niet significant bleken te zijn. Om deze verbanden te onderzoeken hebben we een beroep gedaan op variantie- en covariantieanalyse. Hierbij wordt gepoogd te bepalen hoeveel percent van de variantie van de afhankelijk variabele 'verklaard' kan worden door de variantie van de onafhankelijke variabele. Tevens gingen we telkens na of de variantie van de afhankelijk variabele niet eerder beïnvloed werd door de geleding van de

respondent, en of deze invloed het gemeten verband tussen de twee onderzochte variabelen teniet deed. Deze laatste procedure noemen we een controle voor geleding. In principe zullen we steeds refereren naar resultaten na controle.

We stellen vast dat in een groot aantal gevallen de geleding voor dewelke men in een PO zetelt, een autonome invloed heeft op een aantal bestudeerde variabelen. Om de overzichtelijkheid van dit boek niet in gedrang te brengen zal er niet op ingegaan worden. Voor meer informatie verwijzen we naar ons technisch rapport.

Aangezien vele honderden analyses uitgevoerd werden, verhoogt de kans dat we resultaten ten onrechte als 'significant' zullen bestempelen. Om een dergelijke misleiding te voorkomen, zullen we dan ook enkel gewag maken van die significante verbanden waarvan de variabelen redelijkerwijze met elkaar kunnen verbonden worden.

Hoofdstuk 3. De lokale raden van het gemeenschapsonderwijs

In vergelijking met de participatieraden in de andere netten hebben de LOGGO's in het GO een bijzondere positie, nl. zij hebben beslissingsbevoegdheid. Dit heeft een duidelijke invloed gehad op het functioneren van deze raden. Hiervan zal in dit hoofdstuk een beknopte beschrijving worden gegeven. Wij zullen achtereenvolgens de volgende punten behandelen. Op de eerste plaats zullen we de vraag beantwoorden wie de leden zijn van de LOGGO's. Vervolgens onderzoeken we of de leden tevreden zijn met deze raden en met de invloed die zij uitoefenen op het schoolbeleid. Ten derde wordt de vraag gesteld naar de kwaliteit van de werking van de LOGGO. Ten vierde beschrijven we de inschatting van de eigen deskundigheid door de leden en van de bekwaamheid van hun collega's in de LOGGO's. Daarna zal worden beschreven hoe de LOGGO's werden samengesteld. Ten zesde wordt er onderzocht hoe de LOGGO's functioneren. Ten zevende wordt een reeks van elementen besproken die enige verklaringen geven voor de tevredenheid van de leden met de LOGGO. In een volgende paragraaf zal worden onderzocht welke factoren een verklaring kunnen geven voor de kwaliteit van de werking van de LOGGO. Ten slotte zal er een vergelijking worden gemaakt tussen de minst en de meest tevreden LOGGO's. Dit laatste moet ons toelaten de sterke en de minder sterke kanten van de LOGGO's zichtbaar te maken, tenminste zoals zij leven bij de raadsleden.

3.1. HET WOORD TE VOEREN PAST DE MAN...

Een dergelijke boutade zal in een tijd van vrouwelijke emancipatie niet graag gehoord worden. De cijfers over de aanwezigheid van mannen en vrouwen in de LOGGO's zijn nochtans zeer duidelijk. De LOGGO's worden overwegend geleid door mannen en in alle geledingen zijn de mannen in de meerderheid. Enkel bij het personeel is de verdeling wat evenwichtiger, nl. 52% mannen en 48%

vrouwen. Neem daarbij nog dat de afgevaardigde bestuurders voor 83% mannen zijn, dan is het duidelijk dat de mannen hier stevig in het zadel zitten.

Het zou een wat magere voorstelling van de leden van de LORGO's zijn, moesten wij het houden bij deze sekse-verschillen. Leeftijd, ervaring, beroep en dgl. van deze leden zijn eveneens maatschappelijk interessante kenmerken om een beeld te geven van deze raden.

Wie zijn de voorzitters? In 84% van de gevallen is de voorzitter van de LORGO een man en de meerderheid heeft een hoge scholing genoten. Meer dan 70% van hen heeft een diploma hoger onderwijs en slechts 3% heeft enkel een diploma lager onderwijs. Zij hebben daarenboven voor 65% een bediendenstatuut en voor 17% zijn het zelfstandigen. 17% is gepensioneerd en slechts 2% zijn arbeiders of huisvrouwen. De meerderheid behoort daarenboven tot de categorie van de middelbare leeftijd, mensen met enige ervaring dus. Bijna een kwart van de voorzitters is jonger dan veertig, en 13% is ouder dan zestig.

De afgevaardigden van de leerkrachten tellen bijna evenveel mannen als vrouwen. Het grootste deel van hen heeft lagere (57%) of middelbare normaalschool (16%) gevolgd. Het zijn ook overwegend ervaren leerkrachten die hun collega's vertegenwoordigen: slechts 10% is jonger dan veertig en driekwart van de afgevaardigden heeft meer dan twintig jaar onderwijservaring.

De communicatie van deze leerkrachten-afgevaardigden met hun achterban is eerder beperkt. Op een schaal van 1 (nooit) tot 5 (altijd) scoort men gemiddeld 3.4 voor de informatie die van de vertegenwoordigers naar de achterban gaat en 3.5 voor de informatie die van de achterban naar de vertegenwoordigers gaat. In tal van raden is deze situatie minder rooskleurig en zal er dus moeten gewerkt worden aan een systeem voor een betere communicatie.

Meer dan twee derde van de afgevaardigden van de ouders is van het mannelijk geslacht. Zij vormen, samen met de afgevaardigden van de lokale gemeenschap, de ietwat jongere vleugel van de LORGO's. Een kwart is jonger dan veertig, en een vijfde ouder dan vijftig. Hiermee in overeenstemming is de vaststelling dat een kwart van deze afgevaardigden zelf geen kinderen heeft die in één van de scholen die onder de LORGO valt, studeren. Bijna de helft van de afgevaardigden heeft geen diploma hoger onderwijs behaald, maar het aandeel van de vertegenwoordiger met enkel een lagere onderwijsopleiding is zeer klein, 3%. De grootste cate-

gorie wordt gevormd door mensen met een secundair-onderwijsdiploma (46%). Wat het beroep van de afgevaardigden van de ouders betreft blijkt dat 59% zichzelf bestempelt als bediende, 16% als zelfstandige, 10% als arbeider, 8% als gepensioneerde, 6% als huisman/vrouw en 2% als werkzoekende.

De ouders-afgevaardigden hebben het nog lastiger met de communicatie met hun achterban dan de leerkrachten. Het gebeurt zelden dat de afgevaardigden hun achterban informeren over de beslissingen van de LORGO (score 2.2 op 5). Iets meer luisteren deze afgevaardigden naar hun achterban (score 2.7 op 5). Deze zwakke band tussen ouders en achterban is in een aantal raden problematisch en kan wellicht het vertrouwen van de ouders in de LORGO negatief beïnvloeden.

De afgevaardigden van de lokale gemeenschap zijn overwegend mannen (73%). Bijna de helft is veertiger, en een kwart is ouder dan vijftig. Sociale (29%) en culturele (19%) middelen zijn het best vertegenwoordigd. 58% van hen heeft hoger onderwijs gevolgd en slechts 2% enkel lager onderwijs. Professioneel is de grootste groep bediende (66%) of zelfstandige (15%). Slechts 4% is arbeider, 1% is werkzoekende, 10% gepensioneerd en 4% huisvrouw of huisman. Op een of andere manier hebben deze afgevaardigden nog een band met het GO: 49% van hen heeft kinderen in een school waartoe de raad behoort en 64% zijn oud-leerling van het net.

De afgevaardigde bestuurders zijn voor de meerderheid mannen (83%) en zijn tussen de veertig en zestig jaar oud (97%). Zij hebben bijna allen een diploma van hoger onderwijs waarbij de groep met een hogeschooldiploma van het korte type de grootste is (59%). Van hen heeft 50% een directie-ervaring van één tot vijf jaar in één van de scholen van de raad, de overigen hebben meer ervaring. De positie van afgevaardigde bestuurder heeft 96% van hen gekregen op basis van consensus en slechts 4% spreekt over een beurtrol.

In raden die een bovenbouw van een secundaire school onder zich hebben, zetelen tot op heden **geen leerlingen**. Op de vraag of de leden van de LORGO vinden dat leerlingen uit de derde graad een afvaardiging in de raad zou moeten hebben, antwoordde 43% bevestigend. Vooral de ouders waren hiervan voorstander: 68%. Slechts 36% van de afgevaardigde bestuurders en 49% van de leerkrachten beantwoordden de vraag positief.

3.2. DE VOORZITTERS ZIJN TEVREDEN, DE ANDERE GELEDINGEN OOK, MAAR TOCH IETS MINDER...

Vooraleer dieper in te gaan op afzonderlijke facetten van het functioneren van de LOGO's is het interessant te weten hoe sterk de leden hun raad appreciëren. Wij hebben dit op drie wijzen onderzocht. In eerste instantie hebben we gevraagd hoe tevreden zij zijn over de LOGO in hun school in het algemeen. Ten tweede, hebben wij hen gevraagd hoe groot volgens hen de invloed van de LOGO is op diverse domeinen van het schoolbeleid en hoe groot zij die invloed wensen, en ten derde, hebben wij gevraagd of de LOGO een verschil uitmaakt op het schoolbeleid inzake een viertal beleidsdomeinen.

Aan alle respondenten werd gevraagd een globale uitspraak te doen over de mate van tevredenheid over de LOGO waarin zij zetelen. De resultaten worden weergegeven in tabel 3.1.

Tabel 3.1. Gemiddelde tevredenheid over LOGO

	Tevredenheid
Afgevaardigde bestuurders	3.5 (0.7)
Leerkrachten	3.4 (1.0)
Lokale gemeenschap	3.5 (1.4)
Ouders	3.4 (1.4)
Voorzitters	3.9 (0.6)

1: zeer ontevreden
5: zeer tevreden
(): standaardafwijking

De betrokkenen zijn dus eerder tevreden, met vooraan de voorzitters. De laatsten zijn duidelijk meer tevreden over de LOGO's dan de andere leden. Het is natuurlijk de vraag waarom dit cijfer zoveel hoger ligt dan dat van de anderen. Wij hebben daarvoor niet direct een verklaring. Het lijkt ons nochtans aanvaardbaar te stellen dat voorzitters niet enkel een appreciatie geven van de LOGO, maar voor een deel ook meteen een oordeel geven over hun bekwaamheid om LOGO's te leiden. Deze hypothese vergt uiteraard verder onderzoek. Verder is

het opvallend dat de antwoorden van de voorzitters en de afgevaardigde bestuurders merkelijk homogener zijn dan deze van de afgevaardigden van de andere geledingen, hetgeen aangegeven wordt door de lagere waarden van de standaardafwijking. Wellicht houdt dit verband met een grotere betrokkenheid van deze twee geledingen op de LOGO. Voor hen is de LOGO een raad die een flink stuk van hun activiteiten bepaalt. Voor de andere geledingen is dat minder het geval zodat hier meer ruimte is voor een grotere verscheidenheid aan betrokkenheid op de raad. Daarom ook wellicht die grotere spreiding van de appreciatie van de LOGO.

Een andere wijze om de appreciatie van de LOGO te bekijken, kan men bekomen door de vraag te beantwoorden in welke mate de geledingen een afwijking zien tussen de door hen gepercipieerde invloed van de LOGO op het schoolbeleid en de door hen gewenste invloed van de LOGO. Wij vinden het nochtans niet geoorloofd om uit de vaststelling dat de gepercipieerde invloed hoger is dan de gewenste te besluiten dat deze mensen meer tevreden zijn. Of men in dit geval tevreden is, is afhankelijk van het feit of men aan de LOGO ook meer invloed wil geven of niet. Het is immers goed mogelijk dat men aan de LOGO minder invloed wil toekennen dan hij nu bezit. Een overzicht van het verschil tussen beide wordt gegeven in tabel 3.2. De spreidingsmaten van de oorspronkelijke antwoorden zijn hierin niet opgenomen. Ze vertonen wel dezelfde kenmerken als in tabel 3.1. Merken we voorafgaandelijk echter op dat de gemiddelde scores voor de invloed op de verschillende beleidsdomeinen van de LOGO op een schaal van één tot vijf wordt ingeschat tussen 2.8 en 4.2. De hoogste gemiddelde scores vindt men bij de voorzitters, de laagste bij de afgevaardigde bestuurders.

Vooraleer de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschappen wensen een grotere invloed van de LOGO op alle domeinen, maar vooral wat het personeelsbeleid betreft. In iets mindere mate geldt dit eveneens voor de ouders, en in nog mindere mate voor de leerkrachten, die de invloed van de LOGO op het personeelsbeleid al iets te groot vinden. De vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap en de ouders hebben dus de indruk dat de LOGO minder te betekenen heeft dan zij eigenlijk hoopten. De afgevaardigde bestuurders daarentegen willen, met uitzondering van de invloed op het organisatorische en algemene beleid, de invloed van de LOGO terugdringen. Een door ons niet-onderzochte verklaring

zou kunnen zijn dat de afgevaardigde bestuurders door het in werking treden van de LORGO's aan invloed ingeleverd hebben en dat zij dit om diverse redenen betreuen. De voorzitters willen anderzijds dat de invloed op het vlak van het personeelsbeleid en het financieel en logistiek beleid wordt teruggedrongen, terwijl zij iets meer ruimte willen geven aan de LORGO op het pedagogisch en organisatorisch-algemeen beleid.

Tabel 3.2. Verschil tussen gewenste en gepercipieerde invloed van de LORGO, per geleding en beleidsdomein

Domein	Geleding	Afgevaardigde bestuurder	Leerkrachten	Lokale gemeenschap	Ouders	Voorzitter
Personeel		-0.6	-0.1	+1.2	+0.7	-0.4
Financiën en logistiek		-0.4	+0.3	+0.9	+0.8	-0.8
Onderwijs		-0.2	+0.2	+1.0	+0.8	+0.1
Organisatie en algemeen beleid		+0.1	+0.4	+1.0	+0.9	+0.1

Verschillen tussen antwoorden op twee vijfpuntenschalen

> 0: gewenst > gepercipieerd

< 0: gepercipieerd > gewenst

Op de vraag of de werking van de LORGO nu een verschil uitmaakt inzake personeelsbeleid, financieel-materieel beleid, pedagogisch beleid en algemeen organisatorisch beleid is het antwoord van de afgevaardigde bestuurders eerder kritisch te noemen. Hun antwoorden plaatsen zich overwegend in de categorie 'geen verschil'. Vanuit hun positie oordelen zij dus dat de nieuwe structuur niet zoveel verandering heeft gebracht in het beleid. De voorzitters beoordelen dit wel enigszins anders. Hun antwoorden benaderen de categorie 'een positief verschil', uitgezonderd op het pedagogisch vlak waar hun oordeel ook dichterbij 'geen verschil' ligt. Wij mogen hierbij zeker niet vergeten dat het gaat om twee groepen die een zeer verschillende ervaring hebben gehad met het schoolbeleid. De afgevaardigde bestuurders hebben als referentiepunt het beleid dat zij vroeger hebben

gevoerd. De voorzitters kunnen een gelijkaardige ervaring hebben, maar hebben die meestal niet. De invoering van de LORGO op zich was voor hen al een belangrijke ingreep. Alle andere geledingen plaatsen zich tussen deze twee uitersten, maar leunen dichterbij de vaststelling dat de LORGO in feite geen verschil maakt inzake schoolbeleid.

3.3. WAT IS DE KWALITEIT VAN DE WERKING VAN DE LORGO?

Tevredenheid met de LORGO is één zaak, het oordeel over de kwaliteit van de werking ervan is een andere. Om een beeld te krijgen van hoe de leden de werking van de LORGO evalueren hebben wij hen de vraag gesteld: "Wat is de kwaliteit van de werking van de LORGO?". Men kon hier scoren van één tot vijf. In de volgende tabel worden de resultaten in drie categorieën uitgedrukt.

Tabel 3.3. Algemeen oordeel over de kwaliteit van de werking van de LORGO in de school (GO) (in %)

Geleding	Afgevaardigde bestuurder	Leerkrachten	Lokale gemeenschap	Ouders	Voorzitter	Totaal (N=584)
slechte kwaliteit	13	10	8	13	7	11
noch slechte, noch goede kwaliteit	19	18	20	16	18	18
goede kwaliteit	68	72	72	71	75	71

Ruim 70% van de leden vindt dat deze kwaliteit behoorlijk is, maar anderzijds is er toch meer dan een tiende van de leden die deze gewoon slecht noemt. Dit betekent dat er in een aantal raden nog heel wat werk is. Het gaat hier uiteraard om opinies en die kunnen nogal eens verschillen van het standpunt van waaruit men zijn oordeel uitspreekt. Zo blijkt uit deze cijfers dat de voorzitters hier

wederom het meest positieve beeld ophangen, terwijl de afgevaardigde bestuurders zich samen met de ouders het meest kritisch opstellen.

Wil een nieuwe raad lukken dan moet hij ook zin hebben voor de leden, d.w.z. dat zij op een of andere wijze moeten ervaren dat deze raad enige invloed heeft. Wij hebben om dit te peilen de vraag gesteld: "Hoe groot is volgens u de invloed van de LORGO op het schoolbeleid?" Net zoals hierboven waren vijf scores mogelijk en deze staan gegroepeerd in drie categorieën in volgende tabel.

Tabel 3.4. Algemeen oordeel over de feitelijke invloed van de LORGO in de school (GO) (in %)

Geleding	Afgevaardigde bestuurder	Leerkrachten	Lokale gemeenschap	Ouders	Voorzitter	Totaal (N=589)
kleine invloed	20	18	31	19	15	22
noch kleine, noch grote invloed	32	29	23	30	27	28
grote invloed	48	53	46	51	58	50

Uit de cijfers blijkt dat de leden van de LORGO niet zo overtuigd zijn van de grote impact van deze raad: de helft schat deze hoog in, maar meer dan een vijfde denkt dat de invloed van de raad op het schoolbeleid eerder klein is. Het beeld van daarnet herhaalt zich gedeeltelijk. Bij de voorzitters leeft duidelijk meer de opvatting dat de LORGO veel invloed heeft en slechts een klein deel van hen is van het omgekeerde overtuigd. De afgevaardigde bestuurders blijven even kritisch als daarnet, alleen worden zij in hun scepticisme nog voorbij gestoken door de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap. Bij deze laatste categorie heeft bijna een derde het gevoel dat de LORGO slechts een geringe invloed heeft.

De vraag rijst dan of de leden van de LORGO met deze situatie tevreden zijn en of zij niet meer invloed aan deze raad wensen toegekend te zien.

Tabel 3.5. Algemeen oordeel over de wenselijke invloed van de LORGO in de school (GO) (in %)

Geleding	Afgevaardigde bestuurder	Leerkrachten	Lokale gemeenschap	Ouders	Voorzitter	Totaal (N=522)
kleine invloed	23	10	2	3	3	5
noch kleine, noch grote invloed	28	25	13	17	8	18
grote invloed	49	65	85	80	89	77

Gezien de roeping van de LORGO om een beslissingsorgaan te zijn, was het te verwachten dat de wensen van de leden hoger zouden liggen dan zij hun invloed hadden ingeschat. Er is echter een belangrijke uitzondering: de afgevaardigde bestuurders. Nog niet de helft van hen wenst een grote invloed voor de LORGO en meer dan een vijfde wil zelfs een kleine invloed. Dit ondersteunt het beeld dat we hierboven hebben beschreven. Nogal wat afgevaardigde bestuurders blijken problemen te hebben met deze nieuwe bestuursstijl. In mindere mate, maar toch duidelijk verschillend van de andere geledingen, vindt men dit gevoel ook terug bij een deel van de leerkrachten. Amper twee derde van hen pleit voor een grote invloed van de LORGO en een tiende wil de raad een kleine invloed geven. Voor een deel van hen heeft de raad blijkbaar te veel invloed op het schoolbeleid in het algemeen.

3.4. HOE DESKUNDIG ZIJN DE LEDEN?

In hoofdstuk 1 hebben we reeds melding gemaakt van het probleem dat niet alle leden van de raden evenveel vertrouwen hadden in de deskundigheid van de andere geledingen om te functioneren in de raden. Een zeker vertrouwen in elkaars kunnen is nochtans een belangrijke voorwaarde voor een constructieve werking van de raad. Om dit na te gaan werd aan elke respondent gevraagd een

oordeel uit te spreken over de bekwaamheid van de afgevaardigden uit de andere geledingen om te kunnen functioneren in de raad. De antwoorden konden variëren op een schaal van 1 (zeer onbekwaam) tot 5 (zeer bekwaam).

De bekwaamheid van de afgevaardigde bestuurder in de LOGO wordt door iedereen hoog ingeschat (met gemiddelde scores tussen 4.1 en 4.4). De deskundigheid van de afgevaardigden van de ouders (gemiddelden tussen 2.9 en 3.5) en de lokale gemeenschap (tussen 2.9 en 3.5) daarentegen wordt gemiddeld slechts 'noch onbekwaam, noch bekwaam' bestempeld. In dit verband is het opmerkelijk dat de laagste appreciaties telkens komen van de afgevaardigde bestuurders. De deskundigheid van de voorzitters wordt gemiddeld bijna even hoog ingeschat als deze van de afgevaardigde bestuurder, maar ligt toch iets lager (3.7 tot 4).

Er werd ook aan iedereen gevraagd het beleidsdomein aan te wijzen waarin zij volgens hun eigen oordeel een deskundigheid bezaten die nuttig kan zijn voor de LOGO. De leerkrachten in de raden vinden dat dit voornamelijk ligt op het pedagogische vlak (88%) en het algemeen organisatorische vlak (50%). De vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap vinden zich het best terug op het algemeen organisatorische (61%) en in het financieel-materieel beleid (40%). De ouders en de voorzitters daarentegen op het algemeen organisatorische domein (resp. 66% en 86%) en het personeelsbeleid (resp. 41% en 60%). Merkwaaardig is eveneens dat 12% van de leden van LOGO beweren over geen specifieke deskundigheid te beschikken die van nut kan zijn voor de LOGO; bij de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap is dit zelfs 16% en bij de ouders-afgevaardigden 12%.

Wij hebben daarnaast nog op een andere wijze naar bruikbare kennis voor de taak als vertegenwoordiger gepeild. Wij wilden weten in welke mate de leden van LOGO op de hoogte waren van de regels die het functioneren van de LOGO beheersen. Deze werd getest d.m.v. tien korte en ondubbelzinnige kennisvragen. De gemiddelde behaalde resultaten (op een maximum van 10) vindt men in tabel 3.6.

Tabel 3.6. Gemiddelde uitslagen van kennistoets bij verkozen LOGO-leden (maximum: 10)

Geleding	Uitslag
Leerkrachten	5.9 (1.4)
Lokale gemeenschap	5.9 (1.8)
Ouders	5.6 (1.7)
Voorzitters	6.4 (0.9)

(): standaardafwijking

Hieruit blijkt duidelijk het overwicht van de voorzitters: hun gemiddelde resultaat is merkkelijk hoger dan dat van de afgevaardigden van de andere geledingen. De cijfers wijzen daarenboven aan dat de resultaten van de voorzitters niet zo erg verschillen. Dit is niet het geval bij de andere geledingen. Hun cijfers maken duidelijk dat er op dat vlak grote verschillen te vinden zijn tussen de raden. Of anders uitgedrukt: er zijn nogal wat andere leden die een cijfer halen dat hoger is of lager is dan het gemiddelde. Nu moet men wel voorzichtig zijn met dergelijke metingen. Zij geven wel aan dat de leden gemiddeld niet zo sterk op de hoogte zijn van de regelgeving inzake de LOGO's. Dit betekent evenwel niet dat daarom de LOGO's op een niet-toelaatbare manier zouden functioneren. Men mag er zelfs niet uit concluderen dat deze leden onvoldoende deskundig zouden zijn om in de LOGO te werken. De juiste toepassing van deze regels kunnen immers in de dagelijkse praktijk bewaakt worden door de verschillende leden van de raad en de afgevaardigde bestuurder.

3.5. HOE WERDEN DE LOGO'S SAMENGESTELD?

Het opstarten van de LOGO's was geen routineaangelegenheid. Voordien was er geen gelijkaardige raad te vinden in het gemeenschapsonderwijs. Er moesten dus kandidaten worden gevonden om de ouders te vertegenwoordigen, leerkrachten die hun collega's vertegenwoordigen, mensen uit de lokale gemeenschap die bereid waren om zich te laten coöpteren en mensen die daarenboven de taak van voorzitter op zich wilden nemen. Aan de afgevaardigde bestuurders hebben wij

gevraagd of zij met die bedoeling mensen hebben aangesproken. Uit hun antwoorden blijkt dat 41% van hen mensen heeft aangesproken, 30% dit niet heeft gedaan, en dat 29% van hen niet bij het opstarten van de raad was betrokken. Zij schatten evenwel dat zij gemiddeld 3.7 personen hebben aangesproken om op te komen voor de lokale gemeenschap, 3.6 personen om op te komen voor de ouders, 3.1 leerkrachten en 1 persoon voor het voorzitterschap. De grote spreidingen wijzen er echter op dat er in verschillende raden veel meer personen zijn aangesproken, uitgezonderd voor de taak van voorzitter. Hiervoor had men meestal één bepaalde persoon op het oog. Gevraagd naar de redenen waarom men die bepaalde mensen had aangesproken, wordt door 86% van de afgevaardigde beheerders gewezen op het engagement van deze mensen in de school, 67% wijst op de deskundigheid van de kandidaten, en 49% ziet in hen personen waarmee goed samen te werken valt.

Wij hebben ook gevraagd aan de raadsleden waarom zij lid zijn van de LORGO. Zij konden daarbij zeven antwoorden aankruisen. Wat blijkt nu hieruit? Op de eerste plaats dat het belangrijkste argument om lid te zijn van de LORGO te vinden is in het engagement van de leden tegenover de school en vervolgens tegenover het net. Dit is het geval voor de meeste geledingen. Bij de leerkrachten ligt dit enigszins anders: voor hen komen pedagogische motieven op de tweede plaats. Ideologische motieven vormen de derde belangrijkste categorie, maar deze zijn vooral voor de ouders en de voorzitters belangrijk, veel minder voor de leerkrachten. De vraag van de directie heeft vooral de voorzitters en de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap geïnspireerd. Gezien vanuit het standpunt dat een lid een achterban moet vertegenwoordigen, liggen de cijfers die de achterban als inspirator vermelden wel wat laag, vooral dan bij de ouders: slechts 12% van de ouders vernoemt de vraag van de achterban als een motief om lid te zijn van de LORGO. Ten slotte moet nog worden opgemerkt dat de meerderheid van de leden zeer betrokken is op het beleid van de LORGO. Op een schaal van 1 tot 5 scoren alle geledingen hoger dan 4, wat erop wijst dat men zijn deelname aan het LORGO-beleid belangrijk vindt.

Tabel 3.7. Motivering van het lidmaatschap per geleding in het GO (in %)

Geleding	Leerkrachten	Lokale gemeenschap	Ouders	Voorzitter	Totaal (N=906)
op vraag v.d. directie	29	34	21	37	29
ideologische motieven	21	32	42	41	33
politieke motieven	2	7	6	6	5
pedagogische motieven	54	15	24	23	29
engagement t.a.v. school	82	65	71	79	72
engagement t.a.v. net	51	43	56	76	51
op vraag v.d. achterban	33	21	12	18	21

Zoals beschreven in hoofdstuk 1 verloopt de samenstelling van de LORGO op een welbepaalde wijze. Met uitzondering van de wijze waarop de afgevaardigden van de lokale gemeenschap verkozen worden, zijn alle geledingen over deze procedure tevreden. Vooral de afgevaardigde bestuurders zijn niet uitgesproken tevreden met de coöptatie van de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap.

Tevreden over de procedure betekent nochtans niet dat iedereen akkoord is dat de procedure moet behouden worden. Op een schaal van 1 tot 5 lagen de tevredenheidsmaten immers tussen 2.9 en 4.2. Er zijn vooral bedenkingen bij de keuze van de leerkrachten en de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap. Slechts de helft van de ondervraagden gaat akkoord met de huidige wijze van keuze van de leerkrachten en de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap in de raad. Daartegenover staat dat 83% van de leden van de raden de aanstelling van de afgevaardigde bestuurder willen behouden met eventueel kleine aanpassingen, en dat de meesten geen andere procedure voorstellen voor de keuze van de ouders of van de voorzitters.

Het aantal mandaten dat door elke geleding wordt ingenomen, wordt door de meeste geledingen voldoende bevonden. De afgevaardigde bestuurders delen

echter deze mening niet: zij vinden dat de directie en de leerkrachten te weinig mandaten hebben en dat de ouders en de lokale gemeenschap er iets te veel hebben. De leerkrachten delen deze mening wat hun eigen vertegenwoordiging en deze van de lokale gemeenschap betreft.

Het is ook zo dat alle geledingen ervan overtuigd zijn dat de leerkrachten en de directie in de LOGO vertegenwoordigd zijn. Dit is ook het geval voor de ouders. Nochtans moet er op gewezen worden dat niet alle afgevaardigde bestuurders en leerkrachten daarvan steeds sterk overtuigd zijn. Daarover zijn duidelijk andere meningen. Een nog meer kritische houding vindt men tegenover de lokale gemeenschap, vooral dan bij de afgevaardigde bestuurders en de leerkrachten. Dergelijke opinies zijn niet helemaal zonder betekenis voor de coöperatie tussen de verschillende geledingen.

Uiteindelijk hebben de meest voorkomende LOGO's gemiddeld drie à vier vertegenwoordigers van de ouders en de lokale gemeenschap en vier à vijf vertegenwoordigers van de leerkrachten.

3.6. HOE FUNCTIONEREN DE LOGO'S?

De LOGO's vergaderen zeer regelmatig, maar toch is er een verschil in ritme: 15% van de raden vergaderden vijfmaal per jaar, 20% zesmaal, 11% zevenmaal en 40% achtmaal of meer. Bemoedigend is eveneens dat op de meeste vergaderingen de helft of meer van de geledingen aanwezig zijn.

Aanwezigheid op de vergaderingen en regelmaat zijn belangrijke factoren om de leden van de raad te doen samenwerken. Nochtans mag men niet uit het oog verliezen dat de vertegenwoordigers een verschillende achterban hebben en dat zij bij bepaalde problemen dan ook een verschillende loyaliteit zouden kunnen tonen. Nochtans zijn de meeste geledingen ervan overtuigd dat zij meestal met de directie, de leerkrachten en de voorzitter samenwerken tijdens de vergaderingen. Met de lokale gemeenschap en de ouders is de samenwerking soms tot meestal aanwezig. Enigszins voor de hand liggend is dat de voorzitters met alle geledingen meestal tot altijd samenwerken. Een erg positief beeld, dat echter niet totaal wordt beaamd door de andere categorieën. Niet enkel werken de geledingen meestal samen, maar de verschillende geledingen noemen deze ook goed, een oor-

deel dat bij de voorzitters wederom iets hoger ligt dan bij de andere leden. Wat het antwoord van de voorzitters betreft, mag men niet vergeten dat zij door hun positie wellicht geneigd zijn om het allemaal wat positiever in te schatten, want ook hier oordelen de andere geledingen daarover iets anders. Daarenboven zijn er toch nog heel wat raden waar de samenwerking door de ouders, de leerkrachten en de lokale gemeenschap niet zo hoog wordt ingeschat.

Betekent dit nu ook dat men in deze raden gemakkelijk tot overeenstemming komt? Globaal gezien schijnt dat nogal te lukken. De antwoorden van de verschillende geledingen liggen gemiddeld tussen de categorie 'noch moeilijk, noch gemakkelijk' en 'gemakkelijk', met de hoogste waarden wederom bij de voorzitters. Het is daarenboven zo dat de meeste geledingen van elkaar vinden dat zij nogal openstaan voor de anderen als er gevoelige onderwerpen aan bod komen op de vergaderingen. De gemiddelde scores liggen tussen 3.5 en 4 op 5. Iets minder gemakkelijk ligt het wanneer problemen van personeelsbeleid aan de orde zijn. Dit positief beeld van het functioneren van de LOGO's wordt nog versterkt als men kijkt naar de frequentie en getrouwheid van opvolging van de besluiten van de LOGO. Globaal vinden alle geledingen dat besluiten meestal worden opgevolgd en dat dit ook meestal getrouw gebeurt. Daarenboven beoordelen zij de inhoud van de genomen beslissingen als goed en geven zij aan de manier waarop deze besluiten tot stand komen een waarde van 3.6 tot 4 op 5, wat wijst op een quotering 'goed'. Ook hier kan men er niet langs kijken: de hoogste positieve inschattingen worden gegeven door de voorzitters.

Net zoals in andere raden is het in de LOGO's goed mogelijk dat men voorafgaandelijk overleg pleegt met de eigen geleding of met de andere geledingen. Overleg met de eigen geleding verschilt nogal van geleding tot geleding. De afgevaardigden van de lokale gemeenschap en de ouders plegen binnen de eigen geleding zelden overleg, de leerkrachten doen dit soms en de directie doet dit bijna altijd. Met de afgevaardigde bestuurder wordt door alle geledingen zelden vooroverleg gepleegd, behalve door de voorzitters die dit bijna altijd doen. Ook hier stellen wij vast dat de voorzitters hun vooroverleg met de andere geledingen hoger inschatten dan de andere geledingen dit doen.

Wat de informatie betreft vinden de andere geledingen dat de hoeveelheid informatie die van de afgevaardigde bestuurders komt ruim is. De voorzitters, de

ouders, en de leerkrachten geven gemiddeld 'noch veel, noch weinig' informatie volgens de andere geledingen. De informatie van de verschillende geledingen is nochtans niet even belangrijk. Overwegend wordt de informatie van de directie, de leerkrachten en de voorzitters belangrijk genoemd. Deze van de ouders en de lokale gemeenschap wordt eerder 'noch belangrijk, noch onbelangrijk' genoemd. Bij dit laatste moet worden opgemerkt dat er wellicht een aantal raden zijn waar deze informatie laag wordt ingeschat.

Een laatste vraag die we hier nog willen aansnijden is de blokvorming die in de LOGO's kan ontstaan. Ook al wordt de samenwerking globaal als goed beoordeeld, dan is het toch zo dat iets meer dan een vierde van de ondervraagden spreekt over blokvorming tussen verschillende geledingen. Verder onderzoek zou kunnen duidelijk maken of dit de basis kan vormen van het opbouwen van bepaalde fracties waarin bepaalde geledingen bij elkaar aansluiting gaan zoeken om zo hun doelen gerealiseerd te krijgen. Ook is er bij 15% sprake van blokvorming los van de geledingen: personen of groepjes die bij elkaar steun zoeken om iets gedaan te krijgen. Ook dit proces verdient meer aandacht omdat het niet enkel de samenwerking kan steunen maar eveneens een wig kan drijven tussen de raad.

3.7. WAAROM IS MEN TEVREDEN OVER DE LOGO?

In plaats van te peilen naar de motieven die de leden zelf zouden kunnen geven voor hun tevredenheid of ontevredenheid over de LOGO hebben wij een andere werkwijze gevolgd. Wij hebben ons de vraag gesteld of men tevreden leden nu meer aantreft in scholen met bepaalde structuurkenmerken of binnen categorieën van leden met bepaalde persoonskenmerken. Wij hebben ons ook afgevraagd of die tevredenheid enige band vertoont met de kennis over de regels van de LOGO, de vaardigheden of de attitudes van de leden. Alsook of die tevredenheid in verband staat met de structuur en de werking van de raad. Deze werkwijze laat weliswaar niet toe te besluiten dat deze factoren de oorzaken zijn van de tevredenheid, maar anderzijds geeft zij wel interessante aanwijzingen voor een verder zoeken naar de oorzaken.

Ter herinnering nog het volgende over de wijze waarop wij tevredenheid met de LOGO hebben onderzocht. Op de eerste plaats hebben we gevraagd hoe tevre-

den de leden zijn over de LOGO in hun school in het algemeen. Ten tweede, hebben wij hen gevraagd hoe groot volgens hen de invloed van de LOGO is op diverse domeinen van het schoolbeleid en hoe groot zij die invloed wensen. Ten derde, hebben wij gevraagd of de LOGO een verschil uitmaakt op het schoolbeleid inzake een viertal beleidsdomeinen.

Achtereenvolgens zal nu beschreven worden 1) welke schoolkarakteristieken samengaan met de tevredenheid over de LOGO, 2) welke persoonskenmerken hiermee samenhangen, 3) welke kennis, vaardigheden en attitudes van de leden hiermee gepaard gaan, en 4) welke structurele kenmerken van de raad en kenmerken van de werking van de raad een band vertonen met de tevredenheid van de leden. Wij zullen deze vragen zuiver beschrijvend behandelen en geen rapportering doen van de statistische toetsen. Voor dit laatste verwijzen wij naar het technische rapport waarop dit boek steunt. Voorafgaandelijk willen we er wel op wijzen dat de relaties die wij hier zullen beschrijven nooit meer dan 10% van de variantie verklaren, tenzij de structuur- en de werkingskenmerken van de LOGO's. Dit wijst erop dat er tal van andere variabelen zijn die nog een flink stuk van de variantie kunnen verklaren. Om deze te vinden is er echter nieuw onderzoek nodig. Onze keuze van de variabelen is, zoals reeds gezegd, geïnspireerd door wat op dit ogenblik aan onderzoek beschikbaar was.

3.7.1. *Maken schoolkenmerken een verschil in tevredenheid met de LOGO?*

Een eerste vaststelling die onze aandacht verdient, is het feit dat een hele reeks van schoolkenmerken waarvan men redelijk zou kunnen aannemen dat zij enige invloed zouden kunnen hebben op de tevredenheid met de LOGO helemaal geen invloed blijken te hebben. Bij wijze van voorbeeld wijzen we op de schoolgrootte. Het leek ons verantwoord te veronderstellen dat kleine scholen ook een kleinere uitdaging zouden zijn voor de beleidsvoerders. Dit zou eveneens kunnen betekenen dat de LOGO's in dergelijke scholen tot een vlotter functioneren zouden kunnen komen en bijgevolg ook een grotere tevredenheid bij hun leden zouden bewerken. De analyse van onze gegevens heeft echter aangetoond dat dit meestal niet het geval is. Wij hebben deze hypothese dan ook moeten verlaten, tenzij op één punt. In raden met scholen met minder dan 100 leerlingen stellen de

raadsleden een groter verschil vast wat betreft het pedagogisch beleid sedert de oprichting van de LORGO dan in scholen met 100 tot 200 leerlingen. Ook voor andere schoolkenmerken hebben wij moeten vaststellen dat zij geen invloed hadden op de onderzochte variabelen. Dit was namelijk het geval voor het aanbod van studierichtingen van de scholen, de man/vrouw-verhouding in het lerarenkorps van de scholen, het aandeel tijdelijke en deeltijdse leerkrachten, alsook de leeftijds- en de anciënniteitsopbouw van de leerkrachten in de school.

Wat de algemene tevredenheid over de LORGO betreft zijn er twee schoolkenmerken die blijken samen te gaan met de tevredenheid over de LORGO bij de leden, nl. de sekseratio van de leerlingen in de school en de globale onderwijservaring van de leerkrachten. De cijfers wijzen erop dat de tevredenheid in scholen met een overwicht aan jongens groter is dan in scholen die evenwichtig gemengd zijn. Waarom deze relatie zichtbaar wordt, is niet gemakkelijk te verklaren. Een mogelijke interpretatie zou kunnen zijn dat in scholen met een overwicht aan jongens er zich minder problemen stellen waarmee de raad zich moet bezighouden. Het blijft echter een hypothese die verder onderzocht moet worden. Dezelfde onzekerheid voelen we bij de vaststelling dat in scholen met een groter aandeel minder ervaren leerkrachten er meer tevredenheid is over de raad in het algemeen. Mogelijk is de openheid voor nieuwe beheersvormen in deze scholen groter dan in andere, zodat deze nieuwe structuur ook meer voldoening schenkt. Maar ook hier is verder onderzoek geboden.

Een volgende vraag betreft de betekenis van de schoolkenmerken voor de perceptie die de leden van de raad op de invloed van de LORGO op verschillende beleidsdomeinen hebben. Slechts drie schoolkenmerken hebben hierop enige invloed, nl. het al dan niet dalend aantal leerlingen in de scholen die ressorteren onder de raad, alsook de leeftijdsstructuur en sekseratio van het bestuurspersoneel. Wat het eerste betreft maken onze gegevens duidelijk dat leden van raden die geen scholen besturen met een dalend leerlingenaantal een grotere invloed van de LORGO op het personeelsbeleid en het pedagogisch beleid zien uitgaan dan de leden uit raden waarvan een minderheid van de scholen leerlingen verliest. Op het eerste zicht is het verder eigenaardig dat ook leden van raden waarvan alle scholen de laatste vijf jaar leerlingen verliezen eveneens meer invloed zien uitgaan van de LORGO op het pedagogisch beleid dan de leden van de raden waar dit maar voor een minderheid van scholen het geval was. Wij zeggen wel dat dit op

het eerste zicht eigenaardig lijkt, want hoogst waarschijnlijk is juist dit leerlingenverlies een reden geweest om iets aan het pedagogisch beleid te veranderen. Wat de tweede variabele betreft, nl. de leeftijdsstructuur van het bestuurspersoneel, kan men vaststellen dat raadsleden van scholen met een oudere leeftijdsstructuur van het bestuurspersoneel meer invloed van de LORGO waarnemen op het algemeen organisatorisch beleid dan de leden uit raden waarvan het bestuurspersoneel gemiddeld jonger is. Waaraan dit kan geweten worden, is niet direct duidelijk. De sekseratio laat zijn invloed op de volgende wijze voelen: in scholen met overwegend vrouwen in het bestuurspersoneel stellen de raadsleden dat er meer invloed uitgaat van de LORGO op het financieel-materieel beleid dan in scholen waar het bestuurspersoneel overwegend uit mannen bestaat. Ook voor dit verband zien wij niet direct een verklaring.

De schoolkenmerken blijken vooral nogal invloed te hebben op het oordeel van de raadsleden over het feit dat de werking van de LORGO een verschil maakt op het pedagogisch beleid van de scholen. Hierboven werd er reeds op gewezen dat in kleinere scholen deze mening sterker aanwezig was dan in grotere scholen. Dit is eveneens meer het geval in scholen met overwegend jongens dan in evenwichtig gemengde scholen en in scholen met de minst ervaren leerkrachten.

Het aantal vestigingen van een school blijkt eveneens enige betekenis te hebben voor de impact van de LORGO. Hoe kleiner het aantal vestigingen per school hoe hoger de raadsleden het verschil inschatten dat de LORGO maakt op het personeelsbeleid en het algemeen organisatorisch beleid. Een gemakkelijke bereikbaarheid van alle onderdelen van de school wordt door de raadsleden blijkbaar als iets positiefs ervaren.

Een laatste opmerkelijk verband vinden we tussen de ligging van de scholen en de invloed van de LORGO volgens de leden op het schoolbeleid. Liggen alle scholen die onder een LORGO ressorteren in een dorp of in een kleine stad dan schatten de leden de invloed van de LORGO hoger in dan wanneer slechts een deel of geen van de scholen in een dorp of een kleine stad is gevestigd. Dit lijkt een contradictische vaststelling, maar zij is het niet. In feite suggereert deze vaststelling dat de leden van LORGO's waarvan de scholen in een ecologisch homogene ruimte liggen de invloed van de LORGO's hoger inschatten.

3.7.2. *Tevredenheid over LORGO niet bepaald door persoonskenmerken*

Vermits er op tal van punten in onze samenleving verschillen in gedrag te vinden zijn op basis van persoonskenmerken, leek het ons een plausibel uitgangspunt te onderzoeken of er enig verband is tussen tevredenheid over de werking van de LORGO en deze persoonskenmerken. Wij onderzochten op die wijze de band met de leeftijd en de sekse van raadsleden en voor de ouders, voorzitters en lokale gemeenschap werd gekeken naar onderwijsniveau en beroep. Opmerkelijk is dat deze variabelen geen betekenis hebben voor de tevredenheid over de werking van de LORGO, tenzij één. De oudere leden van de LORGO, nl. de leden ouder dan zestig jaar, zijn meer tevreden over de LORGO dan de jongere leeftijdscategorieën en dit is het geval in alle geledingen. Of dit nu een resultaat is van de grotere wijsheid en/of grotere mildheid van de oudere leeftijdscategorie vergt verder onderzoek.

Zonder betekenis voor het functioneren van de LORGO zijn deze persoonskenmerken nochtans niet. Wij geven enkele voorbeelden. Een eerste voorbeeld betreft de opvatting van de leden over hun eigen deskundigheid. Mannen achten zich op een significante wijze deskundiger dan vrouwen op het vlak van het personeelsbeleid, het financieel-materieel beleid en het algemeen organisatorisch beleid, terwijl vrouwen zich hoger inschatten qua pedagogische deskundigheid. Verder blijkt dat mannen veel meer invloed wensen voor de LORGO dan vrouwen en dat zij daarenboven voor bijna elk beleidsdomein van de LORGO meer bevoegdheden wensen dan vrouwen.

De eigen deskundigheid, vooral op financieel-materieel gebied en op het pedagogisch gebied, wordt meer beklemtoond door de oudere leeftijdscategorieën dan door de jongere. Maar anderzijds is het zo dat de oudere leeftijdscategorieën minder bevoegdheden vragen op de verschillende beleidsdomeinen. Voor de werking van de LORGO kan dit betekenisvol zijn.

3.7.3. *Kennis, vaardigheid, openheid voor participatie aan besluitvorming en tevredenheid over de LORGO*

Tevredenheid met de LORGO zou wellicht kunnen te doen hebben met de kennis die de leden hebben over de regels van de LORGO, zo dachten wij. In welke richting deze band zou kunnen gaan, was echter niet duidelijk. Iemand met een goede kennis van de regels zou zich zowel kritisch kunnen opstellen tegenover wat er gebeurt in de LORGO als wel zich goed voelen in de LORGO en daarom ook tevredener zijn. Wat er ook van zij, wij hebben geen band gevonden tussen kennis van de regels en de tevredenheid over de LORGO. Evenmin werd er een relatie gevonden tussen kennis en de feitelijke en gewenste invloed op de verschillende beleidsdomeinen. De enige positieve band die wij hebben kunnen vaststellen was de volgende: hoe groter de kennis van de leden hoe meer zij ervan overtuigd waren dat de LORGO een verschil uitmaakt met vroeger op het vlak van het algemeen organisatorische beleid. Nochtans mag men dit niet zo maar veralgemenen. Uiteindelijk verdwijnt dit verband als men dit per geleding bekijkt. Kennis van de regels blijkt op die wijze geen belangrijke determinant voor de tevredenheid van de leden over de LORGO. Betekent dit nu dat kennis over de LORGO niet belangrijk is voor het functioneren van de LORGO. Uiteraard niet. Wij hebben trouwens eveneens vastgesteld dat hoe meer de leden van de raad waren voorbereid op de LORGO door mondelinge informatie, des te meer tevreden zij waren.

Het is ook voor de hand liggend dat we even nagaan of de deskundigheid die de leden zichzelf toedichten enige impact heeft op de tevredenheid over de LORGO. De verwachting dat een verschillende deskundigheid van de leden aanleiding zou zijn om een ander oordeel te hebben over de invloed van de LORGO op verschillende beleidsdomeinen blijkt niet te worden beantwoord. Evenmin voor wat betreft het oordeel van de leden over het feit of de LORGO enig verschil maakt op de verschillende beleidsdomeinen.

Het goed functioneren van de LORGO zou verder ook afhankelijk kunnen zijn van het belang dat de leden hechten aan hun deelname aan de LORGO, hun oordeel over de kwaliteit en de invloed van de werking van andere raden dan de LORGO en de invloed die zij voor de andere raden wensen in het schoolbeleid. De enige relevante factor voor de algemene tevredenheid over de LORGO is het

feit of men de participatie aan de LOGO belangrijk vindt: hoe belangrijker men de participatie aan de LOGO vindt, des te tevredener men is. Tevredenheid over de LOGO heeft helemaal geen uitstaans met tevredenheid over andere raden in de school. Wel relevant is dat wanneer leden van de raad de participatie aan de LOGO hoog waarderen, zij de invloed van de LOGO hoog inschatten en ook hoog wensen. Ook is het duidelijk dat wanneer de LOGO-leden de kwaliteit van de werking van de andere schoolorganen hoog inschatten zij de invloed van de LOGO ook hoog schatten en daarenboven nog meer invloed voor de LOGO vragen. Verder kan worden vastgesteld dat wanneer LOGO-leden de invloed van de andere schoolorganen hoog ramen, dat zij de invloed van de LOGO in het algemeen hoog inschatten en dat zij ook meer invloed voor de LOGO wensen. Wensen LOGO-leden voor de andere beleidsorganen van de school meer invloed, dan wensen zij ook meer invloed voor de LOGO. Er schijnt dus geen oppositie te zijn tussen de belangen van de LOGO en de belangen van de andere raden.

3.7.4. *Tevredenheid met LOGO vooral bepaald door de werking van de LOGO*

Wanneer we terugblikken op de voorgaande factoren die ons enige verklaring moesten geven over de tevredenheid van de leden met het functioneren van de LOGO, dan kwamen er geen sterke kandidaten op de voorgrond. In vergelijking met alle voorgaande variabelen, extern aan het functioneren van de LOGO, zijn de variabelen die betrekking hebben op het concreet functioneren van de LOGO veel belangrijker. De relaties zijn statistisch veel sterker en ook significanter. Dit steunt de hypothese dat de LOGO eigenlijk een apart leven leeft, gedeeltelijk los van wat er in de scholen gebeurt. Dit betekent niet dat de LOGO geen rekening zou houden met wat er in de school gebeurt, wel dat de dynamiek tussen de leden van de raad meer wordt bepaald door wat er in de raad gebeurt dan wat er in de school gebeurt. De factor die het sterkst verbonden is met de tevredenheid van de leden over de LOGO in het algemeen is de inschatting van de kwaliteit van de werking van de LOGO. Schat men de kwaliteit hoog in, dan is er ook een hoge mate van tevredenheid.

In deze context zijn er nog een aantal interessante waarnemingen te vermelden. Op de eerste plaats, blijkt de tevredenheid over de LOGO in het algemeen toe te nemen naarmate er minder scholen ressorteren onder de raad. Verder neemt de tevredenheid over de LOGO toe 1) wanneer de leden de kwaliteit van de besluitvorming in de raad hoog achten, 2) wanneer de inhoud van de besluiten hoog wordt gewaardeerd, 3) naarmate de frequentie of de getrouwheid van uitvoering van de besluiten van de LOGO toeneemt. Stelt men binnen de LOGO's een frequente of een goede samenwerking tussen de geledingen vast, dan ziet men eveneens de tevredenheid over de LOGO in het algemeen stijgen.

Verder maken onze data duidelijk dat de tevredenheid over de LOGO toeneemt naarmate de discrepantie tussen de feitelijke en de verwachte invloed van de LOGO op financieel-materieel, pedagogisch domein en algemeen organisatorisch beleid afneemt. Of om het anders te zeggen: wanneer de leden van de LOGO het gevoelen hebben dat de invloed van de LOGO op het beleid dicht komt te liggen bij de invloed die zij ervan verwachten, dan gaan zij meer tevreden zijn over de LOGO. En helemaal in dezelfde lijn kon worden vastgesteld dat wanneer de leden van de LOGO vinden dat de LOGO een verschil uitmaakt wat het personeelsbeleid betreft, het financieel-materieel beleid, het pedagogisch beleid en het algemeen organisatorisch beleid, dat onder deze condities de tevredenheid van de leden over LOGO in het algemeen toeneemt. Dit is het geval voor alle geledingen.

De net genoemde variabelen die een positieve band hebben met de tevredenheid over de LOGO hebben ook een positieve band met het verschil dat de LOGO volgens de leden maakt op het schoolbeleid inzake personeel, financiën, het onderwijskundige en het organisatorische. De inschatting van dit verschil wordt groter wanneer de kwaliteit of de inhoud van de besluitvorming in de LOGO goed is, of wanneer de frequentie of getrouwheid van de uitvoering van de besluiten hoog is.

Bij nader toekijken, zal men wellicht de bedenking maken: dit ligt toch voor de hand. Het kan zeker niet ontkend worden dat bv. een goede samenwerking een positief effect kan hebben op het oordeel over de algemene tevredenheid met de LOGO. Zeker is dit nochtans niet. Het is immers goed mogelijk dat men spijs het gevoelen van een goede samenwerking in de LOGO tot weinig efficiënte

resultaten komt en dat dit een zwaarder effect heeft op het oordeel over de tevredenheid over de LOGO. Dit is één mogelijke redenering, maar in de praktijk worden nog vele andere redeneringen gemaakt. Dat is ook de reden waarom de hierboven besproken verbanden in de richting verwijzen zoals beschreven, maar zeker niet als absolute verbanden kunnen worden gezien.

3.8. DE KWALITEIT VAN DE WERKING VAN DE LOGO IS VOORAL EEN PRODUCT VAN WAT ER IN DE LOGO GEBEURT

Net zoals de tevredenheid over de LOGO vooral bepaald wordt door het functioneren van de LOGO zelf, zo wordt ook het oordeel over de kwaliteit van de werking van de LOGO bepaald door wat de leden in de LOGO ervaren. De volgende fenomenen vertonen een duidelijke relatie met een hogere appreciatie van de kwaliteit van de werking van de LOGO: 1) een hoge appreciatie van de kwaliteit van de besluitvorming in de LOGO, 2) een hoge waardering van de inhoud van de besluiten, 3) een hoge frequentie van uitvoering van de besluiten, 4) een grote getrouwheid van de uitvoering van de besluiten, 5) een hoog gemiddeld aanwezigheidspercentage van de vertegenwoordigers van de geleding op de vergaderingen, 6) een hoge frequentie of een goede manier van samenwerking tussen de geledingen, 7) een hoge inschatting van de invloed van de LOGO op het schoolbeleid, en 8) een hoge inschatting van het verschil dat de LOGO maakt inzake personeelsbeleid, financieel-materieel beleid, pedagogisch beleid en algemeen organisatorisch beleid.

Daarnaast zijn er nog enkele andere fenomenen die de inschatting van de kwaliteit van de werking van de LOGO bepalen. Op de eerste plaats wordt de kwaliteit van de werking hoger ingeschat in raden die geen scholen met een dalend leerlingenaantal onder zich hebben. Ten tweede, schatten de leden die ouder zijn dan zestig jaar de kwaliteit van de werking van de LOGO hoger in dan de jongeren. Ten derde zijn de leden die de participatie in de LOGO belangrijk vinden ook meer overtuigd van de kwaliteit van de werking van LOGO. Ten vierde gaat een hoge appreciatie van de kwaliteit van de werking van de LOGO samen met een hoge waardering van de kwaliteit van de werking van de andere organen in de scholen. Tenslotte is het zo dat wanneer leden van de LOGO de invloed van de

andere schoolorganen op het schoolbeleid hoog inschatten, dat zij eveneens veel waarde hechten aan het functioneren van de LOGO. Uit deze laatste vaststellingen groeit stilaan het beeld dat de LOGO's het meest kans van slagen hebben in raden die functioneren in scholen waar er reeds een bepaalde beleidscultuur is ontstaan, die enigszins gewoon is aan samenwerking.

3.9. WAARIN VERSCHILLEN LEDEN VAN DE MINST EN DE MEEST TEVREDEN LOGO'S

Op basis van de gemiddelde tevredenheid van de leden van LOGO's (met minstens drie respondenten per LOGO in de steekproef) werd het kwart raden dat het 'minst' tevreden is vergeleken met het kwart 'meest tevreden' raden op het vlak van de voornaamste houdingsvariabelen, kennisvariabelen, structuurvariabelen en procesvariabelen. Op die wijze krijgen wij een mooi beeld van de verschillen tussen de raden waar er grote overeenstemming bestaat over de tevredenheid of onteverredenheid met de LOGO.

In tabel 3.8 vindt men een overzicht van de belangrijkste verschillen.

Tabel 3.8. Vergelijking van de gemiddelde score voor enkele beleidsvariabelen bij de meest tevreden (+) en minst tevreden (-) over de LOGO in het GO

Afhankelijke variabele	Significante verschillen
kwaliteit werking lorgo	+ (4.27) > - (3.36)
invloed lorgo	+ (3.69) > - (2.11)
wenselijke invloed lorgo	n.s.
kwaliteit werking andere raden	+ (4.1) > - (3.69)
invloed andere raden	+ (3.31) > - (2.84)
wenselijke invloed andere raden	n.s.
belang deelname schoolbeleid	n.s.
belang deelname beleid lorgo	n.s.
kennis rechten van de leden van de lorgo	n.s.
aantal vergaderingen lorgo	n.s.
gepaste informatie voor de leden van de lorgo	+ (3.69) > - (2.93)
overeenstemming tussen geledingen	+ (3.90) > - (3.33)
vooroverleg tussen geledingen	n.s.
totstandkoming besluiten lorgo	+ (4.28) > - (3.42)
inhoud besluiten lorgo	+ (4.24) > - (3.56)
frequentie uitvoering besluiten lorgo	+ (4.57) > - (3.72)
getrouwheid uitvoering besluiten lorgo	+ (4.53) > - (3.66)
invloed lorgo op personeelsbeleid	+ (3.44) > - (2.97)
wenselijke invloed personeelsbeleid	+ (3.64) > - (3.35)
invloed lorgo op finan./mat. beleid	+ (3.60) > - (3.04)
wenselijke invloed finan./mat. beleid	n.s.
invloed lorgo op pedagogisch beleid	+ (3.19) > - (2.74)
wenselijke invloed pedagogisch beleid	n.s.
invloed lorgo op algemeen./org. beleid	+ (3.62) > - (3.11)
wenselijke invloed alg./org. beleid	n.s.
verschil dat lorgo maakt op personeelsbeleid	+ (3.64) > - (3.28)
verschil dat lorgo maakt op fin./mat. beleid	+ (3.64) > - (3.37)
verschil dat lorgo maakt op pedag. beleid	+ (3.35) > - (3.06)
verschil dat lorgo maakt op alg./org. beleid	+ (3.71) > - (3.35)
wenselijke bevoegdheden (16 variabelen)	niets significant

Een eerste vaststelling die men kan doen op basis van bovenstaande tabel is dat er een verschil is tussen de minst en de meest tevreden LOGO's op het vlak van hun oordeel over de kwaliteit van de werking van de LOGO en de andere raden, en hun oordeel over de invloed van de LOGO en de andere raden. Zij scoren allen hoger in de meeste tevreden LOGO's. Merk anderzijds op dat er geen verschil is tussen de minst en de meest tevreden raden wat betreft de gewenste invloed van de LOGO of de andere schoolorganen. Men wenst voor de LOGO's en de andere raden in de minst en de meest tevreden LOGO's evenveel invloed. Ten tweede, kan men vaststellen dat in tevreden LOGO's de appreciatie van de besluitvorming in de LOGO merkkelijk hoger ligt dan in de ontevreden LOGO's. Om tevreden raadsleden te krijgen zal een LOGO bijgevolg goed op het besluitvormingsproces moeten letten. Ten derde is het duidelijk dat in de tevreden LOGO's hogere appreciaties worden gegeven van de invloed van de LOGO op een viertal beleidsdomeinen. Ook is de gewenste invloed op het personeelsbeleid hoger in de tevreden LOGO's, maar dit is niet het geval voor voor het financieel, het pedagogisch en het algemeen organisatorisch beleid. Dit wijst er op dat tevredenheid met de LOGO weinig gevoelig is voor de wensen van de leden inzake financieel, pedagogisch en algemeen organisatorisch beleid. Tevredenheid heeft meer te doen met wat wordt gerealiseerd in de ogen van de leden en dit blijkt duidelijk uit de hoge scores voor het verschil dat de LOGO maakt op de vier beleidsdomeinen. Kunnen de leden duidelijk zeggen wat de LOGO voor verandering in de vier beleidsdomeinen heeft aangebracht, dan ligt de tevredenheid over de werking van de LOGO ook hoger. Hierin liggen duidelijke indicaties voor het beleid. Maar daarover iets meer in het laatste hoofdstuk.

Hoofdstuk 4. De participatieraden in het officieel gesubsidieerd onderwijs

De wetgever heeft aan de leden van de schoolgemeenschappen van het officieel gesubsidieerd onderwijs een overlegstructuur gegeven die weliswaar geen recht geeft om beleidsbeslissingen te nemen en uit te voeren, maar die wel ruimte biedt voor overleg ten dienste van het beleid. Door de oprichting van participatieraden (PR) heeft men immers aan de leden van deze raad het recht verleent om advies te geven, informatie te krijgen, overleg te plegen en op bepaalde beleidspunten in te stemmen. Deze raden waren een nieuwigheid voor dit net en het is dan ook begrijpelijk dat dit niet overal probleemloos is verlopen. Nochtans geven de resultaten van ons onderzoek een beeld van deze raden dat globaal genomen aan de leden wel heel wat bevrediging schenkt, ook al zijn er plaatsen waar dit niet steeds zo was. Maar laten we het beeld wat systematischer bekijken. Wij volgen hierbij de volgende route. Op de eerste plaats zullen we beschrijven wie er in deze raad zetelt. Daarna gaan we na of de leden van de raad tevreden zijn met de raad en of zij geloven dat die raad enige invloed heeft op het beleid, ook al kan deze raad geen beleidsbeslissingen nemen. Ten derde schetsen we de kwaliteit van de werking van de raad zoals de leden deze beleven. Ten vierde gaan we na hoe groot de leden hun eigen deskundigheid en deze van hun collega's zien om hun taak in de raad uit te oefenen. Vervolgens beschrijven we de wijze waarop de raad werd samengesteld om dan in een volgende paragraaf te analyseren hoe de raden functioneren. Ten zevende onderzoeken we een aantal factoren die ons toelaten om de mate van tevredenheid van de leden wat nader te verklaren. In een volgende paragraaf doen we hetzelfde om de kwaliteit van de werking van de raad toe te lichten. Ten slotte maken we nog een vergelijking tussen de leden van de meest tevreden en de minst tevreden raden.

4.1. DE PARTICIPATIERAAD... IS DAT IETS VOOR VROUWEN?

Niet enkel in het politieke leven schijnt de democratische vertegenwoordiging het voorrecht te zijn van de mannen. In de participatieraden blijkt het niet zeer verschillend te zijn, spijs het feit dat wij dikwijls horen dat vrouwen de belangrijkste figuren zijn bij de opvoeding van de kinderen. Participatieraden hebben uiteraard niet uitsluitend te doen met opvoeding, maar het valt toch niet te betwisten dat participatieraden er toch veel mee te doen hebben. Ook al is dit laatste het geval, de cijfers van het OGO wijzen erop dat er voor de vrouwen maar weinig plaats is in de PR-en. Al naargelang van de categorie uit de PR ligt het aandeel van de vrouwen tussen 15% en 44%. Het is ook hier typisch dat de categorieën die het meest de touwtjes in de school in handen hebben, nl. de inrichtende macht en de directie voor resp. 85% en 82% uit mannen bestaat. Vrouwen mogen dan wel meer en meer de leerkrachtenposities veroveren, voor een plaats aan de leiding van die school blijkt nog niet veel ruimte te zijn, zelfs niet in een participatieraad.

Om het functioneren van de PR-en te begrijpen hebben we echter wel wat meer kennis nodig over de kenmerken van de vertegenwoordigers dan de sekse. Wij geven hiervan een korte beschrijving.

De **voorzitters** zijn overwegend mannen (82%). Ruim 55% is jonger dan vijftig jaar en 67% volgde hoger onderwijs van het korte type, 12% hoger onderwijs van het lange type en 12% universiteit. Van hen heeft 42% niet meer dan vijf jaar directie-ervaring in één van de scholen van de PR, 35% tussen de zes en de tien jaar; de overigen hebben meer dan tien jaar directie-ervaring in één van de scholen. Belangrijk hier is eveneens dat directies meestal enkel ervaring hebben opgedaan in dezelfde school.

De **vertegenwoordigers van de inrichtende machten** zijn voor 85% mannen en 60% is ouder dan vijftig jaar. Slechts 15% van deze vertegenwoordigers is jonger dan veertig jaar. Ruim 65% van hen heeft een diploma van hoger onderwijs en slechts 1% heeft enkel lager onderwijs gevolgd; 69% van hen zijn bedienden, 12% zelfstandigen, 13% gepensioneerd. Men heeft wel 3% werkzoekenden in zijn rangen en 3% zijn huisvrouwen/mannen, maar voor de arbeiders schijnt de weg afgesneden.

Wat is de relatie van deze vertegenwoordigers met de inrichtende macht? In het stedelijk en gemeentelijk onderwijs zetelt de burgemeester als vertegenwoordiger in 8% van de raden, in 74% de schepenen van onderwijs, in 59% één of meer gemeenteraadsleden, in 21% één of meer gemandateerde medewerkers van de burgemeester of schepenen, in 12% minstens één gemandateerde directeur van een andere school, en daarnaast zijn er nog andere types van vertegenwoordigers in 12% van de raden. Wat het provinciaal onderwijs betreft, is er een taakverdeling tussen de bestendige deputatie (in 55% van de raden), provincieraadsleden (in 45% van de raden), medewerkers van de gouverneur (in 25% van de raden), directeurs van andere scholen, en nog andere mandaathouders.

Tussen deze vertegenwoordigers en de achterban blijkt er een zeer goede communicatie te bestaan, althans zoals zij het beleven. Zij stellen immers dat zij meestal tot altijd informatie geven aan hun achterban over wat er gebeurt in de PR (score 4.5 op 5). En anderzijds denken zij dat de achterban meestal informatie doorgeeft aan de vertegenwoordigers (score 4 op 5). Nochtans moet opgemerkt worden dat deze gemiddelden niet in alle raden terug te vinden zijn. Er zijn ook een aantal raden waar de communicatie moeilijker verloopt.

De **vertegenwoordigers van de leerkrachten** bestaan voor 56% uit mannen. 43% is jonger dan 40 jaar, 49% is tussen de veertig en de vijftig jaar oud, de rest is ouder dan vijftig. De grote meerderheid (75%) heeft lagere normaalschool gevolgd. Deze hoge proportie is te verklaren door het feit dat het basisonderwijs in dit net groter is dan het secundair onderwijs. Van deze leerkrachten heeft 29% minder dan tien jaar ervaring in één van de scholen van de raad, alle anderen hebben meer ervaring.

Ook bij deze vertegenwoordigers kan men spreken van een geloof in de juiste communicatie met de achterban: gemiddeld scoort men 4 op 5, wat betekent dat de vertegenwoordigers vinden dat zij meestal aan de achterban mededeling doen van de beslissingen van de raad. Omgekeerd zou de communicatie minder vlotten: de achterban zou duidelijk minder zijn wensen doorspelen aan de vertegenwoordigers (3.4 op 5), althans dat is de opvatting van de laatsten. Dit relatief positieve beeld vraagt nochtans enige correctie: er zijn zeker meerdere raden waar de communicatie veel moeilijker verloopt dan de gemiddelden voorstellen.

De **vertegenwoordigers van de ouders** zijn hoofdzakelijk mannen (61%), maar samen met de vertegenwoordigers van de leerkrachten vormen zij de wat jongere fractie van de PR-en. Van de oudersafgevaardigden is 54% jonger dan veertig jaar, de rest is ouder. De meerderheid van de ouders heeft hoger onderwijs gevolgd (55%), de rest secundair onderwijs en slechts 2% enkel lager. Deze categorie bestaat vooral uit bedienden (70%), aangevuld met zelfstandigen (10%), arbeiders (7%), huisvrouwen/mannen (10%) en 3% werkzoekenden. Van hen heeft 82% één of twee kinderen in de school, slechts 2% geen, de anderen hebben er meer in de school.

Liep de communicatie van de vorige vertegenwoordigers nog tamelijk gemakkelijk dan ligt dit hier wat moeilijker. De vertegenwoordigers van de ouders stellen dat zij tussen soms en meestal (3.5 op 5) aan de achterban meedelen wat op de PR heeft plaatsgehad. Zelf zitten zij wat langer te wachten op de wensen van de achterban (3.3 op 5). Ook hier moet worden onderstreept dat de gemiddelden voor een aantal raden niet zo positief zijn. Aan de communicatie tussen ouders en hun achterban kan op sommige plaatsten nog worden gewerkt.

De laatste categorie wordt gevormd door de **vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap**. Daarvan is 67% van hen mannen. Slechts een vierde van hen is jonger dan veertig jaar, de rest is ouder. De meerderheid heeft hoger onderwijs gevolgd, 47% secundair en slechts 2% enkel lager onderwijs. Professioneel heeft 52% een bediendenpositie, 12% is zelfstandige, 7% arbeider, en de rest is gepensioneerd (15%), huisvrouw/man (13%) of werkzoekende (1%). De meesten onder hen vertegenwoordigen sociale (44%), culturele (12%) of economische (13%) middens. De meesten van hen (80%) hebben geen kinderen op een school van de raad en 45% is oud-leerling van het net.

Voor een **vertegenwoordiging van de leerlingen** van de derde graad secundair onderwijs is nog in geen enkele raad ruimte gemaakt. Nochtans vindt 44% van de PR-leden dat dit wel zou mogen. Dit wordt hoofdzakelijk door de ouders (72%) verdedigd. 58% van het personeel en 63% van de voorzitters is tegen.

4.2. VOORAL DE INRICHTENDE MACHTEN EN DE LOKALE GEMEENSCHAP ZIJN TEVREDEN

Elk van deze vertegenwoordigingen heeft wellicht zijn eigen typische ervaring met de PR-en. Vermoedelijk heeft dit ook tot gevolg dat elke geleding op een andere manier denkt over de PR en over het nut daarvan. Dit verschil komt in elk geval reeds aan de oppervlakte als men peilt naar de appreciatie van de PR door de verschillende geledingen. Wij hebben dit op drie wijzen gedaan. In eerste instantie hebben we gevraagd hoe tevreden zij zijn over de PR in hun school in het algemeen. Ten tweede hebben wij hen gevraagd hoe groot volgens hen de invloed van de PR is op diverse domeinen van het schoolbeleid en hoe groot zij die invloed wensen. Ten derde hebben wij gevraagd of de PR een verschil uitmaakt op het schoolbeleid inzake een viertal beleidsdomeinen.

Ieder lid van de PR-en werd verzocht een globale uitspraak te doen over hun tevredenheid over de PR waarin zij zetelen. De resultaten worden weergegeven in tabel 4.1.

Tabel 4.1. Gemiddelde tevredenheid over PR (OGO)

Geledingen	Tevredenheid
Inrichtende machten	3.5 (1.1)
Lokale gemeenschap	3.5 (1.1)
Ouders	3.0 (1.2)
Personeel	3.1 (1.0)
Voorzitters	3.3 (0.6)

1: zeer ontevreden

5: zeer tevreden

(): standaardafwijking

Voor al de inrichtende machten, de lokale gemeenschap en in iets mindere mate de voorzitters zijn eerder tevreden. De ouders en personeel zijn 'noch ontevreden, noch tevreden'. Waarom de inrichtende macht en de lokale gemeenschap hoger scoort dan de anderen is niet meteen duidelijk. Wij hebben er ook niet naar gevraagd. Opmerkelijk is wel dat de partijen die sterk op het dagelijks onderwijs-gebeuren betrokken zijn, nl. de ouders (langs hun kinderen) en het personeel, het

minst tevreden zijn over de PR. Daarenboven blijkt dat er op dit vlak nogal wat verschillen bestaan tussen PR-en. Over een aantal PR-en is men opvallend minder tevreden. De antwoorden van de voorzitters zijn duidelijk homogener dan deze van de andere afgevaardigden, wat zichtbaar wordt in de lagere standaardafwijking. De reden van deze grotere overeenstemming is wellicht te vinden in de grotere betrokkenheid van de voorzitters op de PR. Zij moeten trouwens de vergaderingen organiseren en leiden en daar waar er moeilijkheden zijn, zoeken naar oplossingen. Deze deskundigheid brengt hen wellicht tot een meer samenhangende inschatting van hun tevredenheid.

Op een enigszins andere manier kan men de tevredenheid van de leden met de PR bekijken, nl. door een vergelijking te maken tussen enerzijds de invloed die volgens de leden de PR op bepaalde beleidsdomeinen heeft en anderzijds de invloed die de leden wensen voor de PR op deze domeinen. Indien de wensen hoger liggen dan de vastgestelde invloed zou men kunnen veronderstellen dat men te doen heeft met ontevreden. Dit klopt echter niet. Of men tevreden is of niet hangt in deze situatie af van het feit of men wil dat de invloed van de PR op dit domein uitbreidt of niet. Het is bv. goed mogelijk dat een voorzitter niet wil dat de invloed van de PR op het financieel domein groot wordt. Als dan de invloed van de PR op het financieel beleid volgens hem groot is en dus zijn wensen ver overtreft, kan men toch niet spreken van meer tevredenheid, ook al liggen zijn wensen lager dan wat in realiteit te vinden is. In feite kan men enkel op basis van deze vergelijking zeggen of de feitelijke invloed overeenstemt met de gewenste of niet. Wat leren nu de cijfers?

Op de eerste plaats dat alle geledingen meer invloed wensen op elk beleidsdomein voor de PR dan deze raad nu gemiddeld volgens hen zou hebben. Ten tweede kan men uit onderstaande tabel aflezen dat vooral de ouders het gevoelen hebben dat de PR merkelijk minder invloed heeft dan zij wensen en zij worden daarin bijgetreden door de vertegenwoordigers van het personeel en de lokale gemeenschap. Voorzitters en vertegenwoordigers van de inrichtende machten wensen ook wel meer invloed voor de verschillende beleidsdomeinen voor de PR, maar het is toch duidelijk minder dan dit het geval is bij de voorgaande categorieën.

Tabel 4.2. Verschil tussen gewenste en gepercipieerde invloed van de PR in het OGO, per geleding en beleidsdomein

Geleding Domein	Inrichtende macht	Lokale gemeen- schap	Ouders	Personeel	Voorzitter
Personeel	+0.3	+1.2	+1.6	+1.0	+0.7
Financiën en logistiek	+0.5	+1.1	+1.3	+1.3	+0.8
Onderwijs	+0.5	+0.8	+1.4	+0.9	+0.5
Organisatie en algemeen beleid	+0.5	+1.1	+1.4	+1.1	+0.7

Verschillen tussen antwoorden op twee vijfpuntenschalen

> 0: gewenst > gepercipieerd

< 0: gepercipieerd > gewenst

Wil men deze vaststellingen echter in een juist daglicht stellen dan moet men goed beseffen dat globaal de invloed van de PR op de verschillende beleidsdomeinen zeer laag werd ingeschat. De laagste score is 1.6 en de hoogste 2.8 op 5, d.w.z. dat de leden van de PR in feite niet veel invloed van de PR op het beleid terugvinden. Het is dan ook niet eigenaardig dat men hier al gemakkelijk vindt dat de PR meer invloed zou moeten hebben. Interessant in deze context is te weten dat de inrichtende macht de invloed van de PR hoger inschat dan de andere geledingen. Of dit nu komt omdat zij van hun invloed hebben moeten afstaan of omdat zij in de vergaderingen van de inrichtende macht kunnen vaststellen dat de PR werkelijk meer invloed heeft, kan uit onze gegevens niet worden afgeleid. We komen op de invloed van de PR nog terug.

Een laatste manier om een beeld te krijgen van de wijze waarop de PR wordt geapprecieerd, is te onderzoeken of in de ogen van de leden de PR werkelijk een verschil maakt met vroeger op de verschillende beleidsdomeinen. De cijfers zijn hier erg duidelijk: zij liggen gemiddeld tussen 2.9 en 3.5 op 5, wat overeenstemt met de categorie 'geen verschil'. Dit is de opvatting van elke geleding en binnen elke geleding zijn de opinies daarover niet erg verschillend. Dit is een weinig bemoedigende uitspraak als men de invoering van de PR beschouwt vanuit het

standpunt van onderwijsvernieuwing: de boodschap is dat er in feite niet veel veranderd is.

4.3. WERKEN DE PR-EN ZOALS HET HOORT?

Ook al zijn de cijfers die wij verzamelden formeel, nl. dat indien de kwaliteit van de werking van de PR hoog wordt ingeschat, dit gepaard gaat met een hoge tevredenheid, toch is er een duidelijk verschil tussen tevredenheid en het oordeel over de kwaliteit van de werking van de PR. Het is hoegenaamd niet zo dat iemand die de werking van de PR hoog inschat hierover ook zeer tevreden moet zijn. Het is goed mogelijk dat hij liever de PR niet goed ziet functioneren. Om een beeld te hebben van de appreciatie van de kwaliteit van de werking van de PR hebben wij alle leden de kwaliteit laten evalueren op een schaal van 1 tot 5. Dit waren de resultaten, hier herleid tot drie categorieën.

Tabel 4.3. Algemeen oordeel over de kwaliteit van de werking van de participatieraad in de school (OGO) (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter	Totaal (N=531)
slechte kwaliteit	0	7	12	12	5	8
noch slechte, noch goede kwaliteit	27	29	36	35	43	33
goede kwaliteit	73	64	52	53	52	59

Bijna 60% van de leden vindt dat de werking van de PR goed is, een opvatting die men weliswaar meer bij de inrichtende machten en de lokale gemeenschap terugvindt. De grootste kritische categorie vindt men bij de ouders en het personeel.

Men kan zich vervolgens afvragen of deze kwaliteit iets te doen heeft met de invloed die deze PR zou kunnen hebben op het schoolbeleid in het algemeen. In feite is dit gering want bijna twee vijfde van de leden van de PR schat de invloed van de PR klein in. In feite is er slechts een klein deel van de PR dat gelooft dat de PR een grote invloed zou hebben op het schoolbeleid.

Tabel 4.4. Algemeen oordeel over de feitelijke invloed van de participatieraad in de school (OGO) (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter	Totaal (N=532)
kleine invloed	22	43	42	50	40	39
noch kleine, noch grote invloed	43	39	39	37	45	40
grote invloed	35	18	19	13	15	21

Voor de ouders, de lokale gemeenschap, het personeel en de voorzitters vinden dat de PR slechts een kleine invloed heeft. De inrichtende macht is die mening niet toegedaan, ofschoon zij de invloed ook niet groot noemt, tenzij een derde van deze geleding. Of dit nu een weergave is van het echte gevoel van deze vertegenwoordigers van de inrichtende macht dan wel of het een uitdrukking is van de andere maatstaf die zij gebruiken bij hun oordeel (zij hebben trouwens een deel van hun autonomie verloren door de oprichting van de PR), is niet duidelijk.

Vraagt men de leden van de PR naar de invloed die zij wensen voor de PR dan is 62% voor een grote invloed. Maar het is duidelijk dat dit meer uitgesproken is bij de ouders en het personeel. Tussen de voorzitters, de ouders en de lokale gemeenschap vindt men duidelijk minder mensen die een grote invloed voor de PR wensen. Daarenboven is het zeer de vraag wat elk van deze geledingen bedoelt met een 'grote invloed' voor de PR. Het is niet enkel een probleem van omvang maar ook van domein en vooral op dit laatste zouden er nogal wat verschillen kunnen te vinden zijn tussen de geledingen.

Tabel 4.5. Algemeen oordeel over de wenselijke invloed van de participatieraad in de school (OGO) (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter	Totaal (N=522)
kleine invloed	6	9	3	7	15	7
noch kleine, noch grote invloed	38	34	20	31	42	31
grote invloed	56	57	77	62	43	62

4.4. HOE DESKUNDIG ZIJN DE LEDEN?

Wil een PR kunnen functioneren dan moeten er leden gevonden worden die een zeker vertrouwen hebben in de capaciteiten van de andere leden om te werken in de raad. Ontbreekt dit vertrouwen, dan dreigt de PR meer een forum van competitie dan van samenwerking te worden. Om daar enig zicht op te krijgen hebben wij de leden gevraagd een oordeel te geven over de geschiktheid van de andere geledingen om te functioneren in de raad. De resultaten wijzen erop dat de geledingen elkaar eerder als 'bekwaam' zien, ofschoon sommige geledingen andere geledingen eigenlijk toch wat lager rangschikken. Dit is bv. het geval met de voorzitters die de ouders en de lokale gemeenschap niet helemaal bekwaam achten. Anders is het dan weer gesteld met het personeel en de voorzitter: elke andere geleding schat het personeel en de voorzitter bekwaamer in dan alle anderen.

Gevraagd naar het oordeel dat zij hebben over hun eigen bijzondere deskundigheid om te werken in de PR krijgen we de volgende interessante antwoorden te zien. Van de leden vindt 63% dat hun deskundigheid op het algemeen organisatorische vlak is gelegen, 50% legt het op het pedagogisch domein, 31% op het financieel-materieel terrein en 33% op het personeelsbeleid. 14% van de leden vinden dat zij geen bijzondere deskundigheid hebben voor de PR, een cijfer dat

oploopt tot bijna een vierde bij de ouders en de lokale gemeenschap. Qua deskundigheid vinden de inrichtende machten dat zij op de vier domeinen een hoge mate van deskundigheid bezitten. Bij de leerkrachten vindt men dit beperkt tot het pedagogisch en het algemeen organisatorisch domein. De ouders en de lokale gemeenschap ten slotte beklemtonen het sterkst hun deskundigheid op algemeen organisatorisch gebied.

Ofschoon het slechts een klein aspect meet van de bekwaamheid om in een PR te functioneren, is onze vraag aan de leden om tien uitspraken over de regels van de werking van de PR als juist of onjuist aan te duiden een interessante bijkomende indicator voor de deskundigheid van de leden. Het resultaat is nochtans niet erg positief. De inrichtende macht haalt gemiddeld iets meer dan de helft, maar uit de standaardafwijking blijkt dat er heel wat vertegenwoordigers van de inrichtende macht zijn die lager scoren. De andere geledingen halen nog minder dan de helft en ook hier zijn er heel wat die wellicht veel minder hebben gescoord.

Tabel 4.6. Gemiddelde uitslagen kennistoets van verkozen PR-leden in het OGO (maximum: 10)

Geleding	Uitslag
Inrichtende macht	5.1 (2.6)
Lokale gemeenschap	4.0 (2.2)
Ouders	4.3 (2.2)
Personeel	3.9 (1.8)

(): standaardafwijking

Wij willen nochtans opnieuw waarschuwen om niet te veel betekenis aan deze test te hechten. Het zou uiteraard meer overtuigend overkomen, moesten de leden van de PR beter op de hoogte zijn van de regels die de werking van de PR regelen. Een groot probleem is dit echter niet; men kan in de dagelijkse werking immers steeds een beroep doen op specialisten om een antwoord op die vragen te krijgen.

4.5. HOE WERDEN DE PR-EN SAMENGESTELD?

Het opstarten van een PR was een totaal nieuwe uitdaging voor de scholen. Het behoorde niet tot de cultuur van de school om een dergelijke raad samen te stellen en het ligt dan ook voor de hand dat er enige recrutering moest gebeuren voor deze nieuwe opgave. Directeurs en directrices hebben zich daar ook mee beziggehouden. 61% van de directies heeft concreet de vraag gesteld aan mensen om zich kandidaat te stellen voor mandaten in de PR en 27% heeft dit niet gedaan. 12% was niet bij het opstarten van de raad betrokken en kon bijgevolg ook niet aan recrutering doen.

Daarvoor hebben zij gemiddeld 1.5 personen van de inrichtende macht aangesproken, 2.6 van de lokale gemeenschap, 3.2 van de ouders en 5 van de leerkrachten. In heel wat raden lagen deze cijfers veel hoger, vooral dan bij het zoeken naar kandidaten ter vertegenwoordiging van de inrichtende macht en het personeel. Waarom deze mensen werden aangesproken, wordt door 80% van de directie gelegitimeerd vanuit het engagement van deze mensen tegenover de school en door 74% vanuit hun deskundigheid.

Niet overal hadden verkiezingen plaats voor de vertegenwoordiging van de ouders en de leerkrachten. In 77% van de raden hadden er voor de ouders wel verkiezingen plaats en voor het personeel in 50% van de raden.

Gevraagd waarom men uiteindelijk in de raad heeft plaats genomen, wordt door resp. 62% en 20% aangevoerd dat het gebeurde omwille van hun engagement tegenover de school of tegenover het net. Een deel (29%) voert ook aan dat het verzoek van de directie hen inspireerde en 27% deed het omwille van de vraag van de achterban. De vraag van de directie had duidelijk meer gewicht voor de lokale gemeenschap (66%), terwijl de vraag van de achterban veel zwaarder woog voor de inrichtende macht (33%) en de leerkrachten (34%). Politieke motieven worden door de meeste leden slechts in geringe mate aangevoerd (14%), maar het wordt voor de vertegenwoordigers van de inrichtende machten wel het belangrijkste motief (47% van hen vermeldt dit motief). Dit sluit duidelijk aan bij het eigen karakter van de inrichtende machten van dit net, nl. de provincies en de gemeenten, waar de politieke vertegenwoordiging een belangrijk gegeven is. Voor de ouders spelen vooral hun engagement tegenover de school (82%) en pedagogische motieven (38%). In tegenstelling met wat men zou verwachten, wordt de achter-

ban door hen maar in 21% van de gevallen vermeld. Spijts deze zeer verschillende motivering vinden alle geledingen de participatie aan de PR 'belangrijk'. Op een schaal van 1 tot 5 scoren alle geledingen gemiddeld tussen 4 en 4.5, met de hoogste waarden bij het personeel en de inrichtende macht. Deelname aan de PR is voor hen duidelijk een belangrijke zaak.

Tabel 4.7. Motivering van het lidmaatschap van de PR per geleding in het OGO (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Totaal (N=625)
op vraag v.d. directie	10	66	20	19	29
ideologische motieven	6	20	27	18	18
politieke motieven	47	3	1	3	14
pedagogische motieven	13	17	38	26	24
engagement t.a.v. school	32	61	82	73	62
engagement t.a.v. net	37	13	13	16	20
op vraag v.d. achterban	33	20	21	34	27
wettelijk bepaald	/	/	/	44	/

Over de wijze van aanstelling van de geledingen is men in globo tevreden en dit geldt nog het meest als men een oordeel moet vellen over de aanstelling van de eigen geleding. Nochtans zijn er enkele kritische geluiden te beluisteren. Bij de ouders bijvoorbeeld vindt men de wijze van aanstelling van de inrichtende macht en de lokale gemeenschap eerder 'noch goed, noch slecht'. Ook kan men hier vaststellen dat in nogal wat PR-en dit oordeel zelfs negatiever is. Anderzijds wordt er vastgesteld dat de meeste geledingen het minst problemen hebben met de wijze van aanstelling van de vertegenwoordigers van de ouders en het personeel en de voorzitter. Het was dan ook te verwachten dat de meeste leden de wijze van aanstelling van de voorzitters (83%) willen behouden, alsook deze van de ouders (89%) en het personeel (87%). Voor de andere geledingen denkt men wel aan

andere formules. Voor de inrichtende macht ziet men graag een wettelijke en/of statutaire regeling en voor de lokale gemeenschap een verkiezing door de achterban.

Wat het aantal mandaten voor elke geleding betreft, vindt men de vertegenwoordiging voor de inrichtende macht, de lokale gemeenschap en het personeel voldoende. De ouders vinden van hun eigen mandaten dat ze wat te gering in aantal zijn.

De vertegenwoordiging van de verschillende geledingen is voor de meesten iets waarover weinig twijfel bestaat. Zij vinden dat leerkrachten, de inrichtende macht en de ouders zeker moeten vertegenwoordigd zijn. Wat de lokale gemeenschap betreft, is men minder duidelijk: de voorzitters stellen dat het hen 'eender is of die geleding al dan niet in de raad zetelt'. De andere geledingen staan wat positiever, maar niet veel. Dat een dergelijke houding niet helemaal zonder betekenis is voor de samenwerking, hoeft geen betoog.

Het gemiddeld aantal vertegenwoordigers van alle geledingen is 2,5, met een minimum van één en een maximum van zes. In de meeste raden gaat het in de praktijk om twee of drie stemgerechtigde personen per geleding. De vertegenwoordigers van het personeel waren in 52% van de raden voorgedragen door de representatieve vakbonden en in 56% hadden de kandidaten zich individueel voorgedragen. Het aantal mandaten per geleding werd in 56% van de raden bepaald door de inrichtende macht en in 44% was dit het resultaat van overleg tussen de geledingen.

4.6. HOE FUNCTIONEREN DE PR-EN?

Participatieraden vergaderen niet zeer frequent. De meeste (64%) vergaderen driemaal per jaar, 16% viermaal en 14% slechts tweemaal. De voorzitters en de inrichtende macht vinden dit voldoende, maar de ouders vinden dit toch wat weinig en worden daarin tot op een zekere hoogte bijgetreden door het personeel en de lokale gemeenschap. Meestal is meer dan de helft van de geleding van de ouders (87%), van het personeel (97%) en van de lokale gemeenschap (87%) aanwezig op de vergaderingen. Enkel de vertegenwoordiging van de inrichtende macht is minder trouw (69%). Dit is vooral het geval in grote steden. Hier

moeten de afgevaardigden naar teveel vergaderingen lopen. Op sommige plaatsen heeft men daarom directeurs van andere scholen gevraagd om de inrichtende macht in een andere PR te vertegenwoordigen.

Ook al is de vergaderfrequentie betrekkelijk laag, toch geloven de meeste geledingen, nl. de ouders, het personeel en de voorzitter, dat zij 'meestal' samenwerken en dat deze samenwerking ook 'goed' is. Met de inrichtende macht en de lokale gemeenschap loopt de samenwerking wat minder vlot: de frequentie kan getypeerd worden dichter te liggen bij 'soms' en de wijze van samenwerking is 'noch goed, noch slecht'. Enkel de voorzitter vindt de samenwerking met de lokale gemeenschap en de inrichtende macht goed. Nochtans moet ook hier erop worden gewezen dat er raden zijn waar de samenwerking minder goed loopt.

Globaal kan worden gesteld dat de genomen beslissingen vrij goed worden bevonden, dat de adviezen soms tot meestal worden opgevolgd en 'getrouw' worden uitgevoerd. De meest positieve inschatting van deze variabelen komt hier van de inrichtende macht. Daarenboven is het zo dat alle geledingen vinden dat ze relatief gemakkelijk tot overeenstemming komen. De voorzitters zijn hiervan meer overtuigd dan de ouders.

Kan men daarbij de bevoegdheden die de raad heeft voldoende realiseren? Voor de meesten is dit het geval. Voor het informatierecht vinden we een gemiddelde score tussen 3,5 en 4 (goed) op 5, en voor adviesrecht, overlegbevoegdheid en instemmingsbevoegdheid een score tussen 3 en 4 op 5. De laagste scores worden gevonden voor de instemmingsbevoegdheid en de ouders zijn het minst positief, ofschoon hun scores gemiddeld steeds 3 zijn of iets hoger. Maar ook hier moet er worden op gewezen dat dit in aantal raden ook wel lager kan liggen en hier zijn spanningen dan niet ondenkbaar.

Om tot een beslissing te komen is er ook vooroverleg binnen en tussen de geledingen nodig. Binnen de geledingen gebeurt dit meestal 'soms', met het laagste cijfer voor de lokale gemeenschap waar dit eerder 'zelden' gebeurt. Leerkrachten doen dit gemiddeld 'soms'. De lokale gemeenschap doet dit trouwens ook maar 'zelden' met de andere geledingen. Dit is ook zo voor de inrichtende macht, alhoewel zij met de voorzitter 'soms' vooroverleg plegen. Met de ouders en het personeel is dit vooroverleg ook eerder zeldzaam, tenzij met de voorzitter waarmee men soms overlegt. Voorzitters van hun kant schatten hun vooroverleg met

de andere geledingen hoger in; zij moeten immers pogen te komen tot een resultaat aan het einde van de vergaderingen.

De hoeveelheid informatie die men krijgt tijdens de vergaderingen van de lokale gemeenschap wordt als gering bestempeld, die van de voorzitter als veel, en die van de ouders, de inrichtende macht en het personeel als 'noch weinig, noch veel'. De informatie die men krijgt van de voorzitters en het personeel wordt 'belangrijk' genoemd, terwijl die van de andere geledingen als 'noch belangrijk, noch onbelangrijk' wordt afgeschilderd.

Spijts het feit dat de samenwerking goed wordt genoemd, wordt er toch blokvorming tussen de leden vastgesteld. 15% vindt deze blokvorming terug los van de bestaande geledingen, en dit wordt het meest signaleerd door de ouders (23%) en de lokale gemeenschap (18%). En anderzijds is er ook 18% van de leden die blokvorming tussen de geledingen ziet ontstaan. Wederom zijn het de ouders (34%) die hierover het meest rapporteren, en naast hen het personeel (24%). Ook al is de samenwerking goed in de raad, toch is er enige aandacht voor dit fenomeen nodig. Blokvorming kan niet enkel samenwerking bewerken, maar ook verdeling.

4.7. WAAROM IS MEN TEVREDEN OVER DE PR?

De tevredenheid over de PR in het algemeen verschilde enigszins naar de geledingen. Geledingen hebben een verschillende positie in de school en die verklaart deze verschillen. Dit is wellicht niet de enige reden. Andere factoren moeten daarom worden onderzocht. Wij hebben een viertal categorieën in de analyse opgenomen. Op de eerste plaats willen we weten of er verschillen in tevredenheid zijn al naargelang van de structuurkenmerken van de scholen die ressorteren onder de PR-en. Ten tweede, hebben we onderzocht of de tevredenheid iets heeft te doen met bepaalde persoonskenmerken van de respondenten. Ten derde, hebben wij de vraag gesteld of tevredenheid over deze raden enige band vertoont met de kennis van de regels die het functioneren van de PR bepalen, of met de vaardigheden en de attitudes van de leden. En ten slotte wilden we weten of de tevredenheid typisch is voor een bepaalde structuur of voor een bepaalde wijze van werken van de raad. Daarmee komen wij wel niet direct tot een kennis van

de oorzaken van de tevredenheid van de leden over de raden, maar krijgen we wel een beeld van een hele reeks van factoren die iets kunnen bijdragen om een beter zicht te krijgen op de context waarbinnen meer of minder tevredenheid te vinden is.

In de volgende bladzijden zullen we de resultaten eenvoudig beschrijven en de statistische toetsen niet vermelden. Voor dit laatste kan men eventueel terecht in het technische rapport. Wij willen er wel op wijzen dat de meeste gevonden verbanden minder dan 10% van de variantie verklaren, tenzij de variabelen die betrekking hebben op de structuur en de werking van de PR-en. Daardoor blijft een flink stuk van de tevredenheid nog onduidelijk. Enkel nieuw onderzoek kan dit gebrek verbeteren.

4.7.1. *Bewerken schoolkenmerken een verschil in tevredenheid met de PR?*

De globale tevredenheid met de PR heeft geen verband met de schoolkenmerken die ressorteren onder de PR, tenzij op één punt. Raden waarvan de scholen een staf hebben die gemiddeld oud is, hebben meer tevreden leden in de PR dan scholen met een jongere staf. Of dit nu het gevolg is van het feit dat het hier gaat om scholen die beter functioneren omwille van een meer ervaren staf of omwille van een meer tevreden staf is niet duidelijk. Dit vergt verder onderzoek. Uit het feit dat de andere schoolkenmerken geen invloed blijken te hebben op de tevredenheid van de raadsleden, groeit wel de vraag of die tevredenheid dan meer heeft te doen met het eigene van de raad. Dit zullen we straks onderzoeken. Het is nochtans belangrijk te weten dat vele schoolkenmerken geen invloed blijken te hebben op de globale tevredenheid van de raadsleden over de PR. Deze kenmerken zijn de volgende: de gemiddelde schoolgrootte, de sekseratio van de leerlingen, het onderwijsniveau en de onderwijsvorm, de gemiddelde onderwijservaring van de leerkrachten, het statuut van de leerkrachten, de concurrentie van de scholen, de veranderingen in het aantal leerlingen, de veranderingen in het aantal studierichtingen, fusies, de ligging van de school, sekseratio van de leerkrachten, het aandeel deeltijdse leerkrachten, het aandeel tijdelijke leerkrachten, de anciënniteit van de leerkrachten, het aandeel deeltijds en tijdelijk bestuurspersoneel en de gemiddelde leeftijd van het bestuurspersoneel.

De schoolkenmerken blijken op twee uitzonderingen na geen verband te vertonen met de invloed die de raadsleden waarnemen op de vier beleidsdomeinen die we hebben onderzocht, nl. het personeelsbeleid, het pedagogisch beleid, het financieel-materieel beleid en het algemeen organisatorisch beleid. Slechts twee schoolkenmerken hebben wel enige impact. Ten eerste, wordt vastgesteld dat raadsleden van scholen die een middenpositie innemen wat betreft onderwijservaring van de leerkrachten meer invloed van de PR op het financieel-materieel domein vaststellen dan de leden van de scholen met gemiddeld meer ervaren leerkrachten. Waarom dit zo is, is niet meteen duidelijk. Ten tweede, zien de raadsleden van raden waarvan elke school eenzelfde aantal studierichtingen heeft weten te behouden de laatste vijf jaar meer invloed op financieel-materieel gebied dan raadsleden uit raden met geen enkele school met een stabiel aantal studierichtingen. Wellicht houdt deze opvatting verband met een minder complexe situatie waarmee de eerste raden geconfronteerd zijn.

Onderzoeken we verder de vraag of de schoolkenmerken enige invloed hebben op het oordeel van de raadsleden over het feit dat de PR een verschil uitmaakt inzake de vier beleidsdomeinen in vergelijking met de tijd toen de PR nog niet bestond, dan is het antwoord wederom negatief.

Deze geringe betekenis van de schoolkenmerken voor de opvattingen van de raadsleden geeft een voedingsbodem aan de veronderstelling dat de schoolkenmerken voor een PR niet veel betekenis hebben omdat de PR hoofdzakelijk een informerende en adviserende taak heeft. Het schoolbeleid wordt immers nog steeds gevoerd door de directie en de inrichtende macht, niet door de PR.

4.7.2. *Persoonskenmerken en tevredenheid met de PR*

Dikwijls ziet men in de samenleving verschillen tussen mannen en vrouwen en tussen leeftijdscategorieën wat betreft hun opvattingen over het sociale leven. Het ligt dan ook voor de hand dat we ons afvragen of de tevredenheid over de PR verschillend is bij mannen en vrouwen en al naargelang van de leeftijd. Mannen en vrouwen schijnen er geen verschillend oordeel op na te houden wat tevredenheid betreft. Wel zien we dat de zestigplussers meer tevreden zijn dan de jongere leden.

Daarnaast moet er toch nog op gewezen worden dat het sekseverschil enige betekenis kan hebben voor het oordeel over het functioneren van de raad. Dit wordt bijvoorbeeld duidelijk uit de vaststelling dat vrouwen de bekwaamheid van de ouders en het personeel hoger inschatten dan de mannen en dit is zo in elke geleiding. Ook belangrijk is dat de mannen hun eigen deskundigheid inzake personeelsbeleid, financieel-materieel beleid en organisatorisch beleid hoger inschatten dan de vrouwen. Vrouwen vinden verder meer van zichzelf dan mannen dat zij geen specifieke deskundigheid hebben om te functioneren in de PR. Wat de kennistest over de regels die de PR beheersen betreft, scoren de mannen hoger dan de vrouwen. En de data tonen eveneens aan dat vrouwen meer dan mannen voorstander zijn om het pedagogisch hulppersoneel in de PR op te nemen.

Ook de leeftijdsverschillen laten zich voelen op factoren die de werking van de PR kunnen bepalen. De oudere categorieën blijken de globale invloed van de PR hoger in te schatten dan de jongere, maar het zijn de jongeren die meer invloed aan de PR wensen te geven. En het is ook duidelijk dat de jongere categorieën de bevoegdheden van de PR op de vier beleidsdomeinen (personeel, financieel-materieel, pedagogisch en organisatorisch) groter wensen dan de oudere categorieën.

4.7.3. *Kennis, vaardigheid, openheid voor participatie aan besluitvorming en tevredenheid met de PR*

Wij hebben hierboven reeds gewaarschuwd om aan de kennistest over de regels van de PR niet een te grote betekenis te hechten. Het feit dat leden laag scoren op deze test moet ons inziens niet noodzakelijk betekenen dat het slechte raadsleden zouden zijn. Anderzijds geeft deze test wel aan in welke mate men geïnteresseerd is in de formele werkingsregels van de raad. De kennis van de regels vertoont nochtans in het OGO geen enkele band met globale tevredenheid over de raad, of anders gezegd, meer kennis van de regels betekent nog niet automatisch dat men meer tevreden is over de raad. Wel wordt er vastgesteld dat een hoge score op de kennistest gepaard gaat met een hoge inschatting van het positieve verschil dat de PR maakt op het pedagogisch en op het organisatorisch domein. Wellicht kan deze relatie worden verklaard vanuit het gevoel van controle dat men heeft over het geheel omdat men er kennis over heeft. Dit algemeen gevoelen om controle te

hebben over de PR kan de indruk versterken dat de raad ook werkelijk een effect kan hebben op het beleid.

Men zou ook kunnen verwachten dat de deskundigheid die de leden van de PR zich toeschrijven ook een effect zou kunnen hebben op de tevredenheid van de leden over de raad. Nochtans geven de data geen aanwijzing dat een dergelijk verband te vinden is. Evenmin wordt er een verband tussen de eigen deskundheidsinschatting van de leden gevonden en het verschil dat de PR zou maken op de verschillende beleidsdomeinen volgens hen.

Verder lijkt het ons zinvol de vraag te stellen of het oordeel over het functioneren van de PR verband houdt met het belang dat men hecht aan zijn deelname aan de PR, het oordeel van de leden over de kwaliteit en de invloed van de werking van de andere raden (dan de PR) en de invloed die zij wensen voor de andere raden in het schoolbeleid. Hechten de leden veel belang aan de participatie aan de PR dan zijn zij ook meer tevreden met de raad en stellen zij meer dan de anderen vast dat de PR een verschil maakt op het organisatorisch vlak. Daarenboven willen deze leden met een hoge betrokkenheid op participatie aan de PR meer bevoegdheden op de vier onderzochte beleidsdomeinen, schatten zij de globale invloed van de raad hoog in en willen de globale invloed van de raad ook groter dan die nu is.

De inschatting van de kwaliteit van de werking van de andere raden in de school heeft helemaal geen verband met de tevredenheid over de PR. Op enkele uitzonderingen na vinden we ook geen relatie tussen het oordeel over de invloed van de andere schoolorganen en de wensen over de bevoegdheid van de PR. Op slechts twee domeinen wordt er wel een relatie gevonden, nl. schat men de invloed van de andere raden hoog in dan wil men minder invloed op bepaalde delen van het personeels- en het algemeen beleid voor de PR. Dit zou een indicator kunnen zijn dat in het OGO de PR minder als een overbodige raad wordt gezien. De ene raad vult de andere aan. Anderzijds is het echter zo dat wanneer de leden van de PR invloed wensen voor de andere raden dat zij ook meer bevoegdheid wensen op pedagogisch en organisatorisch vlak voor de PR, en dat zij ook globaal meer invloed wensen voor de PR. Ook deze vaststelling kan gezien worden als ondersteuning van de idee dat de verschillende raden elkaar aanvullen. Blijkbaar geeft een schoolklimaat dat gericht is op medezeggenschap een impuls aan het ontwikkelen van de verschillende raden en niet enkel de PR.

4.7.4. *De PR leeft zijn eigen leven*

Onze zoektocht naar factoren die ons wat meer kunnen vertellen over de redenen van tevredenheid over de PR in het algemeen is tot nu toe weinig bevredigend geweest. Slechts enkele van de onderzochte variabelen blijken enig verband te vertonen met tevredenheid. Doch anderzijds bracht ons deze zoektocht tot een andere belangrijke vaststelling, nl. de idee dat een PR niet direct kan gezien worden als een orgaan dat drijft op de structuren van de scholen waarvoor het werkt. We krijgen veeleer de indruk dat deze raad er enigszins buiten staat, een eigen leven leeft. Dat verklaart meteen ook waarom we een groot aantal verbanden vinden tussen tevredenheid met de PR en de werking van deze raad. We hebben reeds gezegd dat we de resultaten van de statistische toetsen niet zouden vermelden. We gaan dat hier ook niet doen. We kunnen er nochtans niet langs om hier op te merken dat de relaties die we hier zullen beschrijven veel sterker en signifikanter zijn dan in voorgaande analyses. Er wordt veel meer verklaard van de variantie dan in alle voorgaande analyses, nl. tot 40% en voor sommige toetsen op schijnbaarheid zelfs meer. De sterkste band, die we hebben gevonden, is de relatie tussen tevredenheid met de PR en de inschatting van de kwaliteit van de werking van de PR en dit is het geval voor alle geledingen. Schat men de kwaliteit hoog in dan is men ook meer tevreden over de PR.

Wanneer we nu verder onderzoeken hoe de raad is samengesteld en vooral hoe hij werkt dan zien we dat dit de tevredenheid met de PR beïnvloedt. Het aantal mandaten in de raad schijnt geen betekenis te hebben voor de tevredenheid, wel het aantal scholen dat de raad moet opvolgen. Hoe meer scholen onder de raad ressorteren, hoe minder tevreden de leden zijn. Wellicht maakt de grote verscheidenheid van de scholen de taak van de PR te complex en geeft dit spanningen.

De tevredenheid neemt ook toe naarmate de leden de voor hen beschikbare beleidsruimte hoog inschatten: indien de leden vinden dat zij hun informatierecht, adviesrecht, overlegbevoegdheid en instemmingsbevoegdheid goed kunnen toepassen dan zijn zij meer tevreden. Willen zij echter dat hun bevoegdheden inzake personeelsbeleid en algemeen beleid uitbreiden, dan zijn zij minder tevreden. Wellicht is dit een gevolg van een gevoel van deprivatie: wil men meer dan men heeft dan zal men minder tevreden zijn met de raad die dit meer zou moeten geven. Verder is de vergadercultuur belangrijk voor de tevredenheid. Indien de

leden van de raad vinden dat zij in de raad veel samenwerken en als die samenwerking ook goed is, dan stijgt de tevredenheid met de raad. En ten slotte neemt de tevredenheid met de PR ook toe als de beslissingen van de raad hoog worden gewaardeerd en de opvolging van de beslissingen regelmatig en getrouw gebeurt. Als raadsleden zien dat de resultaten van hun beslissingen ernstig worden genomen gaan zij ook meer tevreden zijn.

We hebben zojuist reeds gewezen op het gevaar van deprivatie voor de tevredenheid van de leden. Dat dit niet denkbeeldig is, blijkt uit de volgende resultaten. Hebben de leden het gevoelen dat de invloed die zij in feite hebben op het vlak van personeelsbeleid, het financieel-materieel domein, het pedagogisch beleid en het organisatorisch beleid kleiner is dan de invloed die zij wensen te hebben dan zullen zij minder tevreden zijn met de participatieraad. Hier dreigt het gevaar dat als hun verwachtingen niet worden voldaan zij gedemotiveerd geraken om zich nog verder in te spannen. Omgekeerd ondersteunen onze cijfers dat wanneer de leden tot de opvatting komen dat de PR een verschil maakt inzake het beleid op de zojuist vermelde vier beleidsdomeinen dat zij ook tevredener zijn over de PR. Leden willen met andere woorden resultaten zien. Kan dit worden bereikt dan zal dit de samenwerking in de raad zeker stimuleren.

Naast deze belangrijke globale vaststellingen zijn er nog een aantal die de these ondersteunen dat het eigen functioneren van de raad determinerend is voor de positieve inschatting van het functioneren van de raad. Ten eerste wordt de globale invloed van de raad hoog ingeschat wanneer de leden het gevoelen hebben dat zij hun rechten en bevoegdheden inzake informatie, advies, overleg en instemming goed kunnen uitvoeren. Ten tweede vinden zij dat de PR een verschil maakt met vroeger op de vier beleidsdomeinen (personeel, financiën, pedagogisch en organisatorisch) wanneer zij hun rechten en bevoegdheden goed kunnen aanwenden. Ten derde, hoe meer bevoegdheden zij wensen op financieel, pedagogisch en organisatorisch domein, des te lager schatten zij de invloed van de PR op het schoolbeleid in. Ten vierde, hoe meer bevoegdheid de leden wensen op de vier beleidsdomeinen des te lager schatten zij de uitoefening van hun rechten en bevoegdheden wat informatie, advies, overleg en instemming betreft in. Ten vijfde, is de samenwerking tussen de leden frequent en goed dan 1) schatten de leden de globale invloed van de PR hoog in, 2) vinden zij dat zij hun rechten en bevoegdheden goed kunnen toepassen en 3) vinden zij dat de PR duidelijk een

verschil maakt inzake de vier onderzochte beleidsdomeinen in vergelijking met vroeger. Ten zesde, de inhoud van de beslissingen van de raad alsook de frequentie en de getrouwheid van de opvolging van de beslissingen zijn eveneens belangrijk voor het functioneren van de raad. Indien de beslissingen hoog worden gewaardeerd en de opvolging frequent en getrouw gebeurt dan oordelen de leden 1) dat de globale invloed van de PR op het schoolbeleid hoog is, en 2) dat de PR een verschil maakt met vroeger wat het beleid betreft op de vier onderzochte beleidsdomeinen. Komen tot goede beslissingen en deze uitvoeren is belangrijk voor de leden willen zij aan de PR een positieve betekenis geven.

4.8. WAT IN DE PR GEBEURT, BEPAALT DE KWALITEIT VAN DE WERKING VAN PR

Tevredenheid met de raad en het oordeel over de kwaliteit van de werking van de raad gaan hand in hand, nochtans gaat het hier niet om identieke fenomenen. Het is goed mogelijk dat de kwaliteit hoog wordt ingeschat en dat men niet tevreden is met de raad om vele andere redenen. Daarom is de relatie tussen tevredenheid en beoordeling van de kwaliteit ook geen perfecte relatie. Maar net zoals de tevredenheid met de PR vooral bepaald wordt door de werking van de raad zelf, zo wordt ook de kwaliteitsbeoordeling van de werking voornamelijk bepaald door wat er in de raad gebeurt. Nochtans worden er minder verbanden gevonden tussen wat er in de raad gebeurt en de kwaliteit van de raad dan tussen het leven van de raad en tevredenheid met de raad. Enkel de volgende verbanden werden bevestigd.

Op de eerste plaats is er een band tussen het oordeel van de leden over de mate waarin zij hun rechten inzake informatie, advies, overleg en instemming kunnen uitoefenen en de evaluatie van de kwaliteit van de werking. Vinden de raadsleden dat zij voldoende ruimte hebben om deze rechten uit te oefenen dan schatten zij de kwaliteit van de werking van de raad hoog. Stellen zij, ten tweede vast, dat zij in de raad een frequente en goede samenwerking hebben dan wordt de kwaliteit van de werking van de raad ook hoog ingeschat. Ten derde, komen zij tot de bevinding dat de beslissingen van de raad van een hoog niveau zijn en dat de

beslissingen veel en getrouw worden opgevolgd door de directie dan wordt de kwaliteit van de werking van de raad wederom hoog geapprecieerd.

Ook al is wat er in de raad gebeurt erg belangrijk voor de kwaliteitsbeoordeling van de werking van de raad, er zijn nog enkele andere factoren die enige invloed laten voelen, zij het in geringere mate. Zo wordt het o.m. duidelijk dat de kwaliteit lager wordt beoordeeld in raden waar de scholen de laatste vijf jaar leerlingen hebben verloren. Blijkbaar vechten deze scholen met problemen wat voelbaar is tot in de raad. Een andere vaststelling is dat oudere leerkrachten de kwaliteit van de werking van de raad hoger waarderen dan jongeren. Verder zien we dat wanneer leden van de raad veel belang hechten aan de deelname aan het beleid van de participatieraad dat zij ook de kwaliteit van de raad hoger inschatten. Vinden zij dat de andere raden van de school (niet de PR dus) goed werken en dat deze raden een grote invloed hebben op het schoolbeleid dan hebben zij ook een hoge waardering voor de werking van de PR. Heerst er in de school m.a.w. een klimaat waarin de meeste raden goed functioneren, dan hebben zij ook een positief oordeel over de PR. Dit ondersteunt de hypothese dat een PR maar goed kan ontwikkelen in scholen waar er een zekere overlegcultuur bestaat.

4.9. VERSCHILLEN DE LEDEN IN DE MINST EN DE MEEST TEVREDEN PR-EN?

De vraag die wij hier willen beantwoorden, luidt: ervaren de leden van de minst tevreden raden de werking van de PR anders dan de leden van de meest tevreden raden. Op basis van de gemiddelde tevredenheid van de leden van de PR-en in het OGO (met minstens twee respondenten), werd het kwart raden dat het 'minst' tevreden is, vergeleken met het kwart 'meest tevreden' raden op het vlak van de voornaamste houdings-, kennis-, structuur- en procesvariabelen. In volgende tabel vindt men een overzicht van de belangrijkste verschillen.

Tabel 4.8. Vergelijking van de gemiddelde score voor enkele beleidsvariabelen bij de meest tevreden(+) en minst tevreden(-) over de PR in het OGO

Afhankelijke variabele	Significante verschillen
kwaliteit werking PR	+ (4.07) > - (3.23)
invloed PR	+ (3.18) > - (2.21)
wenselijke invloed PR	+ (3.71) > - (3.54)
kwaliteit werking andere raden	n.s.
invloed andere raden	n.s.
wenselijke invloed andere raden	n.s.
belang deelname schoolbeleid	n.s.
belang deelname beleid PR	+ (4.18) > - (3.89)
kennis rechten van de leden van de PR	n.s.
aantal vergaderingen PR	n.s.
gepaste informatie voor leden van de PR	+ (2.97) > - (2.24)
overeenstemming tussen geledingen	+ (4.08) > - (3.52)
vooroverleg tussen geledingen	n.s.
uitoefening informatierecht PR	+ (4.16) > - (3.34)
uitoefening adviesrecht PR	+ (4.09) > - (3.21)
uitoefening overlegbevoegdheid PR	+ (3.99) > - (3.08)
uitoefening instemmingsbevoegdheid PR	+ (3.98) > - (2.99)
inhoud beslissingen PR	+ (4.18) > - (3.44)
frequentie opvolging beslissingen PR	+ (4.14) > - (3.32)
getrouwheid opvolging beslissingen PR	+ (4.09) > - (3.25)
invloed PR op personeelsbeleid	+ (2.20) > - (1.55)
wenselijke invloed personeelsbeleid	n.s.
invloed PR op financieel/mat. beleid	+ (2.20) > - (1.51)
wenselijke invloed financieel/mat. beleid	n.s.
invloed PR op pedagogisch beleid	+ (2.62) > - (1.94)
wenselijke invloed pedagogisch beleid	n.s.
invloed PR op algemeen organisatorisch beleid	+ (2.83) > - (2.13)
wenselijke invloed algemeen organisatorisch beleid	n.s.
verschil dat PR maakt op personeelsbeleid	+ (3.11) > - (2.92)
verschil dat PR maakt op financieel/mat. beleid	+ (3.23) > - (2.96)
verschil dat PR maakt op pedagogisch beleid	+ (3.40) > - (3.06)
verschil dat PR maakt op algemeen org. beleid	+ (3.55) > - (3.17)
wenselijke bevoegdheden (16 variabelen)	niets significant

Wat leren ons deze cijfers? Op de eerste plaats blijken de leden van de meest tevreden raden de kwaliteit van de werking van de PR en de gepercipieerde en gewenste invloed van deze raad het hoogst in te schatten. Hun waardering van de andere raden in de school verschilt echter helemaal niet met de minst tevreden over de PR. De PR wordt dus duidelijk los van de andere raden bekeken in deze twee extreme groepen. De meest tevreden leden hechten verder meer belang aan deelname aan het schoolbeleid langs de PR, maar niet aan deelname aan het schoolbeleid in het algemeen. Er is ook geen verschil tussen de leden van de meest en de minst tevreden raden wat betreft de kennis van de regels van de PR, het aantal vergaderingen van de PR en het vooroverleg tussen de leden. Wel verschil is er wat betreft de gepaste informatie die men krijgt, het streven naar overeenstemming, en de uitoefeningen van het informatierecht, het adviesrecht, de overlegbevoegdheid en de instemmingsbevoegdheid. In de meest tevreden raden worden al deze zaken hoger ingeschat. In de meest tevreden raden achten de leden de beslissingen van de raad ook beter en vinden zij dat de beslissingen frequenter en getrouwer worden uitgevoerd. De leden van deze raden vinden eveneens dat de PR meer invloed heeft op het personeelsbeleid, het financieel beleid, het pedagogisch en het organisatorisch beleid, maar zij hebben op deze domeinen helemaal geen hogere verwachtingen dan de leden van de minst tevreden raden. Tevredenheid is dus wellicht meer afhankelijk van wat er werkelijk in de raad gebeurt dan datgene wat men ervan verwacht. Dit wordt bevestigd door de volgende reeks vaststellingen, want de leden van de tevreden raden zijn er duidelijk meer van overtuigd dat de werking van de PR een verschil maakt met vroeger wat betreft het schoolbeleid voor het personeel, het financiële, het organisatorische en het pedagogische. Daarmee worden klare aanwijzingen gegeven over wat men kan doen om de raden beter te doen functioneren. Werken aan de raden zelf is een eerste opgave, ofschoon daarmee zeker niet alle problemen van schoolbeleid zullen worden opgelost. Maar dat was niet de bedoeling van deze vraagstelling.

Hoofdstuk 5. De participatieraden in het vrij gesubsidieerd onderwijs

Ook in het vrij gesubsidieerd onderwijs werd, zoals voor het officieel gesubsidieerd onderwijs, een overlegstructuur in het leven geroepen die de mogelijkheid gaf verschillende bij de school betrokken partijen op een formele basis te consulteren bij het schoolbeleid. De leden van een dergelijke participatieraad (PR) hebben dan ook het recht om op bepaalde domeinen advies te verlenen, informatie te verkrijgen, overleg te plegen en met sommige beslissingen in te stemmen. Daar men in het VGO met dergelijke PR-en geen ervaring had, hoeft het niet te verwonderen dat de introductie ervan niet steeds rimpelloos verlopen is. Dit neemt niet weg dat we over het algemeen hebben kunnen vaststellen dat de leden van de PR-en in het VGO redelijk tevreden bleken te zijn met de wijze waarop deze functioneren. De structuur van dit hoofdstuk is als volgt: vooreerst bespreken we de samenstelling van de PR-en in het VGO en peilen we naar de tevredenheid van de leden met de werking ervan. Vervolgens gaan we na hoe de werking van de PR ervaren wordt en beschrijven we de deskundigheid van de leden om in de raad te zetelen zoals deze ingeschat wordt door hun collega's. Dan komt de wijze waarop de raad werd samengesteld aan bod om dan in een volgende paragraaf te beschrijven hoe de raden functioneren. De volgende paragrafen trachten een licht te werpen op een aantal factoren die gerelateerd blijken te zijn aan de tevredenheid van de leden en de kwaliteit van de werking van de raden. Tot slot worden de percepties van de leden van de meest en minst tevreden raden met elkaar vergeleken.

5.1. MANNEN IN DE RAAD, VROUWEN AAN DE HAARD ?

Hoewel de rol van de vrouwen in het onderwijs steeds toeneemt, moeten we vaststellen dat de vertegenwoordiging ervan in de beleidsorganen van de school hiermee niet in verhouding staat: de meeste leden van de PR in het VGO zijn mannen, weliswaar met een iets kleiner overwicht dan in de LOGO's enerzijds en de PR-en in het OGO anderzijds. Wel is er in de PR-en van het VGO een

gelukkige uitzondering, met name de geleding van de leerkrachten, waarvan 57% vrouwen zijn. De machtscentra blijven echter een mannenbastion: 70% voor wat de directies betreft, en 68% voor de vertegenwoordigers van de inrichtende machten. In dit opzicht lijkt de school wel een getrouwe afspiegeling van de maatschappij.

Het spreekt vanzelf dat ook andere persoonskenmerken van de afgevaardigden in de PR-en moeten beschouwd worden om een verfijnder beeld te krijgen van de samenstelling van deze raden. Dit is wat we in de volgende alinea's in vogelvlucht zullen doen.

70% van de **voorzitters** zijn mannen. De meerderheid ervan (60%) is jonger dan vijftig. De meesten (60%) hebben een diploma van het hoger onderwijs van het korte type op zak, tegenover 11% afgestudeerden van het hoger onderwijs van het lange type en 22% universitair. 29% heeft meer dan tien jaar directie-ervaring in één van de scholen van de PR en 41% heeft maximaal vijf jaar ervaring.

Voor wat de vertegenwoordigers van de **inrichtende machten** betreft, stellen we vast dat hier slechts 32% vrouwen terug te vinden zijn. 72% van alle afgevaardigden is ouder dan vijftig, waarvan meer dan de helft ouder dan zestig. Bijna 80% van deze afgevaardigden heeft hoger onderwijs genoten en 3% ervan heeft enkel een diploma lager onderwijs behaald. De meerderheid (53%) is bediende en 39% gepensioneerd. Dit laatste is een merkwaardig hoog getal. Men schijnt in deze geleding vooral te recrutereren bij mensen die tijd hebben en wellicht ook enige ervaring. De overige socio-economische categorieën zijn nauwelijks terug te vinden in de afvaardiging van de inrichtende macht: enkele huisvrouwen of -mannen (2%), nog minder arbeiders (1%) en iets meer zelfstandigen (5%).

In 97% van de gevallen komen de vertegenwoordigers van de inrichtende macht uit een v.z.w., meestal dan uit de Algemene Vergadering of de Raad van Bestuur van één van de betrokken scholen. In mindere mate gaat het om andere gemandateerde personen van de v.z.w. De overige 3% van de raden verzamelt de vertegenwoordigers van de inrichtende macht uit feitelijke verenigingen, voornamelijk uit het Schoolcomité.

De frequentie van de communicatie van de afgevaardigden met de inrichtende machten wordt gemiddeld als hoog ervaren: in beide richtingen is de score 4 op 5, wat staat voor 'meestal'. Dit neemt niet weg dat er in sommige gevallen sprake

kan zijn van een lagere frequentie, zeker voor wat de informatie-overdracht van inrichtende macht naar de afvaardiging betreft. De rapportering vanwege de afgevaardigden gebeurt meestal via mondelinge bespreking en overmaking van verslagen.

Zoals reeds vermeld werd, is 57% van de afgevaardigden van het **personeel** van het vrouwelijke geslacht. Over het algemeen zijn ze relatief jong (44% jonger dan veertig tegenover 17% ouder dan vijftig). Bijna twee derde van de afgevaardigden heeft een diploma behaald aan een lagere normaalschool, 10% is afgestudeerd aan een hogeschool met twee cycli of universiteit. 40% van de afgevaardigden heeft meer dan twintig jaar leservaring in één van de scholen van de raad, daar waar dit voor één vijfde van de geleding minder dan tien jaar is.

De afgevaardigden stellen dat er frequent communicatie is naar de achterban (gemiddelde score van bijna 4 op een maximum van 5), maar dat de omgekeerde informatiestroom kariger is (iets meer dan 3 op 5), althans in de ogen van de afgevaardigden zelf. Tevens mag niet uit het oog verloren worden dat we hier gemiddelde percepties weergeven en dat onze gegevens duidelijk aantonen dat het in een beperkt aantal scholen droevig gesteld is met de relatie tussen de leerkrachtenafgevaardigden in de PR en de andere leerkrachten. De meeste afgevaardigden rapporteren mondeling naar hun achterban.

Hoewel kan verondersteld worden dat de helft van de **ouders** van het mannelijk geslacht is, blijken zij in de door ons bevroegde PR-en 56% van de mandaten als afgevaardigde van ouders te bezetten. Bijna de helft van de ouderafgevaardigden is jonger dan veertig, en slechts 5% boven de vijftig. Twee derde van de afgevaardigden van de ouders heeft één of andere vorm van hoger onderwijs genoten en 2% enkel lager onderwijs. Beroepsmatig zijn de bedienden in de meerderheid (68%), gevolgd door huisvrouwen of -mannen (13%), zelfstandigen (12%), arbeiders (slechts 5%) en werkzoekenden (2%).

De communicatiekanalen tussen de ouders en hun afgevaardigden worden maar soms gebruikt en dit in de twee richtingen. Dit heeft er uiteraard mee te maken dat de ouders als groep minder formeel gestructureerd zijn of zelfs helemaal niet. Als er al doorstroming is van informatie van de afgevaardigden naar de ouders, gebeurt dit meestal mondeling, al dan niet op vergaderingen.

Ook de afgevaardigden van de lokale gemeenschap zijn in meerderheid (59%) mannelijk. Ze zijn gemiddeld redelijk oud (54% is ouder dan vijftig) en goed opgeleid (60% heeft één of ander diploma hoger onderwijs behaald). Ook hier valt het grote aantal gepensioneerden op (22%), hoewel de bedienden (51%) de grootste groep uitmaken. Huisvrouwen of -mannen (14%), zelfstandigen (9%) en arbeiders (4%) vervolledigen het beeld. Hun 'achterban' behoort voornamelijk tot de sociale (40%), culturele (14%), pedagogische (11%) of levensbeschouwelijke (11%) sector. Ook een 'gemengde' achterban komt frequent voor (14%).

In raden die een hogere secundaire school onder zich hebben zetelen tot op heden geen afgevaardigden van de leerlingen. Op de vraag of een dergelijke afvaardiging wenselijk zou zijn, antwoordde 45% van onze respondenten bevestigend. Vooral de ouders (73% van de ouderafgevaardigden) waren hier voorstander van. De grootste groep tegenstanders bestaat uit de vertegenwoordigers van de inrichtende macht (59%).

5.2. IEDEREEN TEVREDEN, MAAR DE INRICHTENDE MACHTEN EN DE LOKALE GEMEENSCHAP IETS MEER

Gezien de grote verschillen qua achtergrond tussen de afgevaardigden in de PR van de verschillende geledingen kan verwacht worden dat zij op een verschillende wijze de werking ervan ervaren. Deze evaluatie hebben we op drie manieren trachten te meten. We hebben 1) een algemene uitspraak gevraagd over hun tevredenheid met de werking van de PR op een schaal van 1 (zeer ontevreden) tot 5 (zeer tevreden), 2) we hebben een uitspraak gevraagd over de ervaren invloed van de PR op diverse domeinen van het schoolbeleid en het verschil hiervan met de door hen gewenste invloed en 3) we gingen na of de afgevaardigden de indruk hadden dat het invoeren van een PR in hun school iets veranderd heeft aan het schoolbeleid op een viertal beleidsdomeinen.

In tabel 5.1. worden de globale evaluaties per geleding weergegeven.

Tabel 5.1. Gemiddelde tevredenheid over PR (VGO)

Geledingen	Tevredenheid
Inrichtende machten	3.6 (1.0)
Lokale gemeenschap	3.7 (1.0)
Ouders	3.4 (1.0)
Personeel	3.3 (1.0)
Voorzitters	3.5 (0.5)

1: zeer ontevreden

5: zeer tevreden

(): standaardafwijking

De grootste tevredenheid wordt waargenomen bij de afgevaardigden van de lokale gemeenschap en de inrichtende machten. De afgevaardigden van het personeel zijn het minst tevreden. De redenen hiervoor werden niet onderzocht. Hoewel de spreidingsmaten niet zeer groot zijn, kunnen we eruit afleiden dat er een belangrijk aantal PR-en zijn waar de tevredenheid in verschillende geledingen klein of zelfs zeer klein is. De enige uitzondering wordt gevormd door de voorzitters wier antwoorden minder sterk schommelen rond hun gemiddelde appreciatie van 3.5. Hoewel we hiervoor geen verklaring gezocht hebben, kunnen we vermoeden dat dit verband houdt met het grotere engagement van de voorzitters voor 'hun' PR: zij staan uiteindelijk in voor een vlotte werking, besteden er dan ook meer tijd aan dan de andere leden en kunnen bijgevolg een betere inschatting maken van de werking en de rol van de PR. Aangezien deze voor alle PR-en in het VGO in een gelijkaardige context verloopt, is het niet onlogisch dat deze inschattingen minder van elkaar verschillen dan deze van de andere leden, die over het algemeen toch een meer fragmentair beeld hebben over de PR en zijn plaats in het beleid.

Het verschil tussen de invloed die men denkt te hebben op het schoolbeleid en deze die men wenst te hebben, weerspiegelt een ander facet van de beoordeling van de werking van de PR. Hierbij mag niet verondersteld worden dat iedereen een zo groot mogelijke invloed wenst op alle domeinen. Het is zelfs niet ondenkbeeldig dat men integendeel in bepaalde geledingen zou wensen dat de invloed van de PR, die uiteindelijk in de ogen van sommigen een door de wetgever 'opgedron-

gen' orgaan is, zo klein mogelijk is. Bijgevolg is de waarde van het verschil dan ook interessanter als aanduiding van tevredenheid dan de richting ervan. In tabel 5.2. wordt een overzicht gegeven van de vastgestelde verschillen.

Tabel 5.2. Verschil tussen gewenste en gepercipieerde invloed van de PR in het VGO, per geleding en bevoegdheidsdomein

Domein	Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter
Personeel		+0.4	+1.0	+1.3	+1.0	+0.3
Financiën en logistiek		+0.4	+1.0	+1.3	+1.2	+0.5
Onderwijs		+0.4	+0.9	+1.3	+0.9	+0.6
Organisatie en algemeen beleid		+0.5	+0.9	+1.2	+1.0	+0.6

Verschillen tussen antwoorden op twee vijfpuntenschalen

> 0: gewenst > gepercipieerd

< 0: gepercipieerd > gewenst

Iedereen wenst (gemiddeld) op alle domeinen meer bevoegdheden dan de PR nu in de ogen van afgevaardigden heeft. Vooral voor de ouders en het personeel, de twee groepen die ook het minst tevreden waren, zijn de verschillen groot, zeker als men beseft dat de waarden uit tabel 5.2. verschillen zijn tussen twee getallen, die slechts tussen 1 en 5 kunnen variëren. Ook de afgevaardigden van de inrichtende machten en de voorzitters wensen meer bevoegdheden op alle domeinen, maar in duidelijk mindere mate dan de ouders en het personeel.

Deze gegevens moeten gezien worden in het licht van het feit dat alle afgevaardigden een eerder lage inschatting maken van de invloed van de PR (gemiddelden tussen 1.7 en 2.8 op een schaal van 1 tot 5), waarbij de inschatting door de afgevaardigden van de inrichtende macht systematisch hoger ligt dan deze van de andere afgevaardigden. Deze lage inschatting is op zich niet verwonderlijk, gezien de optie van de wetgever om van de PR een orgaan voor overleg en consultatie te maken (zie hoofdstuk 1) en geen orgaan met een uitgebreide beslissingsbevoegdheid. Toch wijzen de hogere scores van de afgevaardigden van de inrichtende

macht erop dat zij, terecht of ten onrechte, het gevoel hebben dat hun autonomie door het loutere bestaan en functioneren van een PR minder groot is. Anderzijds schatten ook de voorzitters de invloed van de PR op de verschillende beleidsdomeinen over het algemeen lager in dan de andere geledingen, vooral inzake personeelsbeleid en financieel beleid (1.7 op 5). De beslissingen worden door hen blijkbaar niet uit de hand gegeven. Zij blijven trouwens verantwoordelijk voor het schoolbeleid.

Een laatste aspect betreft het oordeel van de raadsleden over het verschil dat door de invoering van de PR bewerkt werd op de diverse domeinen van schoolbeleid. Alle geledingen geven gelijkaardige antwoorden op de vraag of de werking van de PR een positief of een negatief verschil maakt wat het schoolbeleid op verscheidene domeinen betreft (waarden schommelend rond 3, hetgeen 'geen verschil' betekent). De spreiding van de antwoorden binnen de geledingen is daarenboven beperkt, wat erop wijst dat er een grote eensgezindheid heerst over dit punt. Men kan zich dan ook afvragen wat de leden blijft boeien om in een raad te werken waarvan zij het gevoel hebben dat hij op het vlak van schoolbeleid niet veel verandering heeft gebracht. Wat hen bezighoudt, zal verder worden besproken.

5.3. DE WERKING VAN DE PR IN HET VGO

In het verlengde van de vorige paragraaf kunnen we ons afvragen hoe de wijze waarop de PR functioneert ervaren wordt. Het is immers niet noodzakelijk dat een afgevaardigde die tevreden is met de rol van de PR in de school, eveneens tevreden is met de wijze waarop deze rol vervuld wordt. In tabel 5.3. wordt hierop een licht geworpen :

Tabel 5.3. Algemeen oordeel over de werking van de participatieraad in de school (VGO) (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter	Totaal (N=1180)
slechte kwaliteit	1	3	6	10	2	5
noch slechte, noch goede kwaliteit	15	16	28	35	26	24
goede kwaliteit	84	81	66	55	72	71

Per geleding wordt het percentage weergegeven dat de kwaliteit van de werking respectievelijk slecht, noch slecht noch goed, en goed vindt. Meer dan 70% van de respondenten ervaart de kwaliteit van de werking als goed, met als meest positieve de afgevaardigden van de inrichtende macht (84%) en de lokale gemeenschap en, in iets mindere mate, de voorzitters. Enkel bij de afgevaardigden van het personeel is er een substantiële groep (10%) die de werking als rondt slecht bestempelt.

Deze eerder positieve beoordeling staat in schril contrast met de evaluatie van de feitelijke invloed die de PR zou hebben op het schoolbeleid. Dit toont aan dat uitspraken over kwaliteit van werking en over de ervaren invloed elkaar niet dienen te beïnvloeden.

Tabel 5.4. Algemeen oordeel over de feitelijke invloed van de participatieraad in de school (VGO) (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter	Totaal (N=1182)
kleine invloed	23	28	31	45	32	33
noch kleine, noch grote invloed	49	47	43	41	49	45
grote invloed	28	25	26	14	19	22

Het personeel vormt de meest kritische geleding. Ruim 45% vindt dat de invloed van de raad klein is. In vergelijking met de inrichtende macht is dit een hoog cijfer. Meer dan de andere geledingen hebben de vertegenwoordigers van de inrichtende machten het gevoel dat de PR toch een grote invloed heeft. Wellicht heeft deze opvatting iets te maken met het feit dat de PR een orgaan is dat meer dan vroeger toezicht vraagt op een beleid dat vroeger door de inrichtende machten autonoom werd gevoerd.

Wat de gewenste algemene invloed van de PR betreft, zijn er 60% van de leden die deze invloed graag groot zouden zien. Maar de geledingen verschillen op dit vlak nogal van mening. Bij de inrichtende machten is dit slechts 51%. Daartegenover staat dat de ouders, die in de meeste scholen voor het eerst direct bij het schoolbeleid betrokken worden, voor drie vierde dit vragen. Zij worden gevolgd door het personeel die met 65% dit wensen. Voorzitters van hun kant zijn niet zo sterk gesteld op meer inspraak: slechts 42% vindt dat de invloed van de PR groot zou moeten zijn. Men mag hierbij niet vergeten dat zij voordien met geen PR hadden rekening te houden en dat er in het VGO reeds tal van overlegorganen bestaan.

Tabel 5.5. Algemeen oordeel over de wenselijke invloed van de participatieraad in de school (VGO) (in %)

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Voorzitter	Totaal (N=1152)
kleine invloed	12	5	4	10	15	8
noch kleine, noch grote invloed	37	41	21	25	43	32
grote invloed	51	54	75	65	42	60

5.4. DESKUNDIGHEID VAN ZICHZELF EN DE ANDEREN

Wil een PR op een constructieve wijze kunnen functioneren dan is een minimale deskundigheid van de leden vereist, naast een vertrouwen in de deskundigheid van de andere leden. Daarom vroegen we ook een beoordeling uit te spreken over de ervaren bekwaamheid van de afgevaardigden van de 'andere' geledingen op een vijf-puntenschaal. De globale beoordeling is over het algemeen goed, met een iets lager resultaat voor de deskundigheid van de afgevaardigden van de ouders en van de lokale gemeenschap. De voorzitters worden zonder meer als de meest deskundigen aangeduid.

Voor wat de eigen deskundigheid betreft, werd een zelfevaluatie gevraagd op verschillende gebieden: personeelsbeleid, financieel-materieel beleid, onderwijskundig beleid en organisatorisch beleid. Slechts 28% van de leden vinden zich deskundig op het financiële vlak en ruim een derde op het vlak van het personeelsbeleid. Iets meer dan de helft voelt zich thuis in het pedagogisch en organisatorisch beleid. Dit verschilt echter nogal van geleding tot geleding. Iets meer dan de helft van de afgevaardigden van de inrichtende machten vindt zich bekwaam op al deze domeinen. Op algemeen organisatorisch gebied is dit zelfs 70%. Dit ligt anders bij de vertegenwoordigers van de ouders en de lokale gemeenschap: minder dan de

helft van hen voelt zich thuis op één van deze beleidsdomeinen, vooral het personeelsbeleid is niet hun deskundigheid. Respectievelijk slechts 12% en 16% voelt zich goed in dit domein. De meeste afgevaardigden van het personeel voelen zich blijkbaar niet deskundig op financieel gebied (12%), maar kennen zich anderzijds op pedagogisch vlak (85%) en inzake personeelsbeleid (59%) wel deskundigheid toe. Opmerkelijk is dat 16% van de leden van de PR zich op geen enkel van deze domeinen enige deskundigheid toewijst. Bij de ouders en de lokale gemeenschap is dit zelfs een vierde, terwijl slechts 10% van de inrichtende macht en 6% van het personeel zo denkt over zichzelf.

Een aspect van de deskundigheid is de kennis van de formele regels die de werking en de bevoegdheden van de PR regelen. Deze kennis werd bevraagd aan de hand van tien vragen. De gemiddelde uitslag per geleding wordt weergegeven in tabel 5.6.

Tabel 5.6. Uitslagen kennistoets verkozen leden PR in het VGO (maximum: 10)

Geleding	Uitslag
Inrichtende macht	4.7 (2.1)
Lokale gemeenschap	4.1 (2.0)
Ouders	4.6 (1.9)
Personeel	4.5 (1.9)

(): standaardafwijking

Indien dit de uitslag van een examen zou zijn, dan was de gemiddelde afgevaardigde van elke geleding niet geslaagd. Dit is natuurlijk geen faire weergave van de feiten. Uit de hoge waarden voor de standaardafwijking blijkt immers dat vele afgevaardigden wel degelijk een grondige kennis hebben van de formele regels met betrekking tot de PR. De keerzijde van de medaille is dan echter dat heel wat afgevaardigden ongeveer onwetend zijn over deze regels. Volledig onwetend is echter niemand: de minimale score voor onze respondenten is immers 1 op 10.

We wensen er nochtans voor te waarschuwen dat deze gegevens slechts gedeeltelijk een licht werpen op de 'objectieve' deskundigheid van de betrokken afgevaardigden. Uit de positieve evaluatie van de werking blijkt immers dat de

gemiddelde afgevaardigde over voldoende deskundigheid beschikt om de PR op een goede wijze te doen werken. De leden vinden elkaars deskundigheid trouwens ook 'goed'. Daarenboven volstaat het dat de PR toegang heeft, bijvoorbeeld via de deskundigheid van één of meerdere leden (wellicht de voorzitter, wat wij wel niet hebben onderzocht) van de raad of een deskundige buitenstaander, tot de vereiste formele informatie opdat zijn werking zich zou afspelen binnen de wettelijke krijtlijnen.

5.5. GOED BEGONNEN IS HALF GEWONNEN: SAMENSTELLING VAN DE PR-EN

Aangezien de PR-en in de scholen van het VGO een nieuw fenomeen waren, kan men zich inbeelden dat men zich op vele plaatsen het hoofd heeft gebroken over de vraag hoe deze te bevolken. Frequent mondde dit uit in een zoektocht naar geschikt geachte kandidaat-leden, meestal door de directies van de betrokken scholen. Van alle bij de startfase van de PR betrokken directies heeft ongeveer 2/3 op deze wijze kandidaturen uitgelokt. Hiervoor werden gemiddeld 1.9 personen van de inrichtende machten gecontacteerd, 2.7 van de lokale gemeenschap, 3.1 ouders en 2.6 personeelsleden. Voor wat de ouders en het personeel betreft, wijzen de spreidingscijfers erop dat in veel gevallen veel grotere aantallen aangesproken werden. De selectie van de aan te spreken personen gebeurde vooral op basis van hun vermeende deskundigheid (77%) al dan niet in combinatie met hun engagement voor de school (79%).

In veel gevallen waren er meer kandidaten dan te verdelen mandaten en diende er bijgevolg een verkiezing georganiseerd te worden. Voor wat de ouders betreft was dit het geval voor 77% van de door ons bestudeerde raden en voor het personeel zelfs in 80% der gevallen.

Naast de motivatie van de directies om bepaalde personen uit te nodigen zich kandidaat te stellen voor een plaats in de PR, speelt ook de motivatie van de afgevaardigden zelf een rol. Hierover ondervraagd verklaart 62% van de afgevaardigden dat zij o.m. gedreven werden door hun engagement tegenover de school. Vooral bij de ouders (79% van de afgevaardigde ouders) lijkt dit meegespeeld te hebben, daar waar dit element bij 55% van de afgevaardigde personeelsleden niet

meegespeeld heeft. De tweede belangrijkste motivatie om te kandideren blijkt de vraag van de directie te zijn (41%), hoewel nadere analyse van de gegevens uitwijst dat dit vooral speelt bij de afgevaardigden van de lokale gemeenschap (84%) en in iets mindere mate bij de afgevaardigden van de inrichtende macht (42%). Politieke motieven lijken nauwelijks gespeeld te hebben, ideologische iets meer (12%). Tevens blijkt dat minder dan één derde van de afgevaardigden door zijn eigen achterban naar voren geschoven werd als kandidaat-lid van de PR.

Tabel 5.7. Motivering van het lidmaatschap van de PR per geleding in het VGO

Geleding	Inrichtende macht	Lokale gemeenschap	Ouders	Personeel	Totaal (N=1567)
op vraag v.d. directie	42	84	19	19	41
ideologische motieven	9	10	18	11	12
politieke motieven	0	1	1	1	1
pedagogische motieven	22	20	32	19	23
engagement t.a.v. school	64	59	79	45	62
engagement t.a.v. net	38	19	15	7	19
op vraag v.d. achterban	33	18	36	22	27
wettelijk bepaald	/	/	/	68	/

Gemiddeld vinden alle afgevaardigden deelname aan de PR belangrijk, vooral de afgevaardigden van de ouders. Voor de afgevaardigden van de inrichtende macht geldt deze vaststelling in iets mindere mate.

Over de uiteindelijke wijze waarop de PR samengesteld werd, zijn de meeste geledingen positief. Over de wijze waarop de leden van de inrichtende macht en de lokale gemeenschap aangesteld werden, lopen de meningen wel wat meer uiteen dan dat dit voor de andere geledingen het geval is: vooral de afgevaardigden van de ouders en het personeel appreciëren deze iets lager ofschoon nog steeds positief.

Hieruit volgt dan ook dat de grote meerderheid van de afgevaardigden geen reden ziet om de wijze van samenstellen van de geledingen te veranderen. De meerderheid is wel meer terughoudend voor wat de afgevaardigden van het personeel betreft. Voor de verkiezing van deze laatste groep blijkt 27% van alle ondervraagden een echte verkiezing te prefereren boven de huidige werkwijze, waarbij de mandaten toegeschoven worden aan vakbondsafgevaardigden.

Voor wat het aantal mandaten in de raad betreft, stellen alle geledingen dat ze hun aantal voldoende vinden.

Over het algemeen zijn alle ondervraagden overtuigd van de legitimiteit van de aanwezigheid van alle voorziene geledingen in de PR, hoewel dit voor de lokale gemeenschap iets minder sterk geldt. Voor de voorzitters is het zelfs eender of er nu al dan niet afgevaardigden van de lokale gemeenschap in de PR zetelen. Deze situatie kan eventueel een hypotheek leggen op een constructieve samenwerking tussen de verschillende geledingen binnen de PR.

Het gemiddeld aantal vertegenwoordigers voor alle geledingen bedraagt ongeveer 2.5 per geleding (meestal 2 of 3, met als extreme waarden 1 en 6). Voor wat de personeelsafgevaardigden betreft zetelen er in 92% van de raden vakbondsafgevaardigden en in 25% van de raden leden van de ondernemingsraad. Naast deze aanduiding van rechtswege, is er ook de mogelijkheid van verkiezingen. In 19% van de raden werden dan ook personeelsafgevaardigden verkozen die zich individueel kandidaat gesteld hadden.

5.6. WIJZE VAN FUNCTIONEREN

De PR-en komen niet dikwijls samen: in 10% van de gevallen is dit slechts drie maal per jaar, in 27% van de gevallen viermaal, in 34% van de gevallen vijfmaal en in 16% van de gevallen zesmaal. Sommige hadden maar één of twee zittingen en anderen maximaal elf. De afgevaardigden van de inrichtende machten en de voorzitters vinden het aantal vergaderingen voldoende, de lokale gemeenschap en het personeel vinden dit aantal bijna voldoende, en de ouders vinden dit eerder te laag. De appreciatie van de voorzitters en de afgevaardigden van de inrichtende machten kan verklaard worden door het feit dat deze mensen nog lid zijn van andere schoolorganen. Zij worden daardoor geconfronteerd met telkens terugke-

rende thema's. Uitbreiding van het aantal vergaderingen kan daardoor als zeer belastend worden ervaren.

Op bijna alle vergaderingen is meer dan de helft van iedere geleding aanwezig, wat op zich een aanduiding vormt van de kwaliteit van de werking van de PR-en en het belang dat men aan dit orgaan hecht.

Ondanks (of misschien dankzij) de eerder lage vergaderfrequentie wordt de frequentie van samenwerking tussen afgevaardigden van verschillende geledingen en de kwaliteit ervan eerder hoog ingeschat. Voorzitters en afgevaardigden van de inrichtende macht ervaren de meeste samenwerking met de andere geledingen en vooral de voorzitters schatten deze samenwerking hoger in dan de andere geledingen. Een facet van samenwerking binnen geledingen is de mate waarin er vooroverleg binnen de geleding gepleegd wordt. Dit schijnt eerder zelden voor te vallen bij de afvaardiging van de lokale gemeenschap, terwijl dit bij de ouders, de inrichtende macht en het personeel eerder soms gebeurt. Het vooroverleg met andere geledingen is meestal lager. Enkel voor het vooroverleg tussen de voorzitter en de inrichtende macht enerzijds, en het personeel anderzijds, schijnt een zekere regelmaat te bestaan. Nochtans is vooroverleg tussen het personeel en de inrichtende macht zeer laag. Eenzelfde beoordeling wordt gegeven over de informatie-uitwisseling tussen de geledingen. Vooral de vanzelfsprekende rol van de voorzitter als informatiebron komt hier duidelijk uit de verf, zowel voor wat de hoeveelheid als het belang ervan betreft.

In de meerderheid van de gevallen lijkt, ongeacht het feit of er al dan niet vooroverleg is, geen sprake te zijn van systematische blokvorming tussen geledingen. In een belangrijke minderheid van de raden wordt echter wel blokvorming vastgesteld: volgens 23% van de personeelsafgevaardigden en 21% van de ouderafgevaardigden is er sprake van blokvorming tussen geledingen en 14% in beide groepen maakt gewag van andere vormen van blokvorming. Systematische blokvorming is een fenomeen dat aandacht verdient, aangezien het aanleiding kan geven tot het verdwijnen van een constructieve attitude bij de werkzaamheden van de PR.

Over het algemeen stelt men dat de beslissingen die de PR neemt goed zijn. Vooral de voorzitters en de afgevaardigden van de inrichtende macht zijn deze

mening toegedaan. Hetzelfde geldt voor de opvolging van de beslissingen en dit zowel wat de frequentie als de getrouwheid ervan betreft.

Gaan we iets verder in detail kijken, dan stellen we vast dat men over het algemeen oordeelt dat de bevoegdheden van de PR goed gerealiseerd worden. Op een vijfpuntenschaal, met de waarde 1 voor 'zeer slecht' en de waarde 5 voor 'zeer goed', schommelt de score voor het informatierecht tussen 4.0 en 4.3, voor het adviesrecht tussen 3.7 en 4.3, voor de overlegbevoegdheid tussen 3.5 en 4.1, en voor de instemmingsbevoegdheid tussen 3.4 en 4.0. De beoordeling door de afgevaardigden van de inrichtende macht ligt systematisch hoger dan deze door de andere geledingen. Bij dit alles mag uiteraard niet uit het oog worden verloren dat deze waarden gemiddelden zijn en dat de relatief grote waarden voor de spreidingsmaat erop wijzen dat de beoordeling in een aantal PR-en helemaal niet zo rooskleurig is als uit de hier gepresenteerde gemiddelden blijkt.

5.7. WELKE FACTOREN BEÏNVLOEDEN DE TEVREDENHEID OVER DE PR ?

In de voorgaande paragrafen werden een groot aantal elementen aangedragen ter beschrijving van de PR-en in het VGO. Nu is het ogenblik gekomen om na te gaan of er bepaalde verbanden kunnen vastgesteld worden tussen de tevredenheid over de PR en andere factoren. In overeenstemming met figuur 1 in hoofdstuk 2 hebben we deze factoren ingedeeld in vier groepen: schoolkarakteristieken, persoonskenmerken van de ondervraagde leden van de PR-en, kenmerken aangaande kennis, vaardigheden en attitudes van de leden en ten slotte variabelen die de structuur en werking van de raad beschrijven.

De statistische eigenschappen van de resultaten zullen hier niet gerapporteerd worden. De geïnteresseerde lezer kan deze terugvinden in ons technisch rapport. Wel moet vermeld worden dat de gevonden verbanden zeker niet een volledige verklaringsgrond bieden voor de tevredenheid met de PR. Over het algemeen verklaart geen enkele factor meer dan 10% van de schommeling van de tevredenheid, tenzij enkele hogere waarden voor sommige kenmerken van structuur en werking van de PR. In dit soort van onderzoek is dit echter niet abnormaal. Daarenboven neemt dit niet weg dat de gevonden verbanden, in statistische zin,

reëel zijn en bijgevolg toelaten uitspraken te doen over werkelijke beïnvloedingsfactoren van de ervaren tevredenheid met de PR.

5.7.1. *Het effect van schoolkenmerken op de tevredenheid met de PR*

De globale tevredenheid van de leden met de PR houdt totaal geen verband met de schoolkenmerken van de scholen die onder de PR ressorteren. De onderzochte schoolkenmerken zijn de gemiddelde schoolgrootte, de sekseratio van de leerlingen, het onderwijsniveau en de onderwijsvorm, de gemiddelde onderwijservaring van de leerkrachten, het statuut van de leerkrachten, de concurrentie van de scholen, de veranderingen in het aantal leerlingen, de veranderingen in het aantal studierichtingen, fusies, de ligging van de school, de sekseratio van de leerkrachten, het aandeel deeltijdse leerkrachten, het aandeel tijdelijke leerkrachten, de anciënniteit van de leerkrachten, het aandeel deeltijds en tijdelijk bestuurspersoneel en de gemiddelde leeftijd van het bestuurspersoneel. Dat geen enkel van deze schoolkenmerken een invloed heeft op de algemene tevredenheid kan erop wijzen dat de tevredenheid van de leden vooral bepaald wordt door raadskenmerken en/of persoonskenmerken. Dit zal straks verder worden uitgepluisd.

Schoolkenmerken blijken ook amper samen te hangen met de invloed van de PR op de verscheidene beleidsdomeinen, zoals die door de leden van de PR wordt gepercipieerd. Slechts op twee punten hebben schoolkenmerken een invloed op de gepercipieerde invloed van de PR. Ten eerste is het zo dat leden van PR-en waaronder enkel basisscholen ressorteren de invloed van de PR op het financieel-materieel beleid hoger inschatten dan leden van PR-en waaronder enkel A.S.O.-scholen ressorteren. Blijkbaar hebben leden van basisscholen het gevoel dat hun raad een grotere impact heeft op het financieel-materieel beleid dan leden van A.S.O.-scholen. Ten tweede blijken PR waarvan alle scholen de laatste vijf jaar een stabiel leerlingenaantal kennen de invloed van de PR op het onderwijskundig-pedagogisch beleidsdomein en het organisatorisch en algemeen beleidsdomein groter in te schatten dan PR-en waarvan geen enkele school de laatste vijf jaar een stabiel leerlingenaantal kent. Fluctuaties in het leerlingenaantal wijzen dus op een verminderde beleidsimpact van de PR.

Verder blijken twee schoolkenmerken ook verband te houden met het verschil dat de PR uitmaakt op de verscheidene beleidsdomeinen sinds de oprichting van

de raad. Ten eerste blijken PR-en van basisscholen een positiever verschil uit te maken dan PR-en van A.S.O.-scholen voor wat betreft het financieel-materieel beleid. Dit verband hangt nauw samen met de stelling in voorgaande paragraaf inzake het verband tussen onderwijsniveau en -vorm en de gepercipieerde invloed van de PR. Ten tweede evalueren PR-leden van scholen met minder ervaren leerkrachtenkorpsen het verschil dat de raad uitmaakt op het onderwijskundig-pedagogisch beleid positiever dan PR-leden van scholen met een doorsnee ervaren leerkrachtenkorps. Het zou kunnen dat leerkrachten met wat meer onderwijservaring geen of minder inmenging toelaten binnen hun eigen professioneel domein.

We kunnen besluiten dat de schoolkenmerken weinig betekenis hebben voor de opvattingen van de raadsleden. Net zoals in het officieel gesubsidieerd onderwijs veronderstellen we dat het werkelijke schoolbeleid wordt gevoerd op het niveau van de directie en de inrichtende macht en niet op het niveau van de PR. Schoolkenmerken hebben weinig betekenis voor de PR omdat de PR hoofdzakelijk een adviesorgaan is en minder een beleidsorgaan.

5.7.2. *Persoonskenmerken en tevredenheid met de PR*

Niet alle mensen zijn gelijk. Bijgevolg kan verwacht worden dat zij, in functie van hun individuele kenmerken, verschillend reageren in identieke situaties, en dus ook een verschillende evaluatie maken van de werking van de PR waarin zij zetelen.

In het onderzoek werd nagegaan of er tussen mannen en vrouwen verschillen bestaan in hun oordeel over de verscheidene aspecten van het functioneren van de PR. Daarnaast werd ook onderzocht of er naargelang van de ouderdom verschillen zijn wat betreft de houding van de leden. Zowel sekse als leeftijd van de leden van de PR bleken geen verband te vertonen met de mate van tevredenheid van de leden met de PR in het algemeen.

Wel wordt de bekwaamheid van het personeel om te functioneren in de participatieraad hoger ingeschat door vrouwelijke raadsleden dan door mannelijke raadsleden. Daarnaast achten mannen zich deskundiger dan vrouwen met betrekking tot het domein van het personeelsbeleid, het financieel-materieel beleid en

het organisatorisch en algemeen beleid, terwijl vrouwen zich daarentegen deskundiger achten inzake het onderwijskundig-pedagogisch beleid. Ook relatief meer vrouwen dan mannen vinden van zichzelf dat ze over geen enkele specifieke deskundigheid beschikken. Bij dit alles kan men zich afvragen of het hier om de realiteit gaat of om een overnemen van stereotiepe beelden over de bekwaamheden van mannen en vrouwen die in de samenleving leven. Wat de leeftijd betreft, blijkt een groter aandeel van de zestigplussers dan van leden onder de zestig jaar over een zekere deskundigheid inzake financieel-materieel beleid te beschikken, en omgekeerd verklaart een kleiner aandeel van de zestigplussers dan van de jongere leden over geen enkele deskundigheid te beschikken. Verder achten relatief meer 51- tot en met 60-jarigen dan leden van andere leeftijdscategorieën zich deskundig met betrekking tot het organisatorisch en algemeen beleid.

De onderzoeksresultaten geven ook aan dat vrouwen meer weigerachtig staan tegenover het verkiesbaar stellen van het niet-onderwijzend personeel (administratief personeel, internaatspersoneel, pedagogisch hulppersoneel, vak-, meester- en dienstpersoneel) dan mannen. Dit in tegenstelling tot het officieel gesubsidieerd onderwijs waar vrouwen eerder dan mannen voorstander zijn van het opnemen van het pedagogisch hulppersoneel in de PR.

De zestigplussers in de PR vinden de kwaliteit van de werking van de raad beter dan de andere - jongere - leden van de PR. Bovendien vinden de 41- tot en met 50-jarigen de kwaliteit van de werking van de PR slechter dan de 51- tot en met 60-jarigen.

De verschillen in mening tussen de oudere en jongere leden van de raad komen sterk tot uiting wanneer met betrekking tot de verscheidene beleidsdomeinen wordt nagegaan welke bevoegdheden de leden wensen voor de participatieraad. Hoe hoger de leeftijd van de leden, hoe minder bevoegdheden er voor volgende beleidsaspecten worden gewenst: selectie, werving en indienstneming van het personeel; benoeming, ontslag en afvloeiing van het personeel; evaluatie en motivering van het personeel; schooladministratie; financieel beheer en boekhouding; aankoop, beheer en uitbreiding van gebouwen en materiaal; algemeen didactisch kader en schoolwerkplan en -reglement; en de criteria voor leerlingbegeleiding, -evaluatie, -oriëntatie en -deliberatie.

Vrouwen denken duidelijk anders over bepaalde zaken dan mannen, maar wat vooral opvalt is het verschil in houding tussen leden van zestig jaar en ouder en jongere leden: deze laatsten zijn kritischer als ze moeten oordelen en wensen tevens meer veranderingen.

5.7.3. *Ingesteldheid, kennis en vaardigheden en hun effect op tevredenheid*

Bij de presentatie van de door ons uitgevoerde kennistest over de meer formele aspecten van de werking van de PR werd reeds duidelijk gemaakt dat wij dit slechts als één van de vele facetten beschouwen die deel uitmaken van de globale deskundigheid van de leden. Dit neemt niet weg dat het zinvol is na te gaan of de resultaten van de kennistest gerelateerd zijn aan de ervaren tevredenheid met de werking van de PR. We konden geen enkel statistisch betekenisvol verschil vaststellen.

Evenmin kon een relatie aangetoond worden tussen de (vermeende) eigen deskundigheid op verschillende domeinen en de evaluatie van de werking van de PR.

Wat zeer belangrijk blijkt te zijn, is de houding die de leden aannemen tegenover de PR. Hierover vinden we een reeks consistente verbanden, die er alle op wijzen dat leden die positief ingesteld zijn tegenover participatie, de participatie hoger inschatten dan leden die minder belang hechten aan participatie. Zo beïnvloedt het belang dat gehecht wordt aan de PR in positieve zin de tevredenheid over de werking van de PR, de ervaren kwaliteit van de werking, het verschil dat men denkt dat de PR maakt op het beleid, de invloed van de PR en ten slotte de gewenste invloed van de PR. Het succes van de PR wordt dus duidelijk bepaald door het enthousiasme van de leden voor dergelijk overleg.

Tevens werd vastgesteld dat leden van de PR die tevens lid zijn van andere schoolorganen in dezelfde school minder tevreden zijn met en meer bevoegdheden wensen voor de PR dan die leden die geen lid zijn van die andere organen, maar het vroeger wel waren. Een mogelijke verklaring kan liggen in de hypothese dat de eerste groep ten gevolge van de ervaren overlappingsen tussen alle schoolorganen de PR eerder overbodig zullen vinden dan de tweede groep. Dat deze groep meer bevoegdheden verlangt, vloeit wellicht voort uit hun lagere tevredenheid. In

dezelfde geest ligt de vaststelling dat hoe hoger de kwaliteit van de werking van de andere schoolorganen wordt ingeschat des te minder bevoegdheden worden er voor de participatieraad gewenst op het vlak van het financiële, het onderwijskundige en het organisatorische beleid. Dit is echter niet het geval voor het personeelsbeleid. Schat men de invloed van de andere schoolorganen hoog in dan worden er minder bevoegdheden inzake personeelsbeleid en pedagogisch en organisatorisch beleid gewenst voor de PR. Maar anderzijds is het zo dat wanneer leden voor de andere schoolorganen veel invloed wensen, zij dit eveneens doen voor PR wat betreft personeelsbeleid, financieel beleid, organisatorisch en onderwijskundig beleid. Leden van de PR die gericht staan op inspraak blijken dit te vragen voor alle mogelijke raden, niet enkel voor de PR.

5.7.4. *Staat de PR apart?*

In de PR-en van het VGO hebben we moeten vaststellen dat slechts een beperkt aantal school-, persoonlijkheids-, kennis- en vaardigheidskenmerken gerelateerd zijn aan de evaluatie die men maakt van de werking van de PR. Anderzijds toonden de data toch ook aan dat de PR beoordeeld werd in relatie met de werking van de andere raden in de school. Een laatste groep van variabelen die we onderzochten, beschrijft de interne werking van de raad zelf. En dit toont aan dat deze een veel sterker (statistisch) verband vertonen met de tevredenheid dan de andere groepen van variabelen. Dit is op zich natuurlijk een bemoedigend resultaat voor de voorstanders van dergelijke participatie-organen, maar tegelijkertijd wijst dit op een zeker isolement. Volledig is dit nochtans niet vermits de band met de andere beleidsorganen wordt gelegd, maar met de schoolkenmerken is de band op enkele uitzonderingen na niet te vinden.

Het weze duidelijk dat tevredenheid met de werking van de PR en de ervaren kwaliteit van deze werking niet per definitie gelijkwaardige begrippen zijn: men kan bijvoorbeeld perfect tevreden zijn met een PR die vierkant draait, of vice-versa. Uiteraard zal men over het algemeen verwachten dat tevredenheid met de PR samengaat met het oordeel over de kwaliteit van de werking van de raad. Dit is ook wat we hier vaststellen in een zeer sterk statistisch verband dat 35% van de variantie verklaart voor controle voor geleding en iets meer na controle.

Het is niet ongewettigd te zoeken naar een band tussen het aantal mandaten en het aantal scholen dat ressorteert onder de PR en de tevredenheid over het functioneren van de raad. Een grote raad en het feit dat men meer scholen te vertegenwoordigen heeft, zou kunnen betekenen dat de werking complexer is en dat de leden minder tevreden zouden zijn. De cijfers ontkennen deze band.

Wel belangrijk blijkt de mate te zijn waarin men de gegeven beleidsruimte benut. Indien de leden van de PR hun informatierecht, adviesrecht, overlegbevoegdheid en instemmingsbevoegdheid hoog inschatten, zijn zij meer tevreden met de raad. Anders is het gesteld wanneer zij meer bevoegdheid wensen op het vlak van personeelsbeleid, financieel beleid, organisatorisch en onderwijskundig beleid. Liggen de wensen van de leden hier hoog dan zijn zij minder tevreden met de PR, wat te verwachten was.

Het is niet zo belangrijk voor de tevredenheid van de leden hoe frequent de vergaderingen van de PR plaatsgrijpen. Wel is het zo dat de tevredenheid over de PR toeneemt als de leden vinden dat zij in de raad frequent en goed samenwerken. Dit vertellen ons de cijfers althans. Dit is eveneens het geval wanneer de PR komt tot goede beslissingen en als er gezorgd wordt voor een frequente en getrouwe opvolging van de beslissingen van de raad. Leden voelen zich goed als wordt uitgevoerd wat is afgesproken.

Uit vroegere opmerkingen kon men eveneens verwachten dat leden die meer invloed van de PR verwachten op de vier domeinen van schoolbeleid dan zij denken dat de PR in feite heeft, minder tevreden zullen zijn over de PR. Dit klopt ook: hoe meer gedepriveerd men zich voelt, hoe minder tevreden men is. Dit vraagt uiteraard enige aandacht wil men komen tot een goede werking van de raad. In het verlengde hiervan kan anderzijds worden vastgesteld dat wanneer de leden oordelen dat de PR werkelijk een verschil maakt op de vier beleidsdomeinen in vergelijking met vroeger, zij zich ook meer tevreden uitlaten over de raad. Als mensen ervaren dat hun werk nut heeft, gaan zij zich ook meer gemotiveerd voelen, wat voor de werking van de raad uiteraard erg belangrijk kan zijn.

Niet enkel de algemene tevredenheid met de PR is afhankelijk van het functioneren van de raad. Ook andere facetten van het leven van de raad blijken belang te hebben voor hoe men zich uitspreekt over deelaspecten van de raad. Op de eerste plaats komen wij tot de bevinding dat, naarmate het aantal scholen dat onder de

raad ressorteert toeneemt, de gepercipieerde invloed op het financieel beleid van de school afneemt. De complexiteit is blijkbaar een hinder voor veel impact. Dit is nochtans niet het geval voor de andere beleidsdomeinen. Ten tweede zijn de leden van de PR meer overtuigd van de globale invloed van de raad op het schoolbeleid indien zij de beleidsruimte inzake informatie, advies, overleg en instemming goed kunnen benutten. Dezelfde band zien we tussen de vergaderfrequentie van de raad en de benutting van de beleidsruimte: hoe frequenter de vergaderingen des te meer zij geloven dat zij hun beleidsruimte kunnen benutten. En niet te vergeten is eveneens het feit dat, wanneer de leden geloven dat zij advies kunnen geven, zich kunnen informeren en hun overleg- en instemmingsbevoegdheid mogen toepassen, zij vinden dat de PR op het vlak van het personeelsbeleid, het financieel beleid, het organisatorisch en het pedagogisch beleid enig verschil maakt met vroeger. Kunnen de leden hun rechten uitvoeren dan zien zij ook resultaat in het beleid.

Ten derde, niet onverwacht wordt er vastgesteld dat wanneer de leden meer bevoegdheid wensen op financieel gebied, alsook op onderwijskundig en organisatorisch domein, zij de PR minder invloed toedichten. Het personeelsbeleid maakt daar geen deel vanuit. Dit wordt blijkbaar niet zo sterk geclaimd door de leden. Ook is het zo dat leden die een lagere vergaderfrequentie van de raad ervaren, meer beleidsbevoegdheden wensen op de vier onderzochte domeinen. Zij zien wellicht een mogelijkheid in het uitbreiden van de bevoegdheden als er meer vergaderd wordt. Ten vierde, hoe meer bevoegdheid de leden van de PR wensen op de vier beleidsdomeinen, des te lager appreciëren zij de uitoefening van hun rechten inzake advies, informatie, overleg en instemming. Ten vijfde, wanneer leden wat betreft personeelsbeleid en onderwijskundig beleid meer bevoegdheid wensen dan vinden zij dat het onderwijskundig beleid in vergelijking met vroeger ook enig verschil maakt. Goede resultaten blijken de vraag naar inspraak te stimuleren. Dit is niet het geval voor het gewenste organisatorisch beleid in relatie tot het verschil dat de PR maakt op het vlak van het onderwijskundig beleid, het personeelsbeleid en het financieel beleid. Wenst men meer bevoegdheid op het organisatorische vlak dan stellen de leden vast dat de raad minder verschil maakt op onderwijskundig, personeels- en financieel gebied. Deze verbanden verdienen meer onderzoek aangezien deze relaties niet vanzelfsprekend zijn.

Ten zesde, blijkt de uitoefening van het informatie- en adviesrecht en de overleg- en de instemmingsbevoegdheid groter te worden wanneer de vergaderfrequentie toeneemt. Heeft men ruimte om te overleggen dan blijkt dit ten goede te komen van de raad. Ten zevende, wanneer de leden van de raad frequent en goed samenwerken dan menen zij 1) dat de invloed van de PR op het schoolbeleid ook groter is, 2) dat zij beter hun vier rechten kunnen uitvoeren en 3) dat de PR een positief verschil maakt op de vier domeinen van het schoolbeleid. Bij dit derde punt moet echter worden opgemerkt dat er geen verband is tussen een goede samenwerking in de raad en een positieve inschatting van het verschil dat de raad maakt op vier beleidsdomeinen. Blijkbaar is een frequente samenwerking hier belangrijker dan een goede samenwerking, wat wel enige vragen oproept. Ten achtste, is de kwaliteit van de beslissingen en de frequentie en getrouwheid van de opvolging van de beslissingen belangrijk voor het functioneren van de PR. Indien de raad op deze drie punten hoog scoort dan oordelen de leden 1) dat de globale invloed van de PR op het schoolbeleid groot is en 2) dat de PR een positief verschil maakt met vroeger op de vier beleidsdomeinen.

5.8. HOE DE PR WERKT, BEPAALT WAT MEN ERVAN DENKT

Net zoals de tevredenheid over de PR bijna niet verschilt voor wat de verschillende schoolkenmerken betreft, zo is dit ook het geval met de beoordeling van de kwaliteit van de werking van de PR. Enkel het feit dat het aantal leerlingen in de scholen de laatste vijf jaar daalde, blijkt enige invloed te hebben. Raden van scholen waar het leerlingenaantal niet afnam, beoordelen de kwaliteit van de werking van de PR positiever dan de scholen die leerlingen verloren. Wat de persoonskenmerken betreft is er een verband tussen leeftijd van de leden en hun oordeel over de kwaliteit van de raad. Oudere leerkrachten schatten de kwaliteit hoger in.

Vanuit een beleidsstandpunt is het interessant vast te stellen dat wanneer de voorbereiding tot deelname aan de PR mondeling gebeurde de kwaliteit van de werking hoger wordt ingeschat dan wanneer dit schriftelijk was. Daarenboven beoordelen de leden die veel belang hechten aan de deelname aan het beleid van de PR de kwaliteit van de werking van de PR hoger dan de andere leden. Ook wanneer men de werking van de andere schoolraden en hun invloed op het school-

beleid hoog waardeert, apprecieert men de werking van de PR sterk. Vindt men in de school een overlegcultuur dan blijkt dit een positief effect te hebben op het oordeel van de leden over de werking van de PR.

Meer nog dan vorige factoren heeft de eigen werking van de PR een invloed op het oordeel over de kwaliteit van de werking van de raad. Wat men over de PR denkt, wordt sterk bepaald door wat er in de raad gebeurt. Oordelen de leden van de raad dat zij hun rechten inzake informatie, advies, overleg en instemming redelijk kunnen waarmaken dan schatten zij de kwaliteit van de werking van de PR hoog in. Dit is eveneens zo als zij vinden dat vergaderingen relatief frequent plaatsgrijpen, de samenwerking tussen de leden van de raad frequent en goed is, de beslissingen van de raad van een redelijk gehalte zijn en de opvolging van de beslissingen frequent en getrouw gebeurt. Ook wanneer de leden van de PR de invloed van de PR op het schoolbeleid hoog inschatten, achten zij de kwaliteit van de werking van de raad hoger. Het functioneren van de PR zoals die ervaren wordt door de leden blijkt op deze wijze sterk afhankelijk te zijn van wat er in de raad gebeurt. Dit wijst erop dat de raad in zekere zin op zijn eigen werkt en amper geraakt wordt door de schoolstructuur. Dit betekent evenwel niet dat de leden geen rekening zouden houden met wat er in de school gebeurt. Dit zou een foute conclusie zijn. Uiteindelijk is een PR gericht op het schoolbeleid. Het oordeel over de kwaliteit van de werking van de PR gebeurt echter overwegend vanuit de beleving van de PR door de leden.

5.9. WAARIN VERSCHILLEN LEDEN VAN ZEER TEVREDEN RADEN MET DEZE UIT ZEER ONTEVREDEN RADEN?

Soms kan men iets leren uit de vergelijking van ver uit elkaar liggende gevallen. In deze paragraaf proberen we een aantal verschillen op te sporen tussen leden van gemiddeld 'meest tevreden' PR-en en deze van gemiddeld 'minst tevreden' PR-en. De eerste groep raden bestaat uit het kwart raden (met minstens twee respondenten) dat het meest tevreden is, de tweede uit het kwart raden (met minstens twee respondenten) dat het minst tevreden is. De opgespoorde verschillen betreffen de voornaamste houdingsvariabelen, kennisvariabelen, structuurvariabelen en procesvariabelen.

Uit onderstaande tabel blijkt dat de evaluatie van de kwaliteit van de werking van de PR en de feitelijke en de gewenste invloed ervan zeer nauw samenhangen met de algemene tevredenheid van de leden: een grotere invloed en een hogere kwaliteit van de werking gaan duidelijk samen met een hogere tevredenheid. Ook verschillende andere variabelen die te maken hebben met de werking van de PR geven beduidend hogere waarden in de meest tevreden groep, nl. de uitoefening van de bevoegdheden en de invloed op de verschillende beleidsdomeinen, de kwaliteit en opvolging van de beslissingen, de hoeveelheid nuttige informatie die aan de leden voor de vergaderingen wordt overgemaakt, het aantal vergaderingen, de feitelijke en wenselijke invloed (uitgezonderd voor het personeelsbeleid) van de raad op de vier beleidsdomeinen en het positieve verschil dat de raad maakt op de vier beleidsdomeinen in vergelijking met vroeger. De leden van de meest tevreden raden achten de kwaliteit van de werking en de invloed van de andere schoolraden ook hoger dan de leden van de andere raden. In de meest tevreden raden blijkt er dus een een rijkere overlegcultuur te bestaan dan in de andere raden.

Tabel 5.8. Vergelijking van de gemiddelde score voor enkele beleidsvariabelen bij de meest tevreden (+) en minst tevreden (-) over de PR in het VGO

Afhankelijke variabele	Significante verschillen
kwaliteit werking PR	+ (4.19) > - (3.46)
invloed PR	+ (3.20) > - (2.43)
wenselijke invloed PR	+ (3.73) > - (3.39)
kwaliteit werking andere raden	+ (4.04) > - (3.76)
invloed andere raden	+ (3.50) > - (3.20)
wenselijke invloed andere raden	n.s.
belang deelname schoolbeleid	n.s.
belang deelname beleid PR	+ (4.11) > - (3.74)
kennis rechten van de leden van de PR	n.s.
aantal vergaderingen PR	+ (2.93) > - (2.79)
gepaste informatie voor leden van de PR	+ (3.23) > - (2.63)
overeenstemming tussen geledingen	+ (3.95) > - (3.60)
vooroverleg tussen geledingen	n.s.
uitoefening informatierecht PR	+ (4.54) > - (3.96)
uitoefening adviesrecht PR	+ (4.34) > - (3.68)
uitoefening overlegbevoegdheid PR	+ (4.20) > - (3.55)
uitoefening instemmingsbevoegdheid PR	+ (4.06) > - (3.32)
inhoud beslissingen PR	+ (4.27) > - (3.78)
frequentie opvolging beslissingen PR	+ (4.44) > - (3.87)
getrouwheid opvolging beslissingen PR	+ (4.36) > - (3.83)
invloed van PR op personeelsbeleid	+ (2.28) > - (1.63)
wenselijke invloed personeelsbeleid	n.s.
invloed PR op financieel/mat. beleid	+ (2.20) > - (1.59)
wenselijke invloed financieel/mat. beleid	+ (2.83) > - (2.61)
invloed PR op pedagogisch beleid	+ (2.88) > - (2.20)
wenselijke invloed pedagogisch beleid	+ (3.43) > - (3.22)
invloed PR op algemeen organisatorisch beleid	+ (3.02) > - (2.29)
wenselijke invloed algemeen organisatorisch beleid	+ (3.56) > - (3.33)
verschil dat PR maakt op personeelsbeleid	+ (3.21) > - (3.00)
verschil dat PR maakt op financieel/mat. beleid	+ (3.17) > - (2.98)
verschil dat PR maakt op pedagogisch beleid	+ (3.49) > - (3.21)
verschil dat PR maakt op algemeen org. beleid	+ (3.55) > - (3.23)
wenselijke bevoegdheden (16 variabelen)	niets significant

Opvallend is dat er in ons staal geen verschil blijkt te bestaan tussen de leden van de meest tevreden PR-en en de minst tevreden PR-en voor wat het belang betreft dat zij hechten aan deelname aan het schoolbeleid. Dit lijkt wel een ondersteuning te zijn van de hypothese dat het beleid van de PR enger wordt gezien dan het ganse schoolbeleid. Ook is er geen onderscheid tussen de beide groepen op het gebied van de wenselijke invloed voor de andere in het schoolbeleid betrokken organen: in beide groepen vinden we vergelijkbare gemiddelde waarde voor dit belang. Dit is niet tegenstrijdig met hetgeen in de vorige paragraaf beschreven werd waar het over de feitelijke invloed van de andere schoolraden ging. Interessant om weten, is eveneens dat er geen verschil is in kennis over de formele regels van de PR, noch wat vooroverleg in de raad betreft tussen de meest tevreden en de minst tevreden raden. Dit ondersteunt de stelling die we vroeger formuleerden, nl. dat de kennis van de formele regels wel kan bijdragen tot het goed functioneren van de raad, maar dat het geen absolute voorwaarde is dat alle leden over veel kennis van deze regels beschikken.

Kortom, ook uit deze analyse blijkt nogmaals dat het vooral de werking van de PR zelf is die de tevredenheid van de leden bepaalt. Dit betekent weliswaar niet dat goed werkende PR-en een sluitende garantie zijn voor goed schoolbeleid, maar slecht werkende raden zullen dit zeker niet zijn. Vanuit dit standpunt alleen al kan verdedigd worden dat daar waar dit nodig en mogelijk is de werking van de raden moet geoptimaliseerd worden en de voorgaande vaststellingen kunnen daarbij inspirerend werken.

Hoofdstuk 6. Nabeschouwingen en beleidsvoorstellen

De eerste jaren van de werking van de LORGO's en de PR-en zijn globaal gezien betrekkelijk bemoedigend te noemen, tenminste zoals ze beleefd worden door de leden van de raden. Men mag immers bij de lezing van het ganse verhaal niet uit het oog verliezen dat het gaat om een onderzoek bij de leden van de raden. Wij hebben geen beeld gegeven van hoe de grote massa van de leden van de schoolgemeenschappen denkt over het functioneren van deze raden en dit laatste is ook een belangrijke factor om de werking van de raden te beoordelen. Onrechtstreeks kregen we daarop wel enig zicht, nl. door aan de raadsleden te vragen hoe de contacten met de achterban werden onderhouden. Ook al zijn deze positief, het blijft de vraag hoe de doorsnee ouder of leerkracht de vertegenwoordiging ervaart. Ook werd niet nagegaan of de LORGO's en de PR-en in de praktijk beantwoorden aan de doelstellingen die de overheid zich gesteld heeft bij het opstellen van de wetgeving met betrekking tot deze organen.

Waarom noemen wij de huidige stand van zaken betrekkelijk bemoedigend? Het is immers niet zo dat iedereen onverdeeld tevreden is met de werking van de raden en het is daarenboven zo dat een relatief groot deel van de raadsleden nogal kritisch staat tegenover de kwaliteit van de werking van de raden. Het is zelfs zo dat de feitelijke invloed van de raden niet hoog wordt ingeschat. In de LORGO's ligt dit wel opmerkelijk hoger dan in de PR-en. Dit ligt ook voor de hand, gezien de verschillende rechten van de raden: de LORGO kan beslissingen nemen en de PR enkel adviseren of geïnformeerd worden over het schoolbeleid. Daarenboven ziet men dat tal van geledingen meer rechten vragen dan ze nu hebben, vooral met het oog op het verwerven van meer invloed op het schoolbeleid. Verder blijken de leden van de PR-en te geloven dat deze raden op de verschillende beleidsdomeinen niet veel verschil uitmaken met vroeger. Bij de beoordeling van deze gegevens mag men niet uit het oog verliezen dat het gaat om de ervaringen van de eerste jaren van raden die tot dan toe geen gelijke hadden. Er moesten nieuwe paden worden betreden en dit vergt tijd en aanpassing. Enkele jaren volstaan daarvoor niet. Een nieuwe vergadercultuur ontwikkelt zich immers slechts geleidelijk. De eerste stappen zijn nu gezet en zullen in de toekomst wellicht nog veranderingen

ondergaan. Uit de globale cijfers blijkt echter dat er vertrouwen is tussen de raadsleden en dat hieruit samenwerking is gegroeid en nog kan groeien. Voor wat het gevoel betreft dat de PR-en niet veel verschil uitmaken in vergelijking met vroeger, ligt de zaak natuurlijker minder eenvoudig. Het is immers de vraag of dit beeld zal veranderen zolang de bevoegdheden van de PR blijven zoals ze zijn.

Dit mag ons echter niet blind maken voor de spanningen die er op tal van plaatsen aanwezig zijn. Het onderzoek heeft immers ook aangetoond dat er naast een grote groep van tevreden tal van raden zijn waar het niet zo gemakkelijk ligt. Er zijn raden waar blokvorming gebeurt binnen de geledingen en over de geledingen heen. Dit kan een bron van spanningen zijn. Blokvorming kan inspirerend werken, maar kan ook de aandacht afleiden van het belangrijkste, nl. samenwerken aan een schoolbeleid waar de school als geheel wel bij vaart en waar de leerlingen voordeel uit halen. Het is ook zo dat een tamelijk groot deel van de leden het gevoel heeft dat de raad weinig invloed heeft. Het gevaar dreigt ook hier dat de leden niet overtuigd zijn van de zinvolheid van de raad en van hun eigen werk daarin. Dit kan de motivatie zeker afremmen, een gevaar waarvoor men oog moet hebben. Een ander probleem is te vinden bij de inschatting van de bekwaamheid van de andere geledingen. Ook al zeggen de gemiddelde cijfers voor de PR-en dat men elkaar bekwaam noemt, voor alle geledingen ligt dat niet hetzelfde. In de LORGO's is men zelfs kritischer. Het probleem zal uiteraard des te meer gevolgen kunnen hebben in die raden waar die wederzijdse waardering niet hoog is.

Een volgende bedenking die enige aandacht verdient, houdt verband met de positie van de verschillende geledingen. Het is duidelijk dat de verschillende geledingen de raden verschillend ervaren. Op tal van punten hebben zij een enigszins ander oordeel en het is dan ook te verwachten dat dit zich zal laten voelen in de werking van de raden. Elke geleding heeft immers een verschillende achterban, heeft andere belangen en ervaart het schoolleven en het schoolbeleid op een andere manier. Dit heeft zijn voordelen, maar ook zijn nadelen. Deze verschillende groepen kunnen de raden aanzetten om op een verschillende manier naar bepaalde problemen te kijken, wat verrijkend kan zijn. Maar anderzijds kunnen de verschillende belangen ook op het voorplan komen en de samenwerking tussen de geledingen verstoren.

Merkwaardig is ook dat de meeste onderzochte structurele schoolkenmerken weinig invloed hebben op het oordeel over de werking van de raden. Dit wijst er enigszins op dat deze raden functioneren volgens mechanismen die losstaan van de schoolstructuur. In elk geval is het duidelijk dat de structuren waarvan kon verwacht worden dat zij enige invloed zouden hebben op de raden niet die invloed hebben. Dit betekent echter niet dat de raden bij de bespreking van de problemen geen rekening zouden houden met de eigen structuur van de school. In deze context moet ook gewezen worden op de mogelijke impact van de andere raden in scholen met een PR. Door sommige geledingen wordt de relatie tussen al deze raden als problematisch ervaren. Het blijft daarenboven goed mogelijk dat nog andere structurele karakteristieken, zoals bv. de besluitvormingsstructuur of de beleidsstijl van de directie of inrichtende macht enige invloed zouden kunnen hebben. Deze laatste punten werden echter niet onderzocht. Uit de resultaten blijkt wel overduidelijk dat de wijze waarop de leden het werken van de raad evalueren sterk bepaald wordt door wat er in de raad zelf gebeurt.

Een laatste algemene bedenking heeft betrekking op de aanwezigheid van de vrouwen en van arbeiders in de raden. Op één uitzondering na, nl. de vertegenwoordigers van het personeel van het VGO, zijn alle geledingen van alle netten vertegenwoordigd door een veel grotere groep mannen dan vrouwen. Net zoals zoveel andere democratische overlegorganen zijn deze raden dus een bastion van mannen. Is er weinig ruimte voor de vrouwen in de raden dan is er nog minder voor de ouders uit de arbeidersgezinnen en evenmin zijn er veel arbeiders die de lokale gemeenschap vertegenwoordigen. Hun aantal is zeer klein in vergelijking met de andere beroepscategorieën. Net zoals de school voor hen een ietwat vreemde wereld is, zo is dit zeker het geval met de raden. Ook hier kan er nog wat veranderen.

Voorgaande observaties, samen met de vaststellingen die we vroeger in het boek deden, hebben wij willen gebruiken om enkele aanwijzingen te geven voor toekomstig beleid. Het zijn voorstellen die elk moeten bekeken worden binnen de context van de werking van elke raad apart. Zij zijn trouwens discutabel. De mate van bruikbaarheid zal afhangen van de kant die men uit wil met deze raden. Wij hebben hen hier geformuleerd vanuit de overtuiging dat bepaalde stappen kunnen worden gezet om het democratisch functioneren van deze raden te bevoren-

deren. Afhankelijk van hoe men dit begrip wil invullen, kunnen zij enige hulp geven.

Wij vinden het uiterst belangrijk dat de adviezen worden bekeken in relatie met de nieuwe ontwikkelingen die men vanuit centrale beleidsorganen heeft gecreëerd (LOC's) en nog zal creëren (herdenken van LORGO's). Daarenboven moet de invulling van het beleid gebeuren vanuit een bezinning op de historische ontwikkeling die de participatie heeft doorgemaakt. In deze context is het belangrijk dat de centrale beleidsvoerders ruimte laten voor lokale aanpassingen van het beleid.

Wij hebben de adviezen samengebracht onder vijf hoofdingen: de eerst vier hebben betrekking op het participatiebeleid, de vijfde op het onderzoeksbeleid. De volgorde waarin we ze presenteren impliceert geen enkele rangschikking volgens belang of waarde.

6.1. ADVIEZEN MET BETREKKING TOT DE SAMENSTELLING VAN DE PARTICIPATIEORGANEN

S.1. In raden die bevoegd zijn voor meer dan één school moet ernaar gestreefd worden dat elke school in de raad vertegenwoordigd is.

S.2. In raden die bevoegd zijn voor meer dan één school is het aangeraden dat deze scholen zoveel mogelijk worden opgenomen uit gebieden met een vergelijkbare urbanisatiegraad.

S.3. In raden die bevoegd zijn voor meer dan één school is het wenselijk dat deze scholen tot eenzelfde onderwijsniveau behoren.

S.4. Vooral in de LORGO's moet ernaar gestreefd worden het aandeel van de vrouwelijke leden te vergroten.

S.5. Deelname van ouders en vertegenwoordigers uit de lokale gemeenschap uit lagere sociaal-economische middens zou moeten worden gestimuleerd.

S.6. De rol van de vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap zou zowel voor henzelf als voor de vertegenwoordigers van de andere geledingen duidelijk moeten worden gemaakt.

S.7. Binnen de raad zou een debat over de voor- en nadelen van een vertegenwoordiging van de leerlingen van de 3de graad S.O. meer klaarheid kunnen brengen over hun mogelijke plaats in de raad.

S.8. In de LORGO's lijkt het wenselijk de leerkrachtengleding uit te breiden tot een personeelsgeleding.

6.2. ADVIEZEN TER VERBETERING VAN DE DESKUNDIGHEID VAN DE LEDEN

D.1. Verhoging van de deskundigheid van de leden van de geledingen van de ouders en van de lokale gemeenschap door middel van aangepaste vormingsactiviteiten dient nagestreefd te worden. Het zou daarenboven zin hebben om deze vorming ook toegankelijk te maken voor ouders en personeel (niet-leden van de PR of LORGO) die geïnteresseerd zijn, zodat zij zich eventueel kunnen voorbereiden op een mandaat in de toekomst.

D.2. Ofschoon de deskundigheid van de voorzitters door de andere geledingen gemiddeld hoog wordt ingeschat, zou er een gepaste vorming moeten worden aangeboden voor de voorzitters (vooral in de LORGO's) die hieraan nood hebben.

6.3. ADVIEZEN MET BETREKKING TOT DE BEVOEGDHEDEN VAN DE PARTICIPATIEORGANEN

B.1. De rol van de participatieraden dient duidelijker te worden door het verwijderen van bevoegdheidsoverlappingsen met andere organen.

B.2. Voor- en nadelen van een uitbreiding van de bevoegdheden van de participatieraden en de LORGO's dienen tegen elkaar te worden afgewogen, o.m. in het licht van de tegengestelde meningen hierover bij de afgevaardigden van de diverse geledingen. Daarbij dient zorgvuldig onderscheid te worden gemaakt tussen de verschillende domeinen van bevoegdheid.

6.4. ADVIEZEN IN VERBAND MET DE WERKING VAN DE PARTICIPATIEORGANEN

W.1. Er dient gezocht te worden naar technieken die de informatiedoorstroming tussen de afgevaardigden en hun 'kiezers' verbeteren.

W.2. Samenwerking, ook voorafgaand aan de formele vergaderingen, tussen de afgevaardigden van de verschillende geledingen dient gestimuleerd te worden.

W.3. De minimale vergaderfrequentie van de participatieraden dient opgetrokken te worden. Nochtans zal men ook moeten vermijden dat de vergaderfrequentie te hoog wordt.

W.4. Er dienen maatregelen uitgewerkt te worden om het absenteïsme tijdens de vergaderingen van de participatieorganen te minimaliseren. De keuze van de maatregelen is afhankelijk van de plaatselijke situatie.

W.5. In de raden met basisscholen onder hun bevoegdheid moeten mechanismen ontwikkeld worden die meer aandacht voor strategisch denken genereren.

W.6. In participatieraden met scholen onder hun bevoegdheid die veel tijdelijke en deeltijdse leerkrachten tewerkstellen moeten supplementaire stimuli voorzien worden die de aandacht voor lange-termijn-denken gaande houden.

6.5. SUGGESTIES VOOR VERDER ONDERZOEK

Wij zijn ons ervan bewust dat het hier gerapporteerde onderzoek niet alle vragen over de werking van de participatie-organen opgelost heeft. Een aantal ervan kan niet beantwoord worden door middel van de gekozen onderzoeksmethodologie, die voor het eerst op de hier behandelde problematiek werd toegepast, een aantal andere zijn opgedoken tijdens de uitvoering van het onderzoek. In hetgeen volgt sommen we een aantal suggesties op, zonder exhaustief te willen zijn.

R.1. Er bestaat een nood aan systematisch inzicht in werkvormen voor deskundigheidsbevordering bij de leden van de participatieorganen. Deze zouden moeten verzameld, ontwikkeld en verspreid worden.

R.2. In dit onderzoek wordt de werking van de raden geëvalueerd door de leden van de raden. Een onderzoek naar hoe en de mate waarin de andere belanghebbenden deze raden evalueren zou een zinvolle aanvulling zijn van dit beeld. Hierbij dient uiteraard rekening gehouden te worden met de objectieven die de decreetgever gesteld heeft bij het tot stand brengen van de participatie-organen.

R.3. Om een beeld te krijgen van de werking van de raden op raadniveau zou een gelijkaardig onderzoek als dit kunnen uitgevoerd worden bij alle leden van een aantal raden. Gebruik van multilevel-analyse zou dan toelaten een beeld te geven van de evaluatie van het functioneren van elke raad afzonderlijk in vergelijking met de andere raden.

R.4. Casestudies bij een aantal participatieorganen zouden toelaten het proces, het leven van de raden te volgen. Niet enkel interviews zouden hier moeten worden aangewend, maar ook documentenanalyses. Dit zou daarenboven toelaten een oordeel over het rendement van de raden te krijgen, los van het persoonlijke oordeel van de leden.

R.5. De relatie van de participatieraden met de inrichtende machten neemt in deze problematiek een bijzondere plaats in. Dit zal nog meer het geval zijn naarmate scholen meer geresponsabiliseerd worden. Een diepgaande studie van de relatie tussen participatieraden en inrichtende machten is dan ook geboden.

R.6. Bijzondere aandacht zal ook moeten worden besteed aan de studie van de relatie van de LOGO's met de Centrale Raad, een relatie die in dit onderzoek onvoldoende aan bod kon komen.

R.7. Sedert de uitvoering van dit onderzoek, werden nieuwe organen opgericht (LOC's) en is er een nieuwe regelgeving gekomen. De betekenis hiervan voor het functioneren van de raden zou ten gepaste tijde opnieuw moeten worden onderzocht.

Bibliografie

Ter informatie van de geïnteresseerde lezer wordt hier de volledige bibliografie weergegeven die gehanteerd werd bij de opstelling van het oorspronkelijke onderzoek. Deze werd aangevuld met recentere onderzoeksgegevens waarover gerapporteerd werd in het eerste hoofdstuk van dit boek.

- ALUTTO, J.A., J.A. BELASCO (1972) 'A Typology for Participation in Organizational Decision-Making', *Administrative Science Quarterly*, (17): 117-125.
- ANDERSON, C.S. (1982), 'The search for school climate: a review of the research', *Review of Educational Research*, 52(3): 368-420.
- BALLY, F., I. VAN HEDDEGEM, M. JEGERS, J.C. VERHOEVEN (1996), *De werking van participatieraden en lokale schoolraden. Een evaluatie in het basis- en secundair onderwijs*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- BERGENHENEGOUWEN, G. (1988) 'Schoolbestuur: een invloedrijke buitenstaander', pp. 63-73 in A.M.L. Van Wieringen, S. Karsten, J. Ax (red.), *Gemeenten en onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- BLACKMORE, J. (1990) 'School-based Decision-making and Teacher Unions: The Appropriation of a Discourse', pp. 245-277 in J. Chapman (ed.), *School-based decision-making & management*. London/New York: The Falmer Press.
- BRASTER, J.F.A. (1988) 'Schoolbesturen vergelijkenderwijs', pp. 35-51 in A.M.L. Van Wieringen, S. Karsten, J. Ax (red.), *Gemeenten en onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- BUURKE, W. (1988) 'Het gemeentebestuur als lokale overheid en als schoolbestuur', pp. 53-62 in A.M.L. Van Wieringen, S. Karsten, J. Ax (red.), *Gemeenten en onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- CHAPMAN, J. (ed.) (1990) *School-based decision-making & management*. London/New York: The Falmer Press.
- DE GROOF, J., T. VAN HAVER et al. (1993) *De school op rapport. Het Vlaams Onderwijs in internationale context*. Kapellen: Pelkmans.
- DETERING, P. & W. KALKMAN (1988) 'Besturen met beleid', pp. 23-33 in A.M.L. Van Wieringen, S. Karsten, J. Ax (red.), *Gemeenten en onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

- DEVOS, G. (1995) *De flexibilisering van het secundair onderwijs in Vlaanderen: een organisatie-sociologische studie van macht en institutionalisering*. Leuven: Acco.
- DEVOS, G., P. VANDENBERGHE, P. VANDINGENEN, J.C. VERHOEVEN (1987) *Het reglementair kader van lokaal onderwijsbeleid*. Leuven: Acco.
- DEVOS, G., P. VANDENBERGHE, J.C. VERHOEVEN (1989) *Schoolbeleid: mogelijkheden en grenzen. Een empirisch onderzoek*. Leuven: Acco.
- DILLON, W.R., T.J. MADDEN & N.H. FIRTLE (1990) *Marketing Research in a Marketing Environment*. Homewood, IL: Irwin.
- FRANCOIS, W. (1992) *Lokale raden en het statuut van het personeel*, Argo/Lorgo-problematiek uit de cursusmap van de Oudervereniging voor de Moraal.
- GENEMANS, L. (red) (1987) *Autonomie van scholen en deregulering*. Verslag van een studieconferentie (Nijmegen, 6 februari 1987) Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- GHEYSEN, A. & J.C. VERHOEVEN (1994) 'Lokale schoolraden en participatieraden. Houding tegenover de nieuwe beleidsstructuren', *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (1): 25-36.
- GIESBERS, J.H.G.I. (1988) Gedragsbenaderingen van de schoolorganisatie, pp. 1210-1/1210-17 in B.P.M. Creemers en J.H.G.I. Giesbers (eds.), *Handboek Schoolorganisatie en Onderwijsmanagement*. Alphen a/d Rijn: Samsom Uitgeverij B.V.
- HOFMAN, R.H. (1993) *Effectief Schoolbestuur. Een studie naar de bijdrag van schoolbesturen aan de effectiviteit van basisscholen*. Groningen: RION.
- HOFMAN, R.H. & J. SCHAVELING (1988) 'Schoolbesturen en kwaliteit van het basisonderwijs', pp. 89-100 in A.M.L. Van Wieringen, S. Karsten, J. Ax (red.), *Gemeenten en onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- KARSTANJE, P.M. & P. DE KONING (1986) 'Schoolmanagement en effectiviteit van scholen', pp. 41-74 in A.M.L. Van Wieringen (ed.), *Management van onderwijsinstellingen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- LUCK, D.J. & R.S. RUBIN (1987) *Marketing Research*. Englewood Cliffs (NJ): Prentice Hall.
- LUGTHART, E. et al. (1989), *Effectieve schoolkenmerken in het voortgezet onderwijs. Een literatuuroverzicht*. Groningen, Rion.
- MAGITS, M. & L. VENY (1992) 'Het Argo-decreet, de lege ferenda. Omtrent de samenstelling van de raden', *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (4): 225-232.
- MAGITS, M. & L. VENY (1992) 'Het Argo-decreet, de lege ferenda. Omtrent de bevoegdheidsaansprakelijkheids-, en toezichtsregeling', *Tijdschrift voor onderwijsbeleid*, (2): 124-130.
- MAHIEU, P. (1989) *Mensen, macht en management. Een onderzoek in schoolorganisaties*. Leuven: Acco.
- MARX, E.C.H. (1984) 'Theoretisch Overzicht van Contingentiebenaderingen', pp. 1410-1-1410-21 in B.P.M. Creemers en J.H.G.I. Giesbers (eds.), *Handboek Schoolorganisatie en Onderwijsmanagement*. Alphen a/d Rijn: Samsom Uitgeverij B.V.
- PETRI, M. en L. DE CALUWÉ (1983) 'De school als systeem', pp. 1310-1-1310-31 in B.P.M. Creemers en J.H.G.I. Giesbers (eds.), *Handboek Schoolorganisatie en Onderwijsmanagement*. Alphen a/d Rijn: Samsom Uitgeverij B.V.
- PITTOORS, T. & J. VAN DAMME (1991) *Participatie van ouders en leerkrachten in het vrij gesubsidieerd onderwijs*. K.U.Leuven: Departement Pedagogische Wetenschappen.
- REYNOLDS, D. (1992), 'School effectiveness and school improvement: an updated review of the British literature', pp. 1-24 in D. Reynolds en P. Cuttance (eds.), *School effectiveness: research, policy and practice*. London: Cassell.
- ROSENHOLTZ, S.J. (1989), *Teachers workplace. The social organization of schools*. New York: Longman.
- RUTTER, M. et al. (1979(1987)), *Fifteen thousand hours. Secondary schools and their effects on children*. Wells (Somerset): Open Books.
- SCHEERENS, J. (1989) *Wat maakt scholen effectief? Samenvatting en analyse van onderzoeksresultaten*. 's Gravenhage: Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs SVO.
- SLEEGERS, P.J.C. (1991) *School en Beleidsvoering. Een onderzoek naar de relatie tussen het beleidsvoerend vermogen van scholen en het benutten van de beleidsruimte door scholen*. Nijmegen: Universiteitsdrukkerij.
- SMIT, F., G. REIJMER, G. VRIEZE, A. RUIJS (1987) *Het functioneren van de medezeggenschap in het onderwijs*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- SMOLDERS, C. (1992) 'Schoolleiderseffectiviteit en de organisatie van het beheer', *Persoon en gemeenschap*, 44 (6): 221-228.
- SMOLDERS, C. & M. JEGERS (1994) 'Factoren van beleidsvoerend vermogen van scholen in het algemeen secundair gemeenschapsonderwijs in Vlaanderen', *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (2): 109-122.

- VANDERHOEVEN, J. (1991-1992) 'Medezeggenschap: een duik in de lokale autonomie', *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (3): 157-172.
- VAN DONGEN, G. (1996), *Evolutie van boc naar loc? Een Vlaams decreet over inspraak in het onderwijs*. Brandpunt, 24(2), oktober 1996, 50-51.
- VAN ESCH, W.J.M. 'Bestuurlijke en organisatorische factoren van invloed op de benutting van beleidsruimte door bijzondere schoolbesturen', pp. 151-163 in J. Scheerens & J.C. Verhoeven (eds.), *Schoolorganisatie, beleid en onderwijskwaliteit*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- VAN WIERINGEN, A.M.L. (1986) *Management van onderwijsinstellingen*. Groningen: Wolters/Noordhoff.
- VAN WIERINGEN, A.M.L., S. KARSTEN, J. AX (1988) *Gemeenten en onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- VENY, L. (1991) *Wegwijs in de lokale raden van het Gemeenschapsonderwijs*. Een uitgave van de Oudervereniging voor de Moraal. Lier: Steylaerts.
- VENY, L. (1992) *Enkele juridische knelpunten in de Lorgo-werking*, Argo/Lorgo-problematiek uit de cursusmap van de Oudervereniging voor de Moraal.
- VERHOEVEN, J.C. (1982) *De leerkrachten uitgedaagd: een onderzoek over leerkrachten en onderwijsvernieuwing*. Leuven: K.U.Leuven, Sociologisch Onderzoeksinstituut.
- VERHOEVEN, J.C. (1994) 'Leerkrachtenparticipatie en schoolbeleid', *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid* (3): 26-43.
- VERHOEVEN, J.C., G. FOSTY, R. GAIGNAGE (1992) 'Federalisering, decentralisatie, deconcentratie en deregulering', pp. 380-402 in *Het Educatief Bestel in België: van convergentie naar divergentie OESO: Doorlichting van het educatief overheidsbeleid*. Brussel: Ministerie van Onderwijs.
- VERHOEVEN, J.C. & A. GHEYSEN (1993) *The effectiveness of schooling and educational resource management in Belgium (Flanders)*. Leuven, K.U.Leuven, Departement Sociologie.
- VERHOEVEN, J.C. & A. GHEYSEN (1994) *Scholen en nieuwe voorschriften. Een Evaluatie door Directie, Leerkrachten en Ouders*. Leuven: Departement Sociologie.
- VERHOEVEN, J.C., R. VANDENBERGHE, J. VAN DAMME (1992) *Schoolmanagement en kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Een empirisch onderzoek in secundaire scholen*. Leuven: K.U.Leuven, Departement Sociologie.
- VERSTEGEN, R., H. NEIRINCK & T. DELRUE., *Inpraak en medezeggenschap in het onderwijs*. Seminarieverhandeling, K.U.Leuven.
- VRIJDAG, D., J.P. GOVAERT (1992) *Wegwijs in de Participatieraden van het Gesubsidieerd Onderwijs*, Humanistisch Vrijzinnig Studie- & Documentatiecentrum.
- WIELEMANS, W. (1991-1992) 'Onderwijsbeleid en lokale autonomie. Een interpretatiekader', *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid*, (1): 37-49.
- XXX (1988) Bijzonder decreet betreffende de Autonome Raad van het Gemeenschapsonderwijs, 19 december 1988. *Belgisch Staatsblad*: 29/12/88,.
- XXX (1990) De Autonome Raad voor het Gemeenschapsonderwijs, Stichting Herman Vos.
- XXX (1991) Decreet betreffende de medezeggenschap in het gesubsidieerd onderwijs, 23 oktober 1991. *Belgisch Staatsblad*: 14/11/91,
- XXX (1992a) *Advies in verband met de samenstelling en werking van de participatiecolleges*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad: 18/02/92.
- XXX (1992b) *Cursusmap, 2e Vormingscyclus ARGO/LORGO-problematiek*. Oudervereniging voor de Moraal.
- XXX (1992c) *Wegwijs in de Participatieraden van het gesubsidieerd onderwijs*, Een uitgave van het Humanistisch Vrijzinnig Studie & Documentatiecentrum, maart.
- XXX (1992d) Besluit van de Vlaamse Executieve houdende samenstelling en werking van de participatiecolleges, 23 juli 1992. *Belgisch Staatsblad*: 18/09/92
- XXX (1994a) *Enquête met het oog op de evaluatie van de invoering van de medezeggenschap op lokaal vlak in het Basis- en Secundair Onderwijs*. Bijlage bij BARKO-ENQ.-VAST., december.
- XXX (1994b) *Vijf jaar ARGO, Drie jaar LORGO's, Verslagboek - Hearings*. Brussel: Stichting Herman Vos.
- XXX (1994c) *Participatieraden in het voltijds katholiek secundair onderwijs*. Brussel: Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs.
- XXX (1994d) *Participatieraden in het voltijds, katholiek secundair onderwijs*. Brussel: Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs.
- XXX (1995a) *Eindrapport audit van de Argo verbeteringsvoorstellen*. Ernst & Young.
- XXX (1995b) *Enquête met het oog op de evaluatie van de werking van de participatieraden. Vaststellingen vanuit de ontvangen evaluatiegegevens*. BARKO-ENQ.-VAST.
- XXX (1995c) *Eindrapport audit van de ARGO - Rapport IV - Bevraging van lokale raden*. Ernst & Young.